קנין הלכה

3

מראי מקומות

מס' 10

חודש אדר תשפ"ה

או"ח הלכות עירובין

סימנים שפב, - שפז

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחיזוק ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

קנין הלכה

מראי מקומות

סימן שפב

בגמרא [דף סב.] מבואר דמעיקר הדין דירת עכו"ם לא שמה דירה, אך רבנן גזרו איסור על דירתו כדי שימנע ישראל מלדור עמו, שמא ילמד ממעשיו. וסובר התנא ר' אליעזר בן יעקב דלא גזרו גזירה זו אלא כשדרים שני ישראלים עם הגוי בחצר או במבוי, שזה שכיח, אבל אם ישראל יחיד גר עם הנכרי לא גזרו כיון שאין זה שכיח שישראל יחיד ידור עם נכרי בחצר משום שנכרים חשידי על שפיכות דמים.

עוד אמרו שם בגמרא דאין עירוב מועיל במקום נכרי ואין ביטול רשות מועיל במקום נכרי [והיינו בין אם הנכרי מבטל רשותו לישראל ובין אם הישראל מבטל רשותו לנכרי אין הביטול חל],[1] ותיקנו כן חכמים כדי שלא יהא קל לסלק את דירת הנכרי, ורק שכירות ממנו מהניא והנכרי חייש לכשפים ואינו מוכן כ"כ להשכיר.[2]

חצר שדר בה נכרי ולא שכרו ממנו הרי היא כחצר שאינה מעורבת, אך לא חמירא מחצר שאינה מעורבת, ולכן מותר לטלטל בכל החצר כלים ששבתו בחצר, כן כתבו הב"י והרמ"א [סעיף כ], והגר"א, ודלא כמהרי"ל [תשובה סי' קנו] שכתב שדינה ככרמלית, והובאו דבריו במג"א [סי' שסג ס"ק כז].

מהות קנין השכירות

בגמ' [דף סב.] איתא דהשכירות ששוכרין מן הגוי אינה צריכה להיות שכירות בריאה ודי בשכירות רעועה, וביארו בגמ' דהיינו שכירות בלי מוהרקי ואבורגני, ופירש"י שא"צ שכירות המקנה לו זכויות למלאות את החצר בכלים, והר"ח פירש דא"צ שכירות עם שטר שכירות.

וכתב הרמב"ם [פ"ב הי"ב] ששוכרין מן הגוי בשבת, שהשכירות כביטול רשות שאינה אלא היכר. ולפום ריהטא משמע שכשם שבביטול רשות האדם מסלק את כל זכותו בחצר, ואין זה סילוק ממוני, שבודאי לא איבד זכותו הממונית ברשות, אלא רק ענין הלכתי השייך לדיני עירובין, שיכול אדם לסלק את הדיור שלו האוסר בחצר, כן בשכירות מסלק כביכול את כל כוחו של הגוי מהרשות, ואין זה סילוק ממוני אלא היכר בלבד, כלשון הרמב"ם.[3]

ומטעם זה מהניא שכירות אף במקרה שהקיפו שטח של הפקר ודרים בו בחדרים נפרדים יהודים וגוים, בלי לזכות ברשות, אף שאין כאן בעלות אמיתית ואין השכרה אמיתית כלל.

ביאורים והערות

1. כן כתב הרמב"ם [פ"ב ה"י] והובא בביה"ל [ד"ה ואינו].

2. בשו"ת גינת ורדים [כלל ג סי' כב] כתב שבזמנינו בטל הטעם של התקנה שאסרה דירת עכו"ם, דמחוסר ברירה אנו דרים עם העכו"ם ופרנסתנו מהם, וכעין מה שכתבו תוס' [ב"מ דף ע:] בשם ר"ת שבזמנינו לא קיימת הגזירה שלא להלוות לנכרי ברבית, שתכליתה כדי שלא יהא הישראל מעורב עם הנכרי ועלול ללמוד ממעשיו, דבזמנינו אנו מעורבים עמהם ומתפרנסים מהם.

גם הבית מאיר [סעיף כ] דן לומר שבזמנינו לא קיים טעם הגזירה, אך כתב דחלילה להקל בזה, ומ"מ במקרה שא"א בשום אופן לשכור מהגוי או משר העיר וקרוב לודאי שהמון העם יכשלו בטלטול, עדיף לעשות עירוב אף בלי לשכור מהגוי.

אמנם בשו"ת חת"ס [או"ח סי' צב] כתב שאף שבטל הטעם של התקנה, מ"מ התקנה עצמה לא בטלה כמבואר בגמ' ביצה [דף ד] דכל דבר שנתקן במנין צריך מנין אחר להתירו.

3. בשו"ת חכם צבי [סי' ו] כתב שהשכירות היא כביטול רשות, ונקט מחמת זה שכשם שבביטול יכול לחזור בו מהביטול כן בשכירות יכול לחזור בו, ואף אם החזיקו הישראל ברשות יוכל לחזור בו לשבת הבאה. ולכאורה אין הדברים מוכרחים, דאף שהשכירות כביטול מ"מ מאחר שהצריכו חכמים לעשות מעשה הדומה למעשה מקח, י"ל שגם לענין זה דמי למקח שאם שכרו ממנו לתקופה ארוכה אינו יכול לחזור בו. ולדינא נחלקו בזה הפוסקים: דעת הב"י והב"ח והמג"א והט"ז שאם הנכרי מחזיר את המעות שקיבל יכול הוא לחזור בו, והא"ר והב"מ ועוד אחרונים נחלקו וסוברים שא"י יכול לחזור בו.

קנין הלכה

מראי מקומות

ומטעם זה שוכרים משכירו ולקיטו אף שאין להם שום זכות ממון ברשותו של הגוי.
והואיל ודמי לביטול היה נראה לכאורה שצריך לשכור מהגוי את כל רשותו בחצר ולא די לשכור חלק מרשותו.
אמנם הביה"ל [להלן סעיף טו ד"ה אם] כתב [לענין שותף שהשכיר הרשות שלו מדעת שותפו] דמסתבר דמהני, דשותפין לא קפדי אהדדי בדבר מועט כזה, דסגי אפילו אם משכירו רק להניח חפץ אחד. ומשמע שאין די בשכירות כללית על ענין הדיור האוסר בעירוב [דומיא דביטול], אלא בעינן שיוכל להניח חפץ אחד, וצ"ע.
גם החזו"א [סי' פב ס"ק א ום"ק ד] נקט שענין שכירות הוא שאינו שוכר את כל החצר אלא איזה חלק בחצר סגי, וכל זה צ"ע דלכאורה בראשונים משמע דשכירות כל דהו שהוזכרה בדין זה אינה ששוכר חלק קטן בכמות מתוך הרשות, אלא כל דהו באיכות השכירות, דומיא דביטול רשות שאינה סילוק ממוני אלא רק סילוק כל דהו מכל הרשות.
והחזו"א עצמו [סי' פד סוס"ק ז] כתב וז"ל דענין השכירות אינה שכירות ממש, דאפילו אם שבתו בבקעה של הפקר או של אדם אחר והקיפו עצמן מחיצות הגוי אוסר, ומהני שכירות אף שאין כאן בעלים ולא משכיר, אלא דהכי תקינו רבנן, והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוי כמקח וממכר, וכמש"כ תוס' עכ"ל. ולכאורה מבואר בדבריו דלא קנה הישראל זכות ממונית להכנים חפץ כל דהו ברשות הגוי, דא"כ יש לאסור זאת בשבת.

<u>דין יחיד במקום נכרי</u>

כאשר ישראל יחיד גר עם הנכרי, דלא גזרו בזה על דירת הנכרי, מבואר ברש"י [דף סב. ד"ה ר"א בן יעקב] שדירת הנכרי אינה דירה כלל, ומותר להוציא אף מביתו של הנכרי אל החצר, וכן להכנים מהחצר אל הדירה הזו, וכ"ש שמותר להוציא מביתו של הישראל לחצר ולהכנים ממנה לבית.

ונתבאר בלשון ראב"י במשנה שאין הנכרי אוסר עד שיהיו שני ישראלים דרים בשני בתים ואוסרים זה על זה.
וכתבו הפוסקים כמה ציורים בזה:

א. כתב הב"י שאם דרים בבית אחד ממש אף שכל אחד סמוך על שולחן עצמו ואינם אוכלים יחד, מ"מ כיון שדרים בבית אחד חשיבי יחיד. ובסי' שע [ס"ד] נתבאר דאפילו ישן כל אחד בחדר נפרד מ"מ בתר מקום אכילה אזלינן.

ב. עוד נתבאר שם דאפילו אם פורסין ביניהם וילון כאשר עושין דברי צניעות, אין זה מחלק אותן לדיורים חלוקים כיון שאין הוילון מחלק אותם בקביעות.

ג. וכתב הב"י דה"ה האב ובניו המקבלים ממנו פרס, דאין אוסרין זה על זה אף אם ישנים בבתיהם. ובשער הציון [ס"ק ג] הביא דבספר דמשק אליעזר פירש דברי הב"י דקאי גם על אופן שאוכלין וישנים בבתיהם, שנתבאר בסי' שע [ס"ה] שאם אין עמם עוד דיורים בחצר אינם אוסרים זע"ז. ותמה הדמשק אליעזר מנלן להקל כ"כ, והרי בציור הנ"ל אם מוליכין עירובן למקום אחר צריכים לערב ביניהם, וא"כ אולי לא חשיבי כחד. והוסיף השעה"צ שבתשובת הרא"ש [כלל כא ס"ד] משמע קצת כהב"י, וסיים בצ"ע.

ד. אם דרים בבית אחד בחדרים חלוקים חשיבי רבים.

ה. חצר שיש בה שני בתים, באחד גרים גוי וישראל ביחד, ובשני דר ישראל, כתב החזו"א [סי' פב ס"ק ה] דחשיבי רבים במקום נכרי וצריך לשכור את דירת הנכרי.[4]

ביאורים והערות

4. וכתב החזו"א [סי' פב ס"ק ד-ה] דאין לומר שעצם זה שהישראל שותף בבית הנכרי ייחשב כשכירות מהנכרי, ואפילו אם אינו שותף גמור בדירה רק שכר ממנו מחצית הדירה לגור בה, אין זה בגדר שכירות מהנכרי, דשכירות קבועה לצורך ההשתמשות לא חשיבא שכירות,

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>אין גוי אוסר אלא כשהוא דר בחצר</u>

כתב בשו"ת תשב"ץ [ח"ב סימן לו] דאם יש בחצר של ישראל מאפייה של נכרי, אך האופה אינו דר שם אלא הולך אחר גמר האפייה לביתו, ושם אוכל פיתו ולן, אין הוא אוסר אף אם אוכל בשעת מלאכתו את פיתו בדרך עראי, דאין אוסר אלא מקום דירה.

<u>האם שאילה כשכירות</u>

כתב המשנה ברורה [ס"ק ו] דלענין שאילה, שישאיל הנכרי את רשותו לישראל בחינם במקום להשכירה, הדבר תלוי בשתי הדיעות [להלן סעיף יב], וכן ציין רע"א [בהגה"ה בשם הב"י]. והיינו שבגמ' איתא שאם אחד מהישראלים הדר בחצר יתקרב אל הגוי עד שהגוי ישאיל לו מקום בחצירו, ה"ז מועיל. וכתבו רש"י והטור ורבינו ירוחם דמעתה אין צריך לשכור מהישראל הזה, אלא עצם שאילת המקום דינה כשכירות מהגוי, דשאילה כשכירות, אבל הרמב"ם [פ"ב הי"ב] נקט שאדם זה ששאל מקום מהגוי הוי כשכירו ולקיטו וצריך לשכור ממנו את רשות הגוי, אך עצם שאילת המקום אינה כשכירות וכן דעת הרשב"א.
והחזו"א [סי' פב ס"ק לג] כתב דנראה דאם שאל את רשותו של הגוי בקנין ה"ז מועיל כשכירות לכל הדיעות, וכשם שאחד שוכר עבור כל בני החצר, כן אחד שואל עבור כל בני החצר.

<u>האם מתנה כשכירות</u>

כתב הביה"ל [ד"ה ממנו] בשם רבינו יהונתן דרק שכירות מהניא ולא מתנה, והובאו דבריו בחיי אדם. וכתב הביה"ל דפשוט שהכוונה למתנה רעועה כעין שכירות, אבל מתנה גמורה בכתיבה גמורה בערכאות פשוט דמועיל, אלא שלא נקטו זאת בגמרא משום שבודאי הנכרי לא יסכים לעשות זאת.

<u>האם אפשר לשכור מן הגוי קודם שהוקף המקום במחיצות</u>

האחרונים נחלקו אם מהניא שכירות מן הגוי קודם שהוקפה הרשות במחיצות כדין:

א. הא"ר הביא בשם ספר נחלת צבי דצריך קודם להקיף את המקום ורק אח"כ לשכור.

ב. הכף החיים [ס"ק טז] הביא שבשו"ת ספר יהושע [סוס"י ח] כתב שלא נהגו כן.[5]

<u>האם צריך לשכור לפני העירוב או שיכול לערב ואח"כ לשכור</u>

הביה"ל [ד"ה צריך] האריך בשאלה אם תחילה צריך לסלק רשות הגוי ע"י שכירות ורק אח"כ לערב, או שאפשר לערב ואח"כ לשכור. והביא את דברי הרמב"ם [פ"ב ה"י] שכתב את הדין המבואר בגמרא שחמשה השרויים בחצר אחד שוכר עבור כולם בלשון זו, ישראל אחד ששכר מן הגוי מערב עם שאר הישראלים ויותרו כולם. ולכאורה משמע שכתב בדוקא שישכור ואח"כ יערב.

ביאורים והערות

אלא צריך שישכור ליום השבת את החלק של הנכרי בדיור בחצר, דהיינו את החלק שמיוחד לתשמישו תמיד. ועיין לשון הרמב"ם [פ"ב הי"ב] דשוכרין מהנכרי בשבת כיון שהשכירות כביטול רשות היא, שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד ע"כ, והיינו דכמו שהביטול הוא סילוק הדיור האוסר בעירובין ע"י אמירה, כן בעכו"ם השכירות רק נועדה לסלק את הדיור האוסר של הנכרי.

5. ודייק הכף החיים ללשון הריב"ש [סי' תכז] שכתב דמבוי בעי שני תיקונים תיקון מחיצות ואח"כ שיתוף ועירוב, ותחילה יש להכשירו במחיצות.

קנין הלכה

מראי מקומות

ואח"כ הביא מספר נהר שלום [סי' שפג] שצידד שאינו לעיכובא, וכתב הביה"ל דכן משמע מלשון החיי אדם, וכן מספר עצי אלמוגים. [אמנם כתב שאם מערב קודם ששכר מן הגוי אין לו לברך על העירוב, שמא הגוי לא ירצה להשכיר ולא יהא עירוב כלל. ודן לומר דמה"ט כתב הרמב"ם להשכיר ואח"כ לערב].

עוד כתב הביה"ל שיש להכשיר עירוב קודם השכירות מטעם נוסף, דאף את"ל שמצד מעשה העירוב לא היה מועיל לפני השכירות, מ"מ במציאות יש פת משותפת לכולם בכלי אחד והוי כבעה"ב שהיה שותף לשכניו דאיתא [דף עא] דסומכין עליו במקום עירוב. והחזו"א [סי' צ] כתב כמה הגבלות בדין זה של סמיכה על פת שכולם משותפים בה:

א. ב בעינן שכולם יהיו שותפים בפת אחת, אך אם כל אחד נתן פת שלו והונח הכל בכלי אחד, דבכה"ג מהני בתורת מעשה עירוב אם אין מקפידין זה על זה, מ"מ כאשר מצד מעשה העירוב אין העירוב חל ובאנו לסמוך על שותפים, בכה"ג אינו מועיל, דאין זה שותפות גמורה בפת [שם ס"ק כט]

ב. עוד הסתפק החזו"א [שם ס"ק ט] שמא דין זה של פת בשותפות כולם לא נאמר אם אחד זיכה פת לכולם, אלא רק אם כ"א נתן קמח ובשותפות עשו פת, א"נ כשלקחו פת בשותפות, אבל כשאחד זיכה להם, אף אם עשה זאת מדעתם י"ל דאינו חל עד שישתתפו בפועל במעשה השיתוף.[6] אמנם המשנ"ב [כאן ובסי' שעד ס"ה] סובר דזיכוי מהני.

<u>שכרו מן הגוי לזמן ועבר הזמן</u>

הביה"ל [ד"ה צריך] הביא מהשו"ע [להלן סעיף ז] שאם שכרו מן הגוי לזמן ידוע, כשיכלה הזמן צריך לשכור שוב ולחזור ולערב, דאין העירוב הראשון חוזר וניעור. ולכאורה מוכח מזה דלא מהני עירוב קודם השכירות, דאל"כ מה בכך שנתבטלה השכירות מ"מ העירוב הראשון קיים, ועיין בספר בית מאיר שתמה בזה.

ודחה הביה"ל די"ל דמה שצריך לחזור ולערב, הוא משום דבסתמא אמרינן שאם שכר מן הגוי והניח עירוב על סמך זה, נתכוין גם בעירובו שיחול עד אותו הזמן. ולפי המשך דברי הביה"ל על כרחנו לפרש כן, דאל"כ תיפוק ליה שהם שותפים בפת של העירוב ויסמכו ע"ז משום עירוב.[7]

<u>בדברי הרמ"א בישראל שהשכיר ביתו לגוי</u>

כתב הרמ"א שישראל שהשכיר ביתו לגוי אינו אוסר עליו, משום שלא השכיר לו ביתו על דעת שיאסור עליו. מקור הדין הוא ברשב"א [עבודת הקודש], ושם הוסיף טעם דכיון שאין דרכו של ישראל להשכיר לגוי בית בחצר שהוא גר בה, ה"ז בגדר מילתא דלא שכיחא ולא גזרו בה רבנן.[8]

והנה עיקר הסברא שלא הושכר לו ע"ד לאסור עליו אינה ברורה, דאטו בכוונתו תליא מילתא, ולכאורה כל שהשכיר לו בשכירות גמורה אין נפק"מ בכוונת המשכיר. והמקור הראשון לסברא זו שלא הושכר ע"ד לאסור הוא בתוס' [דף עב ד"ה ומודים] לגבי

ביאורים והערות

6. שורש הספק של החזו"א הוא בגמרא [דף עא:] שאמרו [לגבי שותפות ביין שיסמכו עליה לשיתוף מבואות] זה בא בלגינו ושפך וזה בא בלגינו ושפך כו"ע לא פליגי דהוי עירוב, כי פליגי כשלקחו חבית של יין בשותפות, דנחלקו תנאים אם יש ברירה או אין ברירה, ועיי"ש ברש"י שפירש דאת"ל דאין ברירה לא הוברר יין לכל אחד ואחד, והוי כמו שנשתתפו במעות, וחזינן דלא סגי בזה שיש פת משותפת לכולם אלא בעינן השתתפות של כולם במעשה העירוב, והחזו"א לא הכריע את הספק.

7. וכתב החזו"א [סי' צ ס"ק כט] שאם ניתוספו דיורין ברשות לאחר שכלה זמן השכירות קודם שנכנסה השבת הבאה, אי אפשר לסמוך על הפת המשותפת לשם עירוב, שהרי לדיורים החדשים אין חלק בפת, ובעלמא כשהניחו עירוב לשנה וניתוספו דיורין במשך השנה אמרינן דלב בי"ד מתנה שייקנה העירוב גם להם, ואין זה שייך בנידון דידן שכבר כלה זמן העירוב.

8. ובשעה"צ [ס"ק ו] הביא שבמקום אחר בעבוה"ק הביא הרשב"א דין זה, וכתב רק את הטעם השני דהוי מילתא דלא שכיחא.

קנין הלכה

מראי מקומות

אדם שדרים אצלו מלמד או סופר, וכתבו שם כמה טעמים וכפי שהובא לעיל [סימן שע ס"ג] עיי"ש, והבאנו גם שהרשב"א כתב סברא זו אך הצריך שחדרו של המלמד יהא פתוח לביתו של בעל הבית, והיינו שעי"ז הוא נטפל אל בעל הבית, והכא בנכרי לא מיירי שביתו פתוח לבית בעל הבית.

גם הבאנו [שם בסי' שע] שהחזו"א [סי' צ ס"ק לא] סובר שתנאי כזה [שלא יאסור עליו] לא מהני כלל, וכן הביא כאן המשנ"ב [ס"ק ז] בשם הגר"א, דלשיטתו הכל תלוי באם מצי לסלוקיה לנכרי, ואינו תלוי כלל בסברא שלא השכיר לו ע"ד לאסור.

והחזו"א [שם] פירש דעיקר כוונת תוס' [דף עב] היא שהיות והמלמד נטפל לבעה"ב והוי כאורח אצלו, לכן כאשר בעה"ב משכיר לו את חדרו אינו משכיר לו בשכירות אלימה המחשיבה אותו כבעה"ב בפ"ע, אלא בשכירות מרופה, והוא נטפל לבעה"ב. וסברא זו לכאורה לא שייכת במשכיר לגוי בית בחצר, כשהגוי גר לגמרי בנפרד ואינו נטפל כלל לבעה"ב.[9]

עוד הביא השו"ע [סי' שפד ס"א] את דברי הירושלמי המובאים בתוס' [דף סט:] וברא"ש שנכרי אכסנאי אוסר בחצר. והאחרונים הקשו דזה סותר לכאורה לדברי הרמ"א בסעיף זה, שהמשכיר לנכרי אין הוא אוסר שלא השכירו לו ע"ד שיאסור עליו. ועי"ש בביה"ל [ד"ה אינו] שהביא את תירוצי האחרונים בזה:

א. בספר חמד משה כתב דסברת הרמ"א שלא השכירו לו ע"ד שיאסור עליו שייכא רק היכא שהישראל נשאר לדור באותה חצר, אבל אם הישראל עזב את ביתו ואינו נמצא בחצר לא שייכא הך סברא. [וכתב ע"ז הביה"ל שתירוץ זה נסתר מתשובת הרשב"א במיוחסות, שמבואר שהגויים אוסרים אף כשבעה"ב נמצא בחצר].

ב. הגר"ז כתב דסברא זו שלא השכירו לו ע"ד שיאסור שייכא רק בשכירות לזמן מרובה, דאין סברא שיאסור ע"ע בגלל הגוי, אבל באכסנאות בעלמא לחודש ימים או מעט יותר אין מקילין בנכרי יותר מאשר בישראל.

ג. הגר"א תלה הכל באם מצי לסלוקי לגוי, ובסעיף דידן איירי במצי לסלוקי.

ד. הא"ר כתב בתירוץ ראשון שהשכרת בית לגוי היא מילתא דלא שכיחא, משא"כ גוי המתאכסן כאכסנאי בעלמא שזה דבר שכיח ומצוי.

עוד הביא בשער הציון את דברי הבית מאיר [סעיף זה] שציין ללשון הרמב"ם [פ"ב ה"ט] ובפיהמ"ש, שעיקר הגזירה היתה כדי שישראל לא ישכיר בית לגוי בחצר, וא"כ מפורש שגם בהשכרה יש איסור, ותמה על הרמב"ם שכתב דברי הרשב"א בפשיטות כאילו אין חולק.

העולה מכל זה לדינא: הרשב"א [עבודת הקודש הובא במ"מ פ"ב ה"ט] חידש שבמשכיר לגוי יש קולא שלא השכיר ע"ד שיאסור, וצירף סברא נוספת דהוי מילתא דלא שכיחא, והרמ"א נקט לדינא כדבריו, ויש אחרונים שפסקו ג"כ כעיקר דינו של הרשב"א, רק הוסיפו חילוקים שונים כמובא לעיל מהביה"ל [סי' שפד].[10]

והבית מאיר ציין שהרמב"ם חולק על הרשב"א ואוסר בגוי השוכר בית בחצר.

והגר"א נקט שאין לסמוך כלל על הך סברא שלא השכיר לו ע"ד לאסור, אלא העיקר תלוי באם מצי לסלוקי, וכן פסק השער

ביאורים והערות

9. והחזו"א [סי' צ ס"ק לג] פירש דברי הרשב"א שהכוונה שהישראל שייר לעצמו ברשות שהשכיר לנכרי לאיזה שימוש, כשיעור הנצרך בשכירות מנכרי. ולפי דבריו דברי הרשב"א האלו הם סברא מיוחדת במשכיר לנכרי, ואינה כהסברא שכתבו תוס' והרשב"א במשכיר למלמד וסופר, ואולם לדינא כתב החזו"א שאין להקל כהרשב"א, וכפי שיובא להלן.

10. ואת חילוקו של החמד משה שאם הישראל אינו דר בחצר זו לא היקל הרמ"א כלל, הביא הביה"ל בסעיף זה [ד"ה אינו], והביא דכן כתב בספר ברכי יוסף, ולכן אין להקל כלל כשאין הישראל דר בחצר [אף שהחיי אדם היקל גם בזה, דאמרינן שלא הושכר לו ע"ד שיאסור על הישראלים האחרים].

קנין הלכה

מראי מקומות

הציון [ס"ק ו].

והחזו"א [סי' צ ס"ק לג] כתב שלדינא א"א להקל כדברי הרשב"א, כיון שבירושלמי [המובא בסי' שפד ס"א] משמע שלא כדבריו, וגם נקט שאין להקל כהגר"א במצי לסלוקי לחוד, אלא רק באופן שהשכיר לו חדר בביתו ומשתמש עמו ויכול לסלקו, וכציור שכתבו תוס' [דף עב.] במלמד וסופר הדרים בביתו.

<u>בדברי הרמ"א בישראל ששכר בית מהגוי והגוי דר עמו</u>

כתב הרמ"א דישראל ששכר בית מהגוי והגוי דר עמו בבית, אין שכירות הבית לדור בו עולה במקום שכירות המתרת דירת גוי, ולכן צריך לשכור מהגוי כדי שיוכלו לערב בחצר.

וכתבו הגר"א והגר"ז דמיירי שהגוי דר בחדר נפרד, אבל אם הוא דר עם הישראל באותו חדר, ויש לישראל רשות להשתמש במקום שבו דר הגוי, לא גרע הישראל הזה משכירו ולקיטו, וא"צ לשכור את דירת הגוי, והביא המשנ"ב את דבריהם. אמנם להלן [סעיף טו] מבואר במשנ"ב [ס"ק נא] שזו דעת הרמ"א, אבל הרבה אחרונים סוברים דכל שיד הישראל והגוי שוה לא מיקרי שכירו ולקיטו, דשכירו ולקיטו היינו דוקא כשהוא בא מכח הנכרי ולכן יש בידו להשכיר את רשות הנכרי, משא"כ בשותפים שיד שניהם שוה.

<u>בדברי הרמ"א בישראל שיש לו תפיסת יד בדירת ישראל חבירו</u>

כתב הרמ"א דשני ישראלים הדרים עם גוי בחצר, ויש לאחד הישראלים תפיסת יד על הישראל האחר, באופן שאינם אוסרים זה על זה, מ"מ חשיבי כרבים במקום נכרי וצריך לשכור מן הנכרי. וכתב הב"י הטעם משום שבאופן זה שהישראלים דרים בשני בתים אין הם מפחדים מהגוי ושכיחי דדיירי. ובביאור הגר"א [ס"ק ו] וכן בעצי אלמוגים ובמאמ"ר תמהו על זה דסו"ס אין כאן שני ישראלים האוסרים זה על זה, ונשארו בצ"ע, והביא הביה"ל [ד"ה אף] את דבריהם.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף סג:-סד. גבי מבוי שהיה דר בו גוי ולא רצה להשכיר את הרשות שיש לו במבוי, ונתן אביי עיצה שיבטלו כל הישראלים את רשותם לגבי חד, ואז ייחשב כאילו רק היחיד הזה גר במבוי עם הנכרי, והו"ל יחיד במקום נכרי ולא גזרו בו, ורבא חלק על דברי אביי ואמר דא"כ ביטלת תורת עירוב מאותו מבוי.

וכתב בתוס' רבינו פרץ [דף סג.] דלכאורה צ"ע דא"כ לא יועיל ביטול בשום חצר ומבוי, אף באלו שאין בהם נכרי, משום החשש שביטלת תורת עירוב מאותה מבוי. ותירץ דבעלמא משתכרין הרבה ע"י העירוב, שכולם מותרין בטלטול, משא"כ בביטול שהרבים שביטלו אסורים לטלטל, ורק במבוי שיש בו גוי שבלא"ה אין יכולים לערב, יש לחוש שיבטלו תדיר זה לזה ואז עלולים איסורי עירובין להשתכח.

<u>סעיף ג</u>

מקור הדין של השו"ע הוא בשו"ת הרא"ש כלל כא סי' ד, ומבואר מדבריו שאם הנכרי אינו דר באותה חצר שדר בה הישראל אלא בחצר סמוכה, ויש פתח ביניהם, ואין לנכרי דריסת רגל על חצירו של ישראל אלא יש לו פתח בפ"ע למבוי, בכה"ג לא מיקרי שהגוי דר עם הישראל בחצר ולכן חצירו חשיבא כדיר של בהמה לגבי טלטול מחצר הישראל לחצירו של הגוי.[11]

ביאורים והערות

11. וכתב הב"י בשם מהרי"ו שאם יש שתי חצירות של ישראל וביניהן חצר של גוי שאין לו דריסת הרגל עליהם, ויש פתח או חלון

קנין הלכה

מראי מקומות

עוד מבואר בפוסקים שאם חצירו של הגוי פתוח לאותו מבוי שאליו פתוח חצירו של ישראל, אזי אם יש ב' חצירות של ישראל מלבד חצירו של הגוי אוסר הגוי את המבוי על הישראלים, דשתי חצירות הוו כרבים במקום נכרי, והיינו שלא יוציא ישראל כלי בית מחצירו למבוי, וכן לא יוציא כלי בית מחצירו לחצר הנכרי או לחצר אחרת של ישראל דרך המבוי, כיון שהמבוי לגבי החצירות כחצר שאינה מעורבת, והגוי מעכב שלא יעשו שיתוף ביניהם, משא"כ אם יש רק חצר אחת של ישראל מלבד חצר הגוי, הוי לגבי המבוי כיחיד במקום נכרי כמבואר להלן [סי' שצא].

והב"י [סוף סימן שפב] הביא את דברי המרדכי [סי' תקיט] בשם המהר"ם מרוטנבורג שמדבריו מבואר שתי הלכות דלא כהרא"ש הנ"ל:

א. המהר"ם סובר שגם באופן שאין לנכרי דריסת הרגל על חצירו של ישראל הרי הוא אוסר לטלטל כלי בית מחצר זו לחצר זו דרך פתחים או דרך חלונות שאינן גבוהים י"ט, דכיון שיכולים להשתמש יחד באופן רגיל דרך פתחים עלול הוא להתערב עמו וללמוד ממעשיו, ואין היתר אלא בשימוש שאינו רגיל כגון דרך חלון גבוה מי"ט או מעל הכותל [דהיינו כותל גבהו י"ט].

וכתב הביה"ל בשם האחרונים דכיון שבסעיף זה פסק כהרא"ש לקולא אפשר להקל כאן, וכן היקל בעצי אלמוגים.

ב. עוד כתב המהר"ם [שם] שהדין הנ"ל [שהיקל בו לטלטל דרך חלון גבוה מי"ט] הוא רק כשחצירו של הגוי פתוחה למבוי אחר, ואינם אוסרים זה על זה במבוי, אבל אם חצירו של הגוי פתוחה לאותו מבוי אליו פתוחות החצירות של הישראלים והוא אוסר עליהם במבוי, הרי הוא אוסר עליהם לגמרי את חצירו, ואסור להוציא כלי בית מחצירו של ישראל לחצר הנכרי אפילו דרך חלונות גבוהים מי"ט.

וכתב הביה"ל דכיון שדין זה לא התפרש בשו"ע להקל, והב"ח והא"ר והחכ"צ החמירו בזה כהמהר"ם שלא לטלטל כלל מחצר לחצר כיון שאוסר עליהם המבוי, לכן יש להחמיר לכל הפחות שלא לטלטל בכה"ג דרך חלון שהוא למטה מעשרה או דרך פתח, דבזה [בחלון שהוא למטה מי'] יש תרתי לריעותא להחמיר.

א. סברת המהר"ם האחרונה שהב"ח והחכ"צ החמירו כמותה, [כיון שאוסר עליהם במבוי].

ב. סברת המהר"ם הראשונה דאף כשאינו אוסר במבוי יש לחוש שמא ילמד ממעשיו, ואין להתיר טלטול אלא דרך חלון גבוה מי"ט.

<u>חצר של גוי שנפרצה לחצר של ישראל</u>

חצר של גוי [שאין לו דריסת רגל על ישראל] שנפרצה לחצר של ישראל במילואה או ביותר מעשר אמות, כתב הפמ"ג [מ"ז ס"ק ה] דב' החצירות נחשבות כאחת וכאילו דר עמו בחצר ואוסר.[12] ולא הובאו הדברים במשנה ברורה.

ביאורים והערות

מחצירות הישראל לחצר הגוי, אך אין פתח ישיר מחצירו של ישראל לחצר האחרת של ישראל, יכולים הישראלים לערב יחד ואין חצר הגוי מקלקלת בזה כיון שהיא כדיר של בהמה, והובאו הדברים בביה"ל [סוד"ה ואין].

והבית מאיר כתב לדייק מלשון מהרי"ו דאיירי בלי עירוב, אלא שלפי המתירים החלפה ברשויות דרבנן [להוציא מרה"י ולהניח במקום פטור ולעקור מהמקום פטור ולהכניס לכרמלית או לרה"י של אדם אחר], ה"ה דמותר להוציא מחצר אחת של הישראל ולהניח בחצר הגוי, ושוב לעקור מחצר הגוי ולהכניס לחצר האחרת של ישראל דהוי נמי כהחלפה במ"פ. אולם בדין זה של החלפה במ"פ ברשויות דרבנן נחלקו הפוסקים, והרמ"א [סי' שעב ס"ו] פסק להחמיר.

12. וחידוש הוא, דהיה מקום לומר דכיון שאינו דר עמו ביחד ורק במקרה נפרצו החצירות, הו"ל כנפרץ למקום המותר, קמ"ל הפמ"ג דמ"מ הוי כדרין יחד.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ד

יסוד הדין ששכירות אינה צריכה להיות שכירות גמורה מבואר בגמ' דף סב:, דסגי בשכירות רעועה ונתפרש לעיל [סעיף א].

וכתב החיי אדם [כלל עה ס"ז] שצריך לומר לגוי "השכר לי רשותך", ולא מועיל אם יאמר לו תן לי רשות שאוכל לטלטל בחצר ובמבוי.

סעיף ה

מקור הדין ששוכרין אפילו בפחות משוה פרוטה, איתא שם בגמ' דאין דין זה נובע מהא דעצם השכירות היא שכירות רעועה, אלא אף למ"ד שכירות בריאה בעינן, שוכרין מן הגוי אף בפחות מש"פ, הואיל ולגבי בן נח פחות מש"פ הוי ממון, כמו שהובא שם דבן נח נהרג על פחות משו"פ.[13] [והרמב"ם (פ"ב הי"ב) כתב דהטעם ששוכרין אף בפחות משו"פ הוא משום שאין זו שכירות גמורה רק להיכר בעלמא, וזה לכאו' צ"ע, וכבר העירו בזה האחרונים].

וכתב הט"ז [ס"ק ו] שהשוכר מישראל [להשיטות ששכירות מהניא גם בישראל] צריך ליתן שוה פרוטה, כיון שלגבי ישראל אין זה ממון כלל,[14] ולכאורה אפשר שלפי הרמב"ם הנ"ל גם בישראל יהא די בפחות משו"פ כיון שדי בשכירות רעועה.

שוכרין רשות אפילו בשבת

בגמ [דף סה:] נסתפקו אם אפשר לשכור מנכרי בשבת, האם שוכר כמערב דמי וכשם שעירוב נעשה רק מבעוד יום כן שכירות, או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי, וכשם שאפשר לבטל רשות בשבת כן אפשר לשכור בשבת, וקיי"ל דשוכרין אף בשבת.
ובטעם ההיתר לשכור בשבת, כתב הרמב"ם [פ"ב הי"ב] שהוא משום שאין זו שכירות גמורה אלא רק היכר בעלמא. ותום' [דף סו: ד"ה יפה (השני)] כתבו דלא דמי למקח וממכר ליאסר בשבת, דלא הוי אלא כמתנה בעלמא שאין עושין אלא להתיר טלטול.[15]

וכתב המשנה ברורה [ס"ק כב] בשם הראב"ן והתמים דעים שישכור ע"י שיתן לגוי דבר מאכל וכיו"ב, ואל יתן לו מעות. ובשעה"צ [ס"ק כ] הביא דברי הא"ר בשם הראב"ן דה"ה אם אינו נותן לו את המעות בשבת, אלא מבטיח ליתנם לו אחר שבת דמהני, והביאו החיי"א. ובשעה"צ תמה דבמאי קנה, והניח בצ"ע כיון שלא הובא דין זה בשום פוסק.
עוד ציין המשנה ברורה [שם] לסי' שפג שמבואר שם שלאחר ששוכרין מן הגוי בשבת אין אפשרות לערב, וגם אם עירבו קודם השבת נתבטל העירוב בכניסת השבת כיון שיש שם גוי, אלא בעינן שיבטלו רשותם לגבי חד.

ביאורים והערות

13. עיין אבני מלואים [סי' לא ס"ק כד] שלמד מדין זה דשוכרין מן הגוי אף בפחות משו"פ ענין כללי בקנינים, דבקנין כסף די בזה שהמקנה מקבל דבר שהוא שוה כסף עבורו, וא"צ שיחשב ממון גם כלפי הקונה.

14. ולגבי שכירות מישראל מומר, בספר תו"ש [ס"ק ד] כתב דמסתימת הפוסקים משמע שאפשר לשכור בפחות משו"פ, אמנם בספר גאון יעקב [דף סט.] כתב שצריך ליתן פרוטה.

15. והאחרונים הקשו דהא גם מתנה אסור ליתן בשבת, ויתכן שתוס' סברו שמתנה בעלמא מותרת ורק מתנת קרקע ונכסים אסורה שיש לה יותר צורת מקח וממכר, וכמו שכתב הבית מאיר באה"ע [סי' ה], או שכוונת תוס' למתנה הניתנת לצורך שבת, כמו במי שמביא בקבוק יין או עוגה למי שמארח אותו, ועיקר כוונתו למתנה שאין בה צורת מקח וממכר כלל, וה"נ שכירות מגוי היא פעולה שאין בה ענין מקח כלל כיון שאינה אלא להתיר טלטול, וזו גם כוונת החזו"א [סי' פג סוס"ק ז].

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ו

הפוסקים נחלקו בדין גוי שהשכיר רשותו ובא לחזור בו, ומקור הדינים בדברי הרא"ש [סי' א] והמרדכי [סי' תקיט], ונביא בזה את הדינים העולים:

א] האם צריך לשכור מהגוי בכל שבת ושבת או שאפשר לשכור בפעם אחת לזמן ממושך, רש"י [דף סב. ד"ה אלא] כתב שחכמים גזרו שגוי יאסור בחצר כדי שיצטרך הישראל לשכור ממנו, ויקשה בעיניו ליתן שכר כל שבת ושבת ויצא משם. ומכאן דייק האו"ז [הובא בהגר"א] שא"א לשכור לזמן מרובה, אלא צריך לשכור בכל שבת. אך הרא"ש והמרדכי חולקים, ולמדו ממה שאמרו בגמ' [דף סו.] דשוכר כמערב, דכשם שאפשר לערב לשבתות הרבה כן אפשר לשכור לשבתות הרבה.

ב] שכרו מן הגוי לזמן האם יכול לחזור בו בתוך הזמן, הט"ז [ס"ק ח] דייק מלשון השו"ע שיכול לחזור בו [אם יחזיר את הדמים שקיבל], אך המג"א [ס"ק ו] והב"ח והא"ר ועוד הרבה אחרונים [מובאים בשעה"צ ס"ק כא] נקטו שאין הגוי יכול לחזור בו.

ג] שכרו מן הגוי לשבת אחת האם יכול לחזור בו קודם השבת או בתוך השבת, המג"א [ס"ק ו] נקט שיכול הגוי לחזור בו, אא"כ החזיק הישראל ברשות, דשוב אין הגוי יכול לחזור בו בשבת זו. והב"ח והא"ר נקטו שאינו יכול לחזור בו [שהרי לכל הפחות שכרו לשבת אחת, וא"כ לגבי שבת זו הרי השכיר ממנו לזמן וחזר בתוך הזמן], וכ"כ בשעה"צ [ס"ק כב] דהסומך על שיטת הב"ח והא"ר לא הפסיד.[16]

ד] שכרו מן הגוי בסתם וחזר בו אחרי שבת ראשונה האם יכול לחזור בו, והאם צריך הגוי להחזיר המעות, הב"י והרמ"א נקטו שאם הגוי השכיר בסתמא יכול הוא לחזור בו, אך צריך להחזיר המעות, משום שיכול הישראל לומר לו אני כיוונתי לשכור להרבה שבתות ורק ע"ד זה נתתי לך המעות, ואם לא יחזיר המעות הקלו חכמים שלא יאסור. אך המשנה ברורה [ס"ק כה] הביא שהב"ח והא"ר והעצי אלמוגים והגר"ז חולקים ע"ז, וסוברים שיכול הגוי לחזור בו בלי להחזיר המעות, דאדרבא, יכול הוא לומר לא כיוונתי אלא על שבת אחת. ומלשון המשנ"ב משמע שנוטה להחמיר כדיעות אלו.

ונמצא שלפי הפירוש שכתב המשנ"ב שהוא מחוור יותר, אין הגוי יכול לחזור מהשכירות אלא כששכרו ממנו סתם בלי לפרש לכמה שבתות, ורק אחרי שבת ראשונה, ואינו צריך להחזיר הדמים, [ונחלקו על ביאורו של הב"י ברש"י שצריך להחזיר הדמים וכמבואר בהערה 16].

סעיף ז

בסעיף זה שתי הלכות שונות שמקורן בתשובות הרשב"א המיוחסות לרמב"ן [סי' רז וסי' רח]:

א] שכרו מן הגוי לזמן ידוע וכלה הזמן, כתב הרשב"א בתשובה שנתבטלה השכירות וצריך לשכור מחדש. והוסיף המשנה ברורה [ס"ק כו] דזה אף אם הנכרי לא חזר בו, ואף אם הוא מסכים שהשכירות תימשך, דסו"ס נסתיים זמן השכירות.

ביאורים והערות

16. והנה הב"י הביא את לשון רש"י [דף סא:] שכתב בפשיטות שאם צדוקי היה כנכרי והיו שוכרים ממנו לא היה הצדוקי יכול לחזור בו דהא נקיט דמי, והב"י פירש שרש"י התכוין דכל זמן שהוא מחזיק במעות אינו יכול לחזור בו, משא"כ אם יחזיר את המעות. אך הביה"ל [ד"ה כל] כתב דמסתבר טפי שפירש דכיון שקיבל מעות ועשה קנין אינו יכול לחזור בו [ולא דמי לביטול רשות שהוא בדברים בעלמא], ולפי"ז מבואר ברש"י איפכא, דעכ"פ לאותה שבת אין הגוי יכול לחזור בו.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>נכרי שהשכיר ומת</u>

א] במקרה שמת הנכרי בתוך הזמן, מבואר בפוסקים שדין זה תלוי במה שנחלקו הפוסקים בסעיף הקודם אם הנכרי יכול לחזור בו בתוך הזמן כשהשכיר לזמן ידוע, דבט"ז [ס"ק ט] כתב שבטלה שכירותו, ואזיל לשיטתו [לעיל ס"ק ח] שיכול לחזור בו גם בתוך הזמן. אך לפי מש"כ שם הב"ח והא"ר ועוד אחרונים שאין הגוי יכול לחזור בו, ה"נ במת א"צ לשכור מהיורש.
ואם שכרו מן הגוי בסתמא ולא קצבו זמן, שבזה יכול הגוי לחזור בו כמבואר בסעיף הקודם, הרי זה תלוי במחלוקת נוספת שהובאה שם, שלפי הרמ"א אין הגוי יכול לחזור בו אלא אם יחזיר הדמים. וכתב השעה"צ [ס"ק כו] דלכאורה ה"נ הכא במת לא נתבטלה השכירות כל זמן שלא חזר בו, אמנם כיון שהובאה שם דעת הרבה אחרונים שבהשכירו סתמא יכול הגוי לחזור בו גם בלי החזרת המעות, ה"נ מסתבר שצריך שכירות מחדש וכן נוטה דעת השעה"צ.

ב] כתב הרשב"א והובא בשו"ע שמאחר שנתבטלה השכירות כשכלה הזמן, נתבטל גם העירוב וצריך לחזור ולערב. והטעם משום שעירוב אינו מועיל במקום שיש בו גוי, ולכן כשנתבטלה השכירות בטל העירוב.
ועיין ביה"ל [לעיל סעיף א ד"ה צריך] שהקשה דאם ננקוט שבעלמא אפשר לערב קודם השכירות, וכפי שנקטו כמה אחרונים לדינא, א"כ למה צריך לחזור ולערב, הרי העירוב שביניהם קיים, וישכור עכשיו ויהא כעירוב הקודם לשכירות. ותירץ הביה"ל דמסתבר שלא עירבו אלא לזמן של השכירות, שהרי כשיכלה זמן השכירות הגוי יאסור עליהם, והוי כאילו הניחו גם את העירוב לזמן, דכשכלה הזמן צריך לחזור ולערב.

עוד הביא שם הביה"ל את קושיית הבית מאיר שהקשה על סעיף דידן, דכיון שהפת של העירוב משותפת לכולם א"כ אחרי שיחזרו וישכרו מן הגוי יש להם עירוב ממילא ע"י הפת הזו, וכדין בעה"ב שהיה שותף עם שכניו בפת. וכתב הביה"ל שם שאה"נ, הפת הזו תועיל כעירוב, אבל לכתחילה צריכים להניח פת זו או פת אחרת ולברך עליה כתקנת חז"ל.[17]

<u>בדברי המג"א ס"ק ז</u>

המג"א [ס"ק ז] הקשה למה הצריך הרשב"א לחזור ולערב, נימא שהעירוב חוזר ממילא לקדמותו, וכעין מה שנתבאר בסי' שעד [ס"א] שאם עירבו ב' חצירות למשך זמן, וחל העירוב שבת אחת, ונסתם הפתח בימות החול וחזר ונפתח אחרי כניסת השבת, אמרינן דחוזר העירוב לקדמותו, וה"נ נימא דכשחזר ושכרו מן הגוי יחזור העירוב לקדמותו.
ובשעה"צ [סי' שפג ס"ק ה] הביא שהרבה מהאחרונים תירצו שהדין הנ"ל שחוזר העירוב לקדמותו הוא מדין שבת הואיל והותרה הותרה, וזה נאמר רק כשלא היה העירוב עומד להפסל מתחילה, כגון בנסתם הפתח שלא היה עומד לכך, אבל בנ"ד מתחילה היה העירוב עומד להפסל לכשיכלה זמן השכירות, וממילא לא אמרינן בכה"ג דשבת הואיל והותרה הותרה וצריך לחזור ולערב.

<u>סעיף ח</u>

מקור הדין הוא בשו"ת הרשב"א המיוחסות לרמב"ן סי' רז, וכתב הרשב"א הטעם משום שהישראלים ששכרו ממנו כבר קנו, ואין הבעלים יכולים לחזור ולאסור מה שכבר השכירו להם.

ולגבי נכרי שהשכיר רשותו לזמן קצוב ואח"כ מכר את ביתו לאחר, בט"ז [ס"ק י] משמע שבאופן זה בטלה שכירותו כיון שנסתלק

17. ועיין מה שהבאנו שם [סעיף א] שדעת החזו"א דלא בכל אופן מהניא פת משותפת להיחשב עירוב ממילא.

קנין הלכה

מראי מקומות

לגמרי מביתו, אמנם אפשר שהט"ז כתב כן לשיטתו [לעיל ס"ק ח] דס"ל שגם בהשכיר לזמן קצוב יכול לחזור בו, אך לפי מה שנקטו רוב האחרונים דאין יכול לחזור בו יש מקום לומר דאף במכר את ביתו לא נתבטלה השכירות.

ונחלקו בזה הפוסקים:

א] הא"ר והחיי אדם [כלל עה סט"ו] כתבו דמסתבר שגם במכר לא נתבטלה השכירות, דשכירות ליומיה ממכר הוא וכתבו כן מסברא לפי משמעות לשון הרמב"ן.

ב] החכם צבי [סי' ו] כתב להחמיר בנכרי שמכר את ביתו.[18] והביא רע"א את דבריו, ולכן כתב בשעה"צ [ס"ק ל] להחמיר בזה לכתחילה.

כתב המשנה ברורה [ס"ק כח] דמלשון השו"ע משמע שאם לא השכירו לזמן קצוב רק השכיר סתם, אם עכשיו השכיר ביתו לגוי אחר צריך לחזור ולשכור ממנו, וכבר כתב כן החיי אדם [כלל עב סי"ז].

<u>סעיף ט</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף סו., שוכר כמערב דמי, מה מערב חמשה השרויים בחצר אחת, אחד מערב ע"י כולם, כך חמשה השרויים בחצר אחד שוכר ע"י כולם.

וזה לשון הרמב"ם [פ"ב ה"י] ישראל אחד ששכר מן הגוי מערב עם שאר הישראלים ויותרו כולם, ואין כל אחד ואחד צריך לשכור מן הגוי עכ"ל. ומדייק המשנה ברורה [ס"ק ל] מלשון זו דאין הכוונה בגמרא שהוא שוכר בשליחות כולם, אלא הוא שוכר עבור עצמו, וממילא יותרו כולם כשיערבו יחד.

עוד מבואר ברמב"ם שדין זה שאחד שוכר לכולם נאמר אף כשעדיין לא עירבו ביניהם, [ואדרבה כתב הביה"ל שלכתחילה יש לשכור לפני שמערבים כמבואר בסעיף א בביה"ל].

וכתב הגר"ז [סעיף יב] שהטעם הוא דאף שהוא שכר לעצמו מ"מ ע"י שהם מערבים הרי הם כאיש אחד, וממילא מהניא השכירות לכולם.

אמנם החזו"א [סי' פב ס"ק לב] כתב דנראה דאף אם זה ששכר לא עירב עמהם אלא ביטל להם רשותו ה"ז מועיל.

עוד כתב החזו"א [שם ס"ק לג] שגם אם אחד שכר את רשות הגוי ואח"כ יצא השוכר מהעיר, ג"כ נוהגים להקל דנראה כאילו שכרו כולם.[19] אמנם אם שכר ויצא מהחצר בלי לערב עמו כלל הסתפק החזו"א [ס"ק לב] דאפשר דלא מהני כלל.

<u>בני חצר ששלחו שליח לשכור עבורם</u>

כתב החזו"א [סי' פד ס"ק ז] דפשוט שאם בני חצר שלחו שליח לשכור את דירת הגוי עבורם, הרי זה מועיל אף אם השליח אינו דר כלל בחצר ואינו מערב אתם. ולכאורה לפי"ז אם אחד מבני החצר ישכור את הרשות מהגוי ויאמר לו ששוכר עבור כל בני החצר, הרי זה יועיל אף אם לא שלחוהו, דזכות היא להם, וה"ה דאדם שאינו דר בחצר יכול לשכור באופן זה.

ביאורים והערות

18. לשונו של החכ"צ בזה צריכה ביאור, דכתב בתחילת דבריו דאף את"ל שהרמב"ן סובר שאם השכיר לזמן ידוע אינו יכול לחזור בו, מ"מ נראה שאם מכר לאחר, דעתה אין הוא בעלים כלל על הרשות תתבטל השכירות, ואח"כ כתב דהטעם משום ששכירות אינה אלא כביטול רשות, וא"כ כשם שהמבטל רשות יכול לחזור בו כן המשכיר יכול לחזור בו, ולכאורה הדברים סותרים וצ"ע.

19. לכאורה כוונת החזו"א שאחד מבני העיר שכר את הרשות לעצמו ואחר זמן עקר דירתו מן העיר, אך בתקופה ששכר עירב אח"כ עם בני עירו ורק אח"כ עקר דירתו. ויש לעיין אם לפי הגר"ז יועילו האופנים הנ"ל שכתב החזו"א [שוכר ואח"כ מבטל, שוכר שעירב ואח"כ יצא מהעיר ואינו שותף בעירוב].

קנין הלכה

מראי מקומות

ונראה דהספיקות הנ"ל בשוכר שעזב את החצר לא שייכי כששכר להדיא עבור כולם, דבאופן זה הוי כאילו כולם שכרו באופן ישיר מהגוי, וה"ז כשר.

סעיף י

מקור הדין שא"א לשכור מהגוי בעל כרחו הביאו הפוסקים מדף סג: בעובדא דלחמן בר ריסתק. [וכן יש ללמוד מדף פ. בההוא טורזינא שלא רצה להשכיר].

וכתב הרא"ש [פרק ו סי' א] דאף שלענין עירוב מערבין עליו בעל כרחו, שכירות אינה כן דלא ילפינן שכירות מעירוב.[20] וכתב הט"ז דטעם החילוק הוא דכפייה על עירוב הוא כפייה לעשות דבר מצוה, וכיון שרגיל בעירוב י"א דכופין אותו, ואין זה שייך בשכירות מהגוי. והשעה"צ [ס"ק לד] הביא טעם נוסף בשם התו"ש, דכיון שתקנ"ח של שכירות היתה כדי שהגוי ימאן מלהשכיר וממילא לא ידור ישראל עמו, לא יתכן שאפשר לשכור ממנו בע"כ, דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתם.
עיין שעה"צ [ס"ק לב] שהביא שהב"ח ביאר דשכירות בע"כ של הגוי היינו שהניח את המעות על שולחנו של הגוי ואמר לו שקנה שוכר ממנו, וביאר השעה"צ דכוונת הב"ח לומר שאם הכריח את הגוי לקבל המעות לידו ולהשכיר, ה"ז בגדר תליוהו וזבין דזביני זביני. [וחידוש הוא לומר כן בשכירות רעועה שכל ענינה כעין ביטול רשות].

סעיף יא

דין השכירות מאשתו של הגוי נתפרש בגמרא דף פ., ועיי"ש שאמרו דאף באופן שהגוי עצמו לא רצה להשכיר, שוכרין מאשתו.

<u>שכירות מאשתו של גוי שמיחה בה שלא תערב</u>

במקרה שהוא מוחה בה בהדיא שלא תשכיר נחלקו הראשונים, והובאה המחלוקת בשו"ע [לעיל סי' שסז] לענין אשת ישראל אם מערבת שלא מדעתו:
א] דעת התוס' [דף פ. ד"ה רגיל] והרא"ש [פרק ז סי' ט] דאף כשמיחה בה שלא תערב, מ"מ אם הוא אוסר בחצר הרי היא רשאית לערב.
ב] דעת הרמב"ם [פ"ה ה"ה] שאם מיחה שלא לערב, אינה מערבת בע"כ כשאינו רגיל לערב עמהם.
ומשמעות הגמרא [דף פ], וכן כתב הגר"א [כאן ס"ק יח] דהמחלוקת הזו היא גם לענין שכירות מאשתו של גוי, וכן כתב הרשב"א [תשובה ח"ד סי' רחצ], שיכולה להשכיר אף אם מוחה בה.

<u>להלכה:</u> השו"ע [סי' שסז] הביא דעת תוס' והרא"ש בסתמא ואת דעת הרמב"ם כיש אומרים, ומשמע שדעתו להקל בזה.
והביה"ל [סי' שסז ד"ה ויש] האריך ליישב שיטת הרמב"ם וסיים דאפשר שיש להחמיר כשיטתו, וציין לדברי הא"ר שהיקל בזה ונשאר בצ"ע. ויש לעיין אם לענין דיני שכירות מאשתו של נכרי יש להקל טפי.

ביאורים והערות

20. ותמהו הדרישה והגר"א [ס"ק טז] והמאמר מרדכי [ס"ק ז] על הרא"ש, איך כתב שבעירוב כופין אותו לערב בעל כרחו והרי שיטת הרא"ש ותוס' דאין כופין לערב בעל כרחו, אלא שאשתו מערבת עליו בעל כרחו, וזה קיים גם בשכירות וכדלקמן [סי"א], ואיך כתב הרא"ש שיש חילוק בין עירוב לשכירות.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>שכירות משכירו ולקיטו של גוי</u>

בגמ' [דף סו.] איתא שוכר כמערב דמי וכו', מה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו. ונחלקו הראשונים בפירוש הגמרא:

א] רש"י מפרש מה מערב אפילו שכירו ולקיטו, שאם גוי דר בחצר ויש לו שכיר ולקיט ישראל, הרי אותו ישראל נותן עירוב ודיו, וא"צ לשכור מן הנכרי, אף שוכר, אם גוי משמש כשכירו ולקיטו של גוי, והיינו ששוכרין מן השכיר והלקיט וא"צ לשכור דוקא מבעה"ב עצמו.

ובפשטות יש לפרש דמש"כ רש"י שאם ישראל הוא שכיר ולקיט אצל גוי הרי הוא נותן עירובו ודיו, הכוונה שהוא נותן עירוב עבור דירת הגוי, דע"י שיש לו קצת זכות דירה ברשותו של הגוי, הקלו חכמים לראותו כאילו הוא דר ברשות הזו, וכאילו הוי דירת ישראל, והיא ניתרת ע"י עירוב וא"צ שכירות. אך מהב"י משמע שפירש שע"י עצם זה שהוא שכירו ולקיטו ויש לו זכות דירה בחצירו, זה גופא הוי כאילו הוא שכר מהגוי, וכשהוא נותן עירוב עבור עצמו לשאר בני החצר די בזה, דהוי כאילו שכר עבור כולם.

ב] הרמב"ם [פ"ב הי"ב] פירש מה מערב אפילו שכירו ולקיטו, שאם ישראל הוא שכיר ולקיט אצל ישראל אחר יכול השכיר והלקיט ליתן עירוב במקום בעל הבית, אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו, אם ישראל הוא שכיר ולקיט אצל גוי הרי הוא יכול להשכיר את רשות הגוי, וא"צ לשכור דוקא מן הגוי.[21]

<u>להלכה</u>: השו"ע פסק כהרמב"ם דצריך לשכור משכירו ולקיטו של גוי אף אם הוא ישראל. ולהלן [סעיף יב] הביא השו"ע את דעת הרמב"ם בסתמא ואת דעת רש"י וסיעתו [כפי פירושו בשיטתם] כיש אומרים.

<u>גדר דין שכירו ולקיטו</u>

עיקר הקולא ששכירו ולקיטו של גוי משכיר את רשותו, כתב הב"י שהיא משום שדירת גוי אינה דירה מן הדין ורק רבנן גזרו, ולכן הקילו ששכירו ולקיטו ישכיר במקום הבעלים.[22]

<u>האם שכירו ולקיטו צריך זכות שימוש ברשותו של הנכרי</u>

כתב העצי אלמוגים [ס"ק כג] שענין שכירו ולקיטו הוא שיש לו רשות להשתמש בבית או בחצר של בעה"ב, והקלו חכמים לראותו כאילו הוא דר בבית ושוכרין ממנו, והובאו דבריו בביה"ל [סעיף זה ד"ה או]. וכן כתב בשו"ת שואל ומשיב [מהדו"ת ח"ב סי' סב] וכן כתב החזו"א [סי' פב ס"ק ט]. [עיי"ש שכתב דשכירו ולקיטו היינו דוקא בדר בחצר זה, אך אין כוונתו שצריך לדור ממש בפיתא ולינה, שהרי הקלו גם במושיל ליה דוכתא וכפי שכתב החזו"א (בהמשך הדברים), אלא די בזה שיש לשכיר זכות שימוש ברשות הגוי].

ביאורים והערות

21. גם בדין המובא להלן [סעיף יב] ואשר מקורו בגמרא [דף סד.] שאם ישראל מתקרב אל הגוי עד שהלה מסכים להשאיל לו מקום בחצירו ואז הו"ל כשכירו ולקיטו, פירש הב"י את מחלוקת רש"י והרמב"ם כשיטתם, שלפי רש"י עצם שאילת המקום נחשבת כשכירות מהגוי עבור כל בני החצר, ולהרמב"ם ע"י שאילת המקום נעשו כשכירו ולקיטו וצריך להשכיר את רשותו של הגוי.

22. וכתב בספר עצי אלמוגים [ס"ק יט] ששוכרין ממנו אף בפחות משוה פרוטה, כיון שנחשב כאילו שוכרין מבעה"ב הגוי.

קנין הלכה

מראי מקומות

ומאידך בעינן שלא ייחד הבעה"ב מקום לשכיר [כמבואר להלן סי"ג] אלא בעינן שזכותו של השכיר תהיה על רשותו של הגוי, דאז אלמוהו חכמים לכוחו של השכיר שיכול להשכיר את רשותו של הגוי.

<u>האם בעינן שיהא לשכיר זכות שימוש בבית או דסגי בזכות שימוש בחצר</u>

בספר עצי אלמוגים [ס"ק כג המובא בביה"ל ד"ה או] נקט בלשונו דבעינן שיהא לשכיר רשות להשתמש בבית או בחצר של בעה"ב, ומשמע דסגי כשיש לו זכות שימוש בחצר כדי שיוכל להשכיר את רשותו של הנכרי. ובשו"ת נפש חיה [סי' ל] הסתפק בזה, דאולי בעינן שיהא לשכיר זכות שימוש גם בבית, והניח בצ"ע. ובחזו"א [סי' פב ס"ק ל] מבואר דסגי בזכות שימוש בחצר.[23]

<u>בדברי הרמ"א בשכיר של שכירו ולקיטו</u>

מקור דברי הרמ"א דאפשר לשכור משכיר של שכירו ולקיטו, הוא בדברי הריב"ש סי' תכז המובא בב"י סום"י שצא. ושם איירי לגבי שכירות מאדון העיר, שכתב הריב"ש דאדון העיר נחשב כשכירו ולקיטו של כל אחד מבני העיר הואיל ויש לו רשות להניח כליו בבתי בני העיר, שכך נהגו, ולכן אדון העיר לא גרע משכירו ולקיטו. והוסיף הריב"ש שגם הממונה על העיר מטעם אדון העיר יכול להשכיר את רשות הגויים. ובטעם הדבר כתב הריב"ש וז"ל "שהרי גם הממונה יכול מטעמו להניח כלי האדון בביתם, וא"כ חזר הוא להיות בעד האדון ומטעמו כמו שכירו ולקיטו של כאו"א", ומשמע שהטעם משום שהממונה הוא כיד אריכתא של האדון, כיון שיכול הוא להניח את כלי האדון ברשות בני העיר. והגר"א [ס"ק יט] העתיק לשונו זו של הריב"ש.

והב"י [סום"י שצא] הוסיף בזה דמה שאפשר לשכור מהשכיר של השכיר הוא אם יש לשכיר הראשון זכות לקחת שכיר שיהא לו רשות להשתמש בכל הבית, דאז הוי השכיר השני כשכירו של בעה"ב עצמו. [והיינו שאם אין לשכיר השני זכות שימוש בבית בעה"ב אין הוא יכול להשכיר רשות. וקצ"ע דמ"מ מסתבר שיש לו רשות להניח את כלי השכיר הראשון הממונה עליו בבית בעה"ב כשם שלשכיר הראשון היתה זכות זו]. והמשנה ברורה [ס"ק לה] העתיק לשון זו של הב"י מאחר שהחיי אדם העתיקה.

<u>סעיף יב</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף סד. גבי גוי שלא רצה להשכיר רשותו, ואמר רבא עיצה שיתקרב אליו יהודי עד שיסכים הגוי להשאיל לו מקום ברשותו להניח איזה חפץ, וע"י שתהא לו זכות זו ייחשב שכירו ולקיטו.

וכתב הב"י שמרש"י משמע שאין צריך להניח בפועל חפציו ברשות הנכרי, וסגי בזה שיש לו רשות להניח חפצים.

עוד כתב הב"י דנראה שצריך הישראל לקנות זכות ברשות הנכרי ולא סגי בנתינת רשות בעלמא. וכתב הנשמת אדם [כלל עה ס"ק ה] דשאילת קרקע נקנית בכסף ושטר וחזקה, והכא לא מיירי כלל שנותן לו כסף או שטר, ובע"כ שקונה בחזקה, ואפשר לקנות זכות שימוש ע"י השתמשות, וכעין הא דאיתא בשו"ע [חו"מ סי' קצב ס"ט] דע"י שטיחת פירות בקרקע הו"ל חזקה.[24] והמג"א [ס"ק ח] הביא את דברי הב"י, וכן הביאו המשנ"ב [ס"ק לז].

והחזו"א [סי' פב ס"ק לג] כתב דנראה דסגי בנתינת רשות, דהא לא מצינו שיאמר הנכרי לישראל לך חזק וקני.[25]

ביאורים והערות

23. ולכל הפחות יוכל להשכיר את רשותו של הנכרי בחצר, וממילא לא יאסור הנכרי, ואין ראיה מהחזו"א שע"י זכות שימוש בחצר יוכל להשכיר גם את ביתו של הנכרי, ונפק"מ דאכתי יהא אסור לטלטל מהחצר לבית הנכרי.

24. אמנם כיון שהנחת החפץ נחוצה רק לצורך הקנין יכול להניח חפץ ואח"כ ליטלו אף קודם השבת, וסגי בזה שיש לו רשות להניח חפצים.

25. וכתב החזו"א שנראה שהב"י לשיטתו שפירש בדעת רש"י ורבינו ירוחם דענין שאילת המקום מהגוי הוא במקום שכירות מהגוי, ולכן צריך מעשה קנין, אך לפי מה שהחזו"א נקט ששאילת המקום הוא רק קולא לעשותו כשכירו ולקיטו, י"ל דפשטות הגמ' דסגי בנתינת

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>ביאור ענין מושיל ליה דוכתא</u>

הראשונים נחלקו בדין הישראל שקיבל רשות השתמשות מהנכרי:

א] דעת רש"י ורבינו ירוחם דנותן ישראל זה את עירובו וא"צ שכירות כלל.

ב] דעת הרמב"ם שישראל זה משכיר את רשות הנכרי, וכן דעת הראב"ד המובא בחידושי הרשב"א [דף סד.], והרשב"א הסכים אתו.[26]

ובשיטת רש"י ורבינו ירוחם מצינו שני פירושים:

א] הרשב"א [דף סד.] פירש שאותו ישראל ששאל מקום להניח חפץ וקיבל בזה דין שכירו ולקיטו, נותן עירוב עבור הרשות הזו של הגוי, ותו אין צריך לשכור מהגוי, דמאחר שדירת גוי לא שמה דירה הקלו לדון את הישראל שהוא שכירו ולקיטו כאילו הוא הבעלים והגוי כמאן דליתיה. ולפי"ז צריך ישראל זה ליתן עירוב עבור רשות הגוי אף אם אינו דר בחצר כלל.[27]

ב] והב"י פירש דלשיטה זו שאילת המקום דינה כשכירת הרשות מהגוי, ואין צריך ליתן עירוב עבור הרשות הזו, ומה שאמרו דשכירו ולקיטו נותן עירובו היינו אם יש לו בית בחצר דסגי בזו שישראל זה מערב עם כולם, ורשות הגוי כבר הותרה ע"י שאילת המקום, וכדין חמשה השרויים בחצר שאחד שוכר ע"י כולם.

<u>להלכה</u>: השו"ע הביא בסתמא את שיטת הרמב"ם והראב"ד שצריך לשכור את רשות הגוי מהישראל שקיבל רשות שימוש מהגוי, ואת שיטת רש"י הביא בתור י"א.

והמשנה ברורה [ס"ק מב] כתב דמלשון השו"ע משמע שפירש בשיטת רש"י ורבינו ירוחם כשיטתם בב"י שעצם שאילת המקום היא שכירות, וא"צ ליתן עירוב עבור רשות הגוי, אך הביא המשנ"ב את פירוש הרשב"א בשיטת רש"י שצריך ליתן עירוב עבור רשות הגוי.

המשנה ברורה [ס"ק מא] הביא דנכון לכתחילה לחוש לרמב"ם ולשכור מן הישראל הזה.[28]

<u>סעיף יג</u>

מקור הדין שאם ייחד מקום לשכירו ולקיטו אינו יכול להשכיר הוא בתוס' דף סו. ד"ה מערב. עיי"ש שהביאו הא דאיתא בירושלמי ישראל ונכרי שהיו דרים בבית אחד צריך ישראל לבטל והנכרי להשכיר, והקשו תוס' למה לא ייחשב הישראל כדר עם הנכרי כשכירו ולקיטו ויוכל ליתן עירובו. ותירצו תוס' וז"ל דאם ייחד הנכרי לישראל שיהא שכירו ולקיטו חדר אחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו דהוי השתא הנכרי מסולק מישראל ואין יכול לסלק הישראל, בכה"ג לא נותן עירוב ודיו, עכ"ל.

ביאורים והערות

רשות.

26. עיין בב"י [בסוף דבריו] שדן לחדש בשיטת הרמב"ם שיצטרך הישראל גם לערב את רשות הגוי, אף אם אינו דר בחצר, ולא סגי בשכירות, וכן כתב הלבוש, הובא בשער הציון [ס"ק מה]. אמנם עיי"ש בשעה"צ שכתב שהעיקר כפירוש הראשון של הב"י ברמב"ם, דסגי בשכירות וא"צ לערב וכדמוכח ברשב"א וכן פירשו הגר"א והמאמ"ר ועוד אחרונים.

27. אמנם הרשב"א סיים דשיטת הראב"ד [שהישראל משכיר את רשות הגוי] נכונה יותר.

28. והנה לפי פירוש הרשב"א בשיטת רש"י נמצא ששיטת רש"י אינה רק קולא [שא"צ שכירות מהגוי וגם לא מהישראל הזה ששאל מקום] אלא גם חומרא, שאותו ישראל צריך ליתן עירוב עבור דירת הגוי, וכיון שמלשון המשנ"ב משמע שלא דחה שיטת רש"י מכל וכל רק דלכתחילה נכון לחוש לרמב"ם ולשכור, יל"ע אם ה"נ נכון לכתחילה לחוש לרש"י וליתן עירוב. אמנם כיון שהרשב"א דחה שיטה זו מהלכה אפשר דא"צ לחוש לזה.

קנין הלכה

מראי מקומות

והב"י כתב דנראה דמה שהצריכו תוס' שיהא הגוי מסולק מהישראל היינו כדי שיצטרך הישראל לערב, אבל לענין שלא יהא דין שכירו ולקיטו, סגי בזה שאינו רשאי להשתמש בכל הבית אלא רק בחדר אחד, דאז אין לו דין שכירו ולקיטו אף אם גם הנכרי רשאי להשתמש באותו חדר.

אבל המשנ"ב [ס"ק מג] הביא שגדולי האחרונים הסכימו לדינא שכל דברי תוס' אמורים גם לענין דין שכירו ולקיטו, שרק אם הישראל מחולק לגמרי מהגוי, ואין הגוי יכול להשתמש ברשותו וגם אינו יכול לסלקו, אז מיקרי ייחד לו בית, אבל בציור של הב"י שייחד לו חדר אך גם הגוי משתמש שם, הוי שכירו ולקיטו.

ויסוד הדברים הוא שענין שכירו ולקיטו נאמר כשזכות השימוש של השכיר היא באותו מקום של דירת הנכרי, שאז מיקרי שיש לו שייכות לדירת הנכרי ויכול הוא להשכירה משא"כ כשמסולקים לגמרי.

<u>בדברי הט"ז ס"ק יד</u>

לעיל [סי' שע ס"ב] הובא הדין שאם יש לישראל כמה בתים בחצר והשכירם לישראלים אחרים, אך נשארה לו תפיסת יד בבתיהם [כגון חפץ שהוא מוקצה או שא"א לטלטלו מחמת כובדו], ה"ז נחשב כאילו הבתים תחת ידו וא"צ לערב. וכתב שם הב"י דנראה מדברי המרדכי [סי' תקכז] שלענין דין תפיסת יד ה"ז מועיל אף אם ייחד לו השוכר בית לכליו של המשכיר, והם מסולקים זה מזה. והוסיף הב"י דאף שלענין דיני שכירו ולקיטו אין זה מועיל כשייחד לו בית ומסולקים זה מזה, היינו משום שלענין שכירו ולקיטו לא בעינן שיניח כלי בפועל, וסגי ברשות להניח,[29] ולכן בעינן שיהא לו זכות שימוש בכל הבית ולא רק במקום מיוחד, ואפילו אם הניח כלים לא פלוג רבנן, משא"כ לענין תפיסת יד שכל עיקרו נאמר רק כשיש כלים בפועל ברשות. והביא הט"ז את דברי הב"י האלו.

<u>סעיף יד</u>

מקור הדין בשו"ת הרשב"א ח"ה סי' ו, ועיקר דבריו עוסקים בנידון גזבר המלך ששכרו ממנו לזמן ונתחלף הגזבר בתוך הזמן, וכתב הרשב"א דלא בטלה השכירות, וכפי שיובא טעמו להלן בסמוך, ואח"כ סיים הרשב"א דאפילו בשכירו ולקיטו נראה כן.

ומתוך דברי הרשב"א מתבאר דשני דינים חלוקים הן:

א] לגבי שכירות מגזבר המלך כתב הרשב"א הטעם משום דגזבר המלך כמלך, והשוכר ממנו כשוכר מהמלך והשכירות נופלת לכים המלך, והיינו שהשכירות היא מהמלך, והמלך לא נתחלף, והגזבר הוא יד אריכתא של המלך.[30]

ב] לגבי שכירות משכירו ולקיטו של גוי לא ביאר הרשב"א למה אין אומרים שמשעה שנסתלק השכיר מעבודתו בטלה השכירות, ולכאורה הטעם דכיון שבשעה שהיה שכיר אצל הגוי לא היתה עבודתו זו מוגבלת לזמן קצוב, לכן רשאי הוא להשכיר את הרשות של הגוי ללא הגבלות זמן, כשם שהגוי עצמו יכול להשכיר רשותו לזמן רב, ואין זה פוקע כשהוא משכיר את הרשות או מוכר אותה.[31]

ביאורים והערות

29. הב"י אזיל לשיטתו בסעיף דידן דסגי בקנין הנותן זכות להניח כלים, וא"צ להניח כלים בפועל.

30. ולא פירש הרשב"א מאי טעמא אפשר לשכור את רשות בני העיר מהמלך, וכתב החזו"א [סי' פב ס"ק לד] דיש לפרש זאת בב' אופנים: א) כשם ששוכרין מן המשכיר היכי דמצי לסלוקי לשוכר, כן אפשר לשכור מהמלך אם הוא בעלים על הבתים, והדרים בהם הם כשוכרים ממנו. ב) המלך הוא כשכירו ולקיטו של כל אחד ואחד, כיון שיש לו זכות להשתמש בחצרותיהם מדין מלך.

31. ואף שהיה מקום לדון על סברא זו, וכפי שכתב החזו"א [סי' פב ס"ק לד] שאין בזה סברא ברורה, מ"מ סיים הרשב"א וז"ל שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל עכ"ל, והחזו"א עצמו כתב שם שהמנהג להקל גם בפקיד של המלך במקומות שלא שייך לומר

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>בדברי הב"י המובאים ברמ"א</u>

הב"י כתב על דברי הרשב"א שמסתבר שאם לא שכר מהגזבר לזמן רק סתמא, כל שנתחלף הגזבר נתבטלה השכירות, אמנם הוסיף הב"י שאם המלך לא סילק את הגזבר רק מן הגזברות אבל עדיין הוא מקבל פרס מן המלך, עדיין מיקרי שכירו ולקיטו, דעצם זה שהוא אוכל פרס מן המלך עושה אותו כשכירו ולקיטו ובידו להשכיר, והרמ"א העתיק את דברי הב"י האלו.

ועיין ביה"ל [ד"ה ועדיין] שכתב שדין זה של הב"י צ"ע למעשה, מאחר שבטור ובריא"ז מבואר שאין דין שכירו ולקיטו אלא כשיש לו רשות להשתמש בבית אדונו, וכן כתב החיי אדם שרק מהמשטרה אפשר לשכור כיון שהם יכולים להכנם לחצירות של הגויים, ולא מכל פקיד של המלך.

וכן תמה הביה"ל על המג"א [ס"ק יא] שכתב בשם המהרי"ט דכל עבד של המלך, אפילו מעבדיו הקטנים [פירוש פקיד זוטר] לא גרע משכירו ולקיטו, ותמה הביה"ל כנ"ל, דהא אין לו רשות להשתמש בחצר.[32]

כתב בשו"ת חכם צבי [סימן ו] שאם מת המלך, והגזבר שהשכיר את הרשות עודנו ח', אזי אם המלך החדש חידש את מינויו של הגזבר אין צריך לשכור מחדש, אך אם לא חידש את מינויו בטלה השכירות.

<u>גזבר שנטל המעות לעצמו</u>

כתב המג"א [ס"ק י] שאף באופן שהגזבר לא העביר את המעות למלך אלא נטלן לעצמו חלה השכירות, שאין המלך מקפיד בדבר זה. מקור הדברים בב"י, והטעם שכתב המג"א הוא הטעם השני של הב"י.[33]

<u>לכתחילה יש לשכור לזמן קצוב</u>

כתב המשנה ברורה [ס"ק מח] דלפי הנ"ל מתבאר דכאשר שוכרים רשות יש להזהר לכתחילה לשכור לזמן קצוב, כדי שלא תתבטל השכירות אם יתחלף הממונה או אם יעבור השכיר מתפקידו, והביא משו"ת בית שלמה [ח"א סי' נא] דטוב לשכור לעשרים שנה ולא ליותר מזה.

ובספר עיר הקודש והמקדש הביא שגאוני ירושלים נהגו לשכור לשישים שנה, אבל אם נתחלף המלך או הממשלה שכרו מחדש.

עוד כתב המשנה ברורה [שם] בשם הפמ"ג והגר"ז דאם שכרו לעולם הוי כשוכר לזמן קצוב.

ביאורים והערות

בהם שהפקיד הוא שליח של המלך, ואשר בהם כל כוחו של הפקיד הוא מדין שכירו ולקיטו.

עוד כתב החזו"א [שם] שנוהגים להקל אף אם נתחלף הפקיד וגם מת המלך, כל שהוא בתוך הזמן.

32. ואמנם היה מקום לומר שכל פקידי המלך יוכלו להשכיר את רשויות הגויים משום הטעם הראשון שכתב הרשב"א לעיל, שידו כיד המלך [ולא משום שהוא כשכירו ולקיטו של הגוי], אך לכאורה צ"ע לומר שפקיד של המלך שאין לו שום זיקה לרשויות של הגויים ואין מנויו קשור כלל לרשויות אלו שיחשב כשליח של המלך להשכירן, ורק לגבי השוטרים או שאר ממונים שיש להם איזה זיקה לרשויות של האנשים הפרטיים יש סברא שייחשבו כיד המלך להשכיר את הרשויות, אף אם אין להם זכות שימוש ברשות, דלא מדין שכירו ולקיטו אתינן אלא משום דהוי יד המלך, אך אין זה מיישב את דברי המהרי"ט שכתב דהוי שכירו ולקיטו.

33. ועיין א"ר [ס"ק טז] שכתב דמשמע שבשכירו ולקיטו צריך להעביר את המעות לבעלים הגוי, [וכאן לא שייך לומר את הסברא הנ"ל שהמלך לא מקפיד על ממונו בדבר זה, דהכא איירי בסתם שכירו ולקיטו], ומ"מ כתב הא"ר שיש להקל אף אם לא העביר, ואין זה מבטל את השכירות אלא המעות הן גזל בידו.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>שכירת הרשות מהמשטרה</u>

בשו"ת הריב"ש [סי' תכז] כתב שני טעמים להיתר לשכור את הרשות מהאדון [או מהממונה של האדון]:
א] הדבר ידוע שיש לאדון זכות להכנים כליו לבתי התושבים, ולכן האדון הרי הוא כשכירו ולקיטו. [וגם לממונה שלו יש זכות להכנים את כלי האדון, ולכן הרי הוא כשליחו של האדון להיות כשכירו ולקיטו].
ב] כיון שהאדון בעלים על הרחובות יכול הוא להשכיר את הרשות שיש לתושבים הגויים ברחובות, אך הטעם השני מתיר רק את הרחובות, ולא את בתי הגויים.

ובזמנינו אפשר לשכור את הרחובות מהמשטרה, אך לענין החצירות הדבר תלוי אם יש למשטרה זכות ואפשרות להניח חפצים בחצירות הבתים, ואם נחוש שאין למשטרה זכות זו א"כ חצירות הפרוצות לרחוב במילואן או ביותר מעשר אמות יאסרו.
ובספר חוט השני התיר לשכור מהעיריה כיון שיש לה רשות להניח שעוני מים בחצירות הבתים או בחדרי המדריגות.

סעיף טו

מקור הדין בתום' דף סו. ד"ה מערב. והנה התום' הקשו על עיקר דין שכירות משכירו ולקיטו מהירושלמי, דאמר ר' יוחנן ישראל ונכרי שהיו דרים בבית אחד צריך ישראל לבטל רשותו והגוי להשכיר, ולמה לא אמרינן שהישראל ישכיר את רשות הגוי כשכירו ולקיטו. ותירצו תום' שני תירוצים:

א. דין שכירו ולקיטו נאמר רק באופן שהשכיר טפל לבעה"ב הגוי, והיינו שיש לו זכות דירה בדירתו של הגוי ולכן הוא יכול להשכיר את דירתו של הגוי, אבל בשני שותפים שוים שם לא נאמר דין זה, שאין לישראל שליטה בדיוריו של הגוי אלא הוא שולט ברשות מכח עצמו, ולפי תירוץ זה אפילו שניהם דרים בחדר אחד אם כל אחד אוכל לעצמו ואינם סמוכים על שלחן אחד צריך זה לבטל וזה להשכיר.

ב. עוד תירצו תום' דיש להעמיד את הירושלמי באוקימתא שהישראל והגוי דרים בחדרים נפרדים ומסולקים לגמרי זה מזה, ואין לגוי רשות שימוש ברשותו של הישראל ואין יכול לסלקו, וכל כה"ג אין דין שכירו ולקיטו.

והרמ"א העמיד את דברי השו"ע כתירוץ השני של תום', דדוקא באופן שלכל אחד יש דירה לעצמו צריך לשכור מן הנכרי, ואי לאו הכי יכול לשכור מן הישראל.[34]
והמשנ"ב [ס"ק נא] הביא שהרבה אחרונים החמירו כתירוץ הראשון של תום' שאף אם הם דרים ביחד אין דין שכירו ולקיטו בשותפים שוים, ומשמע שדעתו נוטה להחמיר כן.

<u>סעיף טז</u>

מקור הדין הוא בגמרא דף סד., דאחרי שהובא הדין שאפשר לשכור את דירת הגוי משכירו ולקיטו שהחשיבו אותו כבעלים, שאלו מה הדין אם היו בבית הגוי חמשה שכירו ולקיטו, האם מתוך שעשאום כבעלים אוסרים הם בחצר, או שאסרו זה על זה אם הם ישראלים, והשיבו בגמ' דלא אמרו שכירו ולקיטו אלא להקל ולא להחמיר.
ובטעם הא דעצם דירתם אינם אוסרת כאשר יש לכל אחד חדר נפרד והוא ישן בו, הביאו הפוסקים את דברי התום' [דף עב. ד"ה ומודים והובא בסי' שע ס"ג ובסי' שפב רמ"א ס"א]:

ביאורים והערות

34. המשנ"ב [ס"ק נא] כתב שאם הם נפרדים בחדריהם אך בחדר אחד הם משתמשים בשוה, יש בזה דין שכירו ולקיטו לפי הרמ"א ויכול להשכיר את רשות הגוי.

קנין הלכה

מראי מקומות

א. המג"א [ס"ק יב] הביא את סוף דברי התום' שהבעה"ב לא השאיל להם את הדירה ע"מ שיאסרו ומצי לסלקם.

ב. והגר"א והחיי אדם והמשנה ברורה [שעה"צ ס"ק נה] כתבו דסגי ביכול לסלקו.

ג. התו"ש [ס"ק סז] והמחה"ש והחזו"א [סי צ ס"ק לא] הצריכו שישתמשו יחד באפייה ובישול וגם שיוכל לסלקם.

סעיף יז

בסעיף זה מובאים בשו"ע ארבעה ציורים, שנים הראשונים מקורם בגמ' דף סה: ושניים האחרונים בגמ' דף עה:.

[א-ב] ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה, א"נ ישראל בפנימית וישראל ונכרי בחיצונה.

בגמ' [דף סה:] איתא דשאלו לרב ואסר. וביארו [שם] בגמ' דאתי כר"ע דס"ל דרגל המותרת במקומה [ישראל ונכרי בפנימית הוי יחיד במקום נכרי] אינה אוסרת שלא במקומה. ולפי"ז למאי דקיי"ל כרבנן דרגל המותרת אינה אוסרת, היה מן הדין להתיר בשני הציורים האלו. אמנם נחלקו הראשונים בזה:

א] הג"א על הרא"ש [פ"ו סי' ח] נקט כנ"ל דאכן למאי דקיי"ל כרבנן דר"ע ה"ז מותר, וכן הביא המ"מ בשם יש מתירין.

ב] אמנם הרמב"ם [פ"ב הי"א] והבעה"מ והרמב"ן [והמלחמות בסוף הפרק], והרשב"א והריטב"א [דף סה: ודף עה:] פסקו לאסור בזה, כסתם מימרא דרב הנ"ל דלא מסתבר להו שרב יאמר דבריו שלא אליבא דהלכתא. ומה דקשה דהא הוי רגל המותרת במקומה, תירצו ע"פ הגמרא [דף עה:] דאמר ר"א נכרי הרי הוא כרבים, שאם יש שני ישראלים בחיצונה ונכרי בפנימית [באופן שיש בחיצונה מכח דריסת הרגל שני ישראלים ונכרי], עלולים לטעות ולסבור שיש שני ישראלים הדרים עם הנכרי בפנימית, ואפ"ה ניתרות החצירות בלי שכירות, ולכן הצריכו לשכור מהנכרי את דירתו. וכתבו הראשונים הנ"ל דה"ה בציורים הנ"ל [של דף סה:] בישראל בחיצונה וישראל ונכרי בפנימית, וכן בישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית, גזרינן הך גזירה, דיטעו לחשוב שיש רבים האוסרים זה על זה בפנימית.

ולכן הצריכו בשני הציורים האלו לשכור מהנכרי את רשותו.[35]

ומעתה מותר כל ישראל בחצירו בלי עירוב, ואין הפנימי אוסר על החיצון, דרק מחמת הנכרי גזרו, אך מאחר ששכרו את דירתו הדרינן לכללא דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה. [אמנם פשוט שאסורים להוציא כלי בית מחצר זו לחצר זו בלי שיערבו שתי החצירות ביניהן].

וכן פסק השו"ע להלכה, ולא הובאה כלל בשו"ע דעת הג"א [ורק המג"א (ס"ק יג) הביאה].

ג] נכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה, הובא לעיל בסמוך [מהגמ' דף עה:] שגוזרים בזה לאסור את דריסת הרגל של הנכרי בחיצונה, וצריכים לשכור מהנכרי את דירתו ואחר כך לערב ביניהם כדין חצר שיש בה שני בתים.

ד] נכרי בפנימית וישראל אחד בחיצונה, לפי רוב הראשונים לא גזרו בזה איסור על הישראל הואיל ואין כאן דריסת רגל של שלשה אנשים, וכן פסק השו"ע בסתמא. ודעת הרמב"ם [פ"ב הי"א] שגם נכרי יחיד אוסר על ישראל יחיד, דגזרו בו להיות כרבים, והביאו השו"ע כיש אומרים, אמנם דעת המשנה ברורה [ס"ק נט] דלהלכה לא נקטינן כן.

ביאורים והערות

35. ומ"מ בציור של ישראל ונכרי בפנימית מותר הישראל לטלטל בחצר הפנימית כדין יחיד במקום נכרי, דרק על החצר החיצונה גזרו הואיל ויש שם דריסת הרגל של שלשה בני אדם.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יח

בסעיף זה ישנם ב' הלכות העוסקות בגוי שהשכיר בית לגוי, דפשוט שאפשר לשכור מן השוכר, ומצינו ב' אופנים שאפשר לשכור מן המשכיר:

א] אם יש למשכיר תפיסת יד כל שהיא בבית המושכר, והיינו שיש לו זכות להניח בו אחד מחפציו. מקור הדין הוא ברשב"א בעבודת הקודש [שער ד פ"ג] ובמרדכי [סי' תקיג], וטעמם דכאשר יש לו זכות להניח את חפציו לא גרע משכירו ולקיטו. [שהרי אמרו בגמרא (דף סד.) ולעיל (סעיף יב) שאם הגוי מושיל דוכתא לישראל הרי הוא כשכירו ולקיטו].[36]
וכתב הב"י שלאו דוקא מן המשכיר, אלא גם אם לאדם אחר יש זכות להניח איזה חפץ בבית השוכר אפשר לשכור ממנו, והובאו הדברים ברמ"א.

ב] אם יש למשכיר זכות לסלק את השוכר בכל שעה, אפשר לשכור מן המשכיר. מקור הדין הוא בגמרא [דף סה:], ובטעמו כתב הרשב"א בעבודת הקודש [שער ד פרק ג] שני טעמים:

א. כיון שהשכיר המשכיר את הרשות שלו ה"ז כאילו סילק את השוכר הנכרי.[37]

ב. ועוד דעיקר הבעלים הוא המשכיר, כיון שיכול לסלקו.

והריטב"א כתב דכיון שהמשכיר יכול לסלק את השוכר, לכן הוי כאילו יש לו תפיסת יד אצל השוכר.[38]

<u>ישראל שהשכיר ביתו לגוי ובידו לסלקו</u>

א. לעיל [סי' שע ס"ג וסי' שפב סט"ז] הובאה מחלוקת הפוסקים באדם שהשכיר ביתו לגוי ובידו לסלקו אם הגוי אוסר, שדעת הגר"א והמשנה ברורה שאינו אוסר, ודעת התו"ש והמחה"ש דלא סגי בזה שיכול לסלקו, אלא בעינן שישתמשו יחד באפייה ובישול.

ב. גם החזו"א [סי' צ ס"ק לא] נקט שלא סגי בזה שיכול לסלקו, ועדיין השוכר הגוי אוסר.

ודן החזו"א אם אפשר לשכור מן המשכיר הישראל את דירת הגוי, כמו שמצינו ששוכרין ממשכיר גוי את דירת השוכר הגוי אם בידו לסלקו, וכתב דנראה שאין שוכרין מהישראל את הרשות.[39]

ביאורים והערות

36. אין דין זה קשור לדין תפיסת יד [המבואר בסי' שע], דהתם בעינן שיניח חפצים שהם מוקצה או שכובדם קובעם.

37. הדברים מבוארים בחידושי הרשב"א [דף סה:], עיי"ש שהקשה דכיון שהשכירו לישראלים אין לך סילוק גדול מזה, ותירץ דכיון שאין זו שכירות גמורה רק רעועה לפי שעה לכן אינו כסילוק, וצ"ל שהרשב"א כתב דאינו כסילוק רק בהו"א של הגמ', אך למאי דמסקינן דשוכרין מן המשכיר י"ל שהסברא הנ"ל דהוי כסילוק היא הטעם, וכפי שכתב החזו"א [סי' פב ס"ק ח] דכיון שהשכירות היא רעועה ואינה אלא לתת תפיסת יד לישראלים השוכרים, לכך הוי כאילו סילק את השוכר הגוי לענין הזכות המועטת שנתן לישראלים השוכרים, ולענין כל שאר זכויות השכירות נשארה בשכירות הראשונה בעינה.

38. והריטב"א נקט שתפיסת יד אצל גוי מהניא מדין שכירו ולקיטו, וא"כ נמצא שהריטב"א החשיב את המשכיר כעין שכירו ולקיטו של השוכר.

39. ולכאורה טעמו של החזו"א הוא כפי שביאר לעיל מינה, שכאשר שוכרין מן המשכיר ה"ז כאילו סילק את השוכר מהרשות לענין האי זכות פורתא הכלולה בהשכרה, והוי כאילו הוא הבעלים היחיד לענין זכות זו להשכירה לישראל, וזה שייך רק במשכיר גוי, אבל אם המשכיר הוא ישראל, הא קיי"ל שאין שוכרין רשות מישראל. אמנם לפי הריטב"א שכתב שהמשכיר הוי כשכירו ולקיטו של השוכר, לכאורה אפשר לשכור ממנו כשם ששוכרין מישראל שהוא שכירו ולקיטו של נכרי.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף יט

מקור הדין בגמרא דף עד:, ועניינו הוא שאם יש מבוי שדר בו נכרי, ובית יחיד של ישראל פתוח אליו, ויש מאחורי הבית של הישראל בית של ישראל אחר הפתוח למבוי אחר, ויש בין שני הבתים חלון, אסור לערב בין שני הבתים ע"מ שיוכל הבית האחורי להוציא חפציו מביתו לבית של הישראל ומשם למבוי.[40]

טעם האיסור הוא כדי לגרום לישראל היחידי הדר עם הנכרי שלא לדור עמו, והיינו שאם הישראל הדר בבית האחורי יערב עמו ויטלטל למבוי, יהיה זה גורם לישראל הדר עם הנכרי שלא לפחד מהנכרי וימשיך לדור עמו, וע"י שנמנעו מלערב עמו עשוי הוא לפחד מלדור יחידי עם הנכרי.

ונחלקו הראשונים אם איסור זה נאמר רק באופן שיש חלון בין שני הבתים ולא פתח, או גם באופן שיש פתח ביניהם. רש"י סובר שגם כשיש פתח אסור, מהטעם הנ"ל. ור"י סובר שכאשר יש פתח לא ירתע הישראל מלדור יחידי עם הגוי אם לא יערב עמו הבית האחורי, והשו"ע העתיק בסתמא את דעת הר"י, ואת דעת רש"י הביא כיש אומרים, אך המשנה ברורה [ס"ק סט] כתב שיש להחמיר כרש"י.

האם האיסור לערב כולל גם שלא יטלטלו מבית לבית, ביה"ל ד"ה כדי

עיין ביה"ל [ד"ה כדי] שהביא שנחלקו הראשונים אם האיסור לערב בין שני הבתים הוא דוקא כשמערב גם את רשותו שיש לו במבוי, ע"מ שיוכל גם הבית האחורי לטלטל במבוי, אך יכולים לערב את הבתים עצמם לטלטל מבית לבית, או שהאיסור הוא אף שלא לערב את הבתים עצמם. ברשב"א [עבודת הקודש] התיר לטלטל בין הבתים [והיינו ע"י עירוב ביניהם], והריטב"א אסר. והחזו"א [סי' צו ס"ק ז] דן לומר שאין מחלוקת, אלא שאם יערבו גם חלקן במבוי יאסור גם מבית לבית, שלא גזרו גזירה לחצאין, אך אם יערבו רק מבית לבית בלי לערב את המבוי יהא מותר, דאכתי נשאר הישראל יחיד במקום נכרי לגבי השתמשות במבוי.

האם כשישכור מן הגוי יהא מותר לערב בין הבתים

כתב הרשב"א [עבודת הקודש שער ד סוף פ"ג] דהך גזירה שגזרו שלא לערב בין הבתים היא רק עד כמה שלא שכרו מן הגוי, אבל אם ישכרו מן הגוי את רשותו, רשאים הישראלים לערב ביניהם, והיינו שלא החמירו בגזירה זו יותר מאילו היו דרים שני ישראלים עם הנכרי במבוי.

הביה"ל [ד"ה כדי] הביא את דברי הרשב"א האלו וכתב שמדברי תוס' משמע שהגזירה הנ"ל שגזרו שלא לערב נאמרה גם אם ישכור מהגוי, דסו"ס נמצא שע"י העירוב שמערבין ביניהם גורם הוא לישראל לדור יחידי במקום נכרי, וכן כתב הריטב"א בחד תירוצא, אמנם בסוף דבריו כתב הביה"ל שהגאון יעקב כתב מסברא להתיר זאת.

ביאורים והערות

40. ואילו היה הדין שמותר לערב בין שני הבתים [ולפי ר"י בעל התוס' אכן הותר לערב כשיש פתח בין הבתים, ולא רק חלון וכדלקמן], דנו תוס' [דף עד: ד"ה מבוי] אם היו נחשבים כשניים הדרים עם הגוי, ויצטרכו לשכור ממנו, או דכיון שיוצאים רק דרך פתח אחד עדיין חשיבי כיחיד במקום נכרי ומותרים במבוי בלי שכירות, רק ע"י העירוב שביניהם, ולא הכריעו תוס' בספק זה. ובשער הציון [ס"ק סו] כתב דלפי מה שהובא [לעיל סעיף ג (ומקורו בראש)] שאם יש ב' חצירות ולכל אחת פתח למבוי, באחת דר נכרי ובאחת דרים כמה ישראלים, ויש פתח או חלון בין החצירות, דלא מיקרי שהנכרי דר עם הישראלים בחצר, ה"נ לענין נ"ד לא מיקרי שני ישראלים במקום נכרי.

והחזו"א [סי' צו ס"ק ח] כתב שאין להביא ראיה מההיא דסעיף ג, דהתם איירי לענין עיקר הגזירה דדירת נכרי, דלא גזרו אלא כשהוא דר עם הישראל בחצר משותפת, וע"ז אמר הרא"ש שאם יש לנכרי פתח נפרד למבוי לא מיקרי שדר עם הישראל בחצר, אבל הכא שהישראל דר עם הנכרי במבוי ואנו באים לדון אם מיקרי יחיד במקום נכרי, או שע"י הישראל הדר בבית שמאחור יחשבו שנים במקום נכרי, זה הוי נידון אחר ובזה נסתפקו התוס'. והריטב"א נקט דלא מיקרי שנים במקום נכרי.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף כ

מקור הדין המובא בשו"ע הוא ברמב"ם פ"ב הט"ו והוא ביאורו של הרמב"ם לגמרא דף עד: שהובאה לעיל [סעיף יט]. ועינינו דאין עירוב עושה את המערבים כיחיד לענין שיחשבו יחיד במקום נכרי, ואף באופן שעשו את העירוב מכח פתחים או חלונות שיש להם מבית לבית, גם בזה לא אמרינן דחשיבי כיחיד במקום נכרי.

וכתב המ"מ דאף הראשונים שביארו בגמ' [דף עד:] ביאור אחר מסכימים לגוף דינו של הרמב"ם.

ישראלים ונכרים בספינה

כתב הרמ"א דספינה שיש בה שני ישראלים האוכלים בחדרים נפרדים, וכן נכרי, צריכים לשכור רשות הנכרי, אך אם אינם בחדרים חלוקים אין צרכים לשכור.

שכירות הרשות מבעל הספינה

אם בעל הספינה השכיר חדרים בספינה לנכרים ואינו יכול לסלקם צריך לשכור מכל נכרי ונכרי, ואין יכול לשכור מבעל הספינה אלא אם יש לו תפיסת יד בחדרים שהשכיר לנכרים, וכדלעיל [סעיף יח].

וכל זמן שעדיין לא השכיר את החדרים לנכרים אפשר לשוכרם ממנו, ומעתה מהניא שכירותו גם לאחר שהשכיר את החדרים לאחרים, והוסיף בשבלי הלקט שאפשר להבליע שכירות זו בעצם שכירות בספינה, וביאר הגר"ז דהיינו שיפרשו לו בעת נתינת המעות שהן מיועדות גם לשכירות הרשות.

ישראלים השוהים בספינה פחות משלשים יום

כתב הביה"ל דאף באופן שהישראלים שוהים בספינה פחות מל' יום, מ"מ לא אמרינן שהן כאורחים שאינם אוסרים, דאין לומר שהם טפלים לבעל הספינה, כיון שהוא נכרי ודירתו אינה דירה מן הדין, והרי זה כפונדק שנמצאים בו רק האורחים ולא בעל הפונדק, דאוסרים הם זה על זה.[41]

ואה"נ שאם בעל הספינה הוא ישראל אין הם אוסרים זה על זה אם אינם נמצאים בספינה יותר מל' יום.

סימן שפג

סימן זה עוסק בנכרי שאינו בביתו, באופן שאינו אוסר משום שדירה בלא בעלים לא שמה דירה, ועירבו הישראלים הדרים בחצר ובא הנכרי בשבת, דמעתה הוא אוסר ובטל עירובם.

וציין הרמ"א לסי שעא, שם נתבארו פרטי הדין של נכרי שהלך לשבות בעיר אחרת, דאמרינן שאינו אוסר [כל זמן שלא חזר]:

א] אם הלך למקום רחוק יותר ממהלך יום, לכו"ע אינו אוסר.

ב. אם הלך למקום קרוב בתוך מהלך יום, נחלקו הראשונים, מהרמב"ם משמע דאוסר, והרא"ש והמרדכי והסמ"ג והרשב"א התירו. והשו"ע הביא דעת הרמב"ם בסתמא ומשמע דפוסק כמותו, ואילו הרמ"א כתב דהעיקר להתיר כדיעה השניה, ואפילו אם הוא באותה העיר בחצר אחרת.

ביאורים והערות

41. וקצ"ע דנהי שהישראלים אינם טפלים לבעל הספינה כיון שדירתם דירה מן הדין ודירתו אינה דירה מן הדין, מ"מ נימא שהגויים שבספינה יהיו טפלים לגביו. ונידון זאת כאילו נמצאו בספינה רק הישראלים ובעל הספינה.

קנין הלכה

מראי מקומות

והביה"ל [שם ד"ה בחצר] כתב דאין להקל אלא בעיר אחרת, אף אם הוא בתוך מהלך יום אחד, אך לא באותה העיר שבזה רבים מהראשונים לא הקלו, וכבר כתב כן הבית מאיר, וכן צידד החזו"א [סי' פב ס"ק כג].

ג. כל הנ"ל הוא בנכרי שהלך בסתמא ע"מ לשבות במקום האחר, אבל אם הנכרי רגיל לחזור לביתו באמצע השבת, כתב הט"ז [סי' שעא ס"ק א] דהוא אוסר אף קודם שבא, והביא המשנ"ב [שם ס"ק ה] את דבריו.[42]

<u>גוי שבא בשבת</u>

בגמרא [דף סה:] מבואר שאם בא הגוי בשבת הרי הוא אוסר, והיינו דאף אם עירבו בשעה שהגוי עדיין לא היה, מ"מ כשחזר הגוי בטל העירוב, ולפי רוב הראשונים אין העירוב חוזר למקומו גם אחרי שישכור מהגוי, וכן פסק השו"ע.

והפוסקים [ט"ז, מג"א ועוד] הקשו למה לא נימא בזה דשבת הואיל והותרה הותרה.

ויש ליתן את הדעת שיש מקום לדון כאן מצד שלשה דינים חלוקים הקשורים לסוגיא דשבת הואיל והותרה הותרה:

א. אמאי לא נימא דאף כשבא הגוי לא יאסור, כיון שבכניסת השבת חל העירוב ונימא דשבת הואיל והותרה הותרה. ועל זה תירצו תום' [עירובין דף סה: ד"ה דאתא] דכיון שהגוי עמד לבוא לא אמרינן בכה"ג דין הותרה, ורק באופן שההיתר של העירוב היה עומד להתקיים כל השבת ואח"כ אירע מאורע של פסול אמרינן דין הותרה.

ב. נהי דכשבא הגוי נאסרה הרשות, מ"מ יש לשאול דלאחר שישכרו ממנו יחזור העירוב לקדמותו, וכדמצינו בספינות שהיו קשורות ועירבו יחד, שאם נפסקו בשבת נאסרו,[43] ואם חזרו ונתקשרו חזר העירוב למקומו, וכך הקשו תום' הנ"ל, ותירצו כנ"ל דהיתר דספינות הוא משום שמתחילה היה העירוב עומד להתקיים כל השבת, ואח"כ אירע שנפסקו.

ג. והמג"א [ס"ק א] הוסיף להקשות מהדין המבואר [סי' שעד ס"א] דאם עירבו לשנה וחל העירוב לשבת אחת ונסתם הפתח בחול ונכנסה שבת בעודו סתום, וחזר ונפתח הפתח בשבת, דחזר העירוב למקומו, ולמה לא אמרינן כן במקרה שעירבו, והגוי היה בחצר בכניסת השבת ואח"כ שכרו ממנו או שמת, דלמה לא יחזור העירוב למקומו.[44] ולכן כתב המג"א שיש להתיישב בדין הנ"ל שבסי' שעד ס"א [בנסתם הפתח בחול וחזר ונפתח בשבת].

אמנם כמה גדולי אחרונים [ק"נ, מאמ"ר, ח"מ, גר"ז, הובאו בשעה"צ ס"ק ה] כתבו דגם קושיא זו של המג"א מתיישבת בסברא הנ"ל, דבהך דינא [סי' שעד ס"א] כשעירבו לשנה, לא היה הפתח עומד להסתם במשך השנה וא"כ העירוב היה ראוי מתחילה להתקיים לכל השנה, ולכן חידשו התום' והרא"ש דאף כשנסתם הפתח בחול ונכנסה שבת כשאין החצירות מעורבות ביניהן, מ"מ כשחזר הפתח ונפתח חזר העירוב לקדמותו, משא"כ הכא שלא היה העירוב עומד להתקיים בכל השנה [אם עירבו לשנה]

ביאורים והערות

42. והחזו"א [סי' פב ס"ק כד] כתב בתחילה וז"ל מיהו בעכו"ם נראה דאף אם דעתו לבוא שרי כל זמן שלא בא והוא בעיר אחרת, שהרי לעולם מחזקינן ליה בספק אתא. והט"ז אוסר בזה, ואח"כ המשיך וז"ל, מיהו מסתבר דכל שדעתו לבוא בשבת ויהא מקום פיתו בבית זה, היינו עיקר דינא שא"צ רק שיהא מקום פיתא, עכ"ל. ושוב המשיך החזו"א וכתב וז"ל ואף אם לא יאכל בו היום מ"מ כיון ששב למקום פיתו אי אתרמי ליה סעודתא, זהו דירתו ואוסר עכ"ל. ומשמע לכאורה דמסיק שבכל גוונא שדעתו לחזור אוסר, וצ"ע.

43. והא דנאסרו הספינות ולא אמרינן בהם שבת הואיל והותרה הותרה, כתבו תוס' [שבת דף קא:] דכיון שמפסקת כרמלית בין הספינות לא שייך לומר שהעירוב עדיין קיים.

44. כתב הבית מאיר שקושיית המג"א מסי' שעד אינה ברורה, דהתם חל העירוב לשבת אחת, משא"כ הכא שבכניסת השבת לא חל העירוב כלל הואיל והנכרי היה נמצא בחצר. אמנם כתב הב"מ, שיש מקום לקושיית המג"א באופן שהעירוב חל, כגון שבכניסת השבת לא היה הגוי כאן ועירבו, ואח"כ בא הגוי ושוב שכרו ממנו.

או לכל השבת [אם עירבו לשבת], שהרי הנכרי בא בשבת, לכן כשבא הנכרי נתבטל העירוב לגמרי ואינו חוזר וניעור גם לאחר ששכרו מהגוי או שמת.

נכרי שמת בשבת

בגמרא [דף סז.] איתא דאם בכניסת השבת עירבו והיה עמהם נכרי שלא שכרו ממנו, או שבא הנכרי בשבת, אין עירובו עירוב, ואפילו מת הנכרי בשבת אין זה מכשיר את העירוב, וצריכים לבטל רשותם.

והקשה המג"א [ס"ק ב] מאי שנא מהא דמבואר לעיל [סי' שעא ס"ד] שאם עירבו, וישראל אחד לא עירב עמהם, ומת בשבת, יכשר העירוב. ותירץ דהתם יכלו כולם לערב מאתמול, משא"כ הכא בנכרי שלא יכלו לערב. והובאו דבריו בשעה"צ [ס"ק ז].

בדברי המשנה ברורה ס"ק ח

עיין משנה ברורה [ס"ק ח] שמבוארים מדבריו כמה חילוקי דינים:

א. עירבו מערב שבת כשלא היה הגוי בחצר וחל העירוב, ובשבת בא הגוי, בטל עירובם, ואפילו אם ישכרו ממנו או שימות הגוי אין העירוב חוזר לקדמותו אלא בעי ביטול [והראב"ד חולק וסובר שהעירוב חוזר לקדמותו, אך לא הובאה שיטתו בשו"ע].

ב. אם בזמן כניסת השבת כבר היה הגוי בחצר אך לא שכרו ממנו, אף אם עירבו הישראלים אין עירובם עירוב, ולכשישכרו מהגוי בעי ביטול [ולדין זה מודה גם הראב"ד].

ג. שכרו מבעו"י את רשות הגוי ועירבו, ובשבת מת הגוי ובא יורשו לדור בחצר אין הוא אוסר, דשבת הואיל והותרה הותרה.

ביטלו רשותם לאחד ואח"כ חזר הוא וביטל רשותו

כתב המשנ"ב [ס"ק ז] דאם ביטלו רשותם לאחד יכול הוא לטלטל מה שנצרך לו ואח"כ לחזור ולבטל רשותו לאדם אחר מהחצר. והנה בעלמא בעינן שכל בני החצר יבטלו רשותם, אמנם בנידון דידן כתב הריטב"א [דף סט: ד"ה קמ"ל] דכשהוא חוזר ומבטל את רשותו לבן החצר האחר, יכול הוא לבטל עם רשותו גם רשויות שאר בני החצר, שהרי הן מבוטלות לו, ואין שאר בני החצר צריכים לבטל רשותם לבן החצר השני.[45]

סימן שפד

סעיף א

מקור הדין של גוי שבא להתאכסן הוא בירושלמי המובא בתוס' דף סט: ד"ה ושלהם וברא"ש פ"ו סי' ט.

גוי שנכנם שלא ברשות

בהא דכתב השו"ע שאם הגוי נכנם שלא ברשות אין הוא אוסר, כתב המשנה ברורה דאין הכוונה בדוקא שנכנם שלא ברשות, אלא שלא נכנם ברשות.[46]

ביאורים והערות

45. ועיין חזו"א [סי' צא ס"ק ג ד"ה ומיהו] שהסתפק בזה והסיק להקל בעירוב.

46. והנה להמשנ"ב הסובר דכל אורח שיכול בעה"ב לסלקו אינו אוסר [כמבואר בביה"ל בסעיף זה ד"ה אינו, וכפי שנתבאר כבר לעיל

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>גוי שרגיל לבוא אוסר מיד</u>

מקור הדין שגוי הרגיל לבוא אוסר מיד הוא בירושלמי הנ"ל [המובא בתום' דף סט:], ולענין אורח ישראל הרגיל לבוא אם אוסר בתוך ל יום, עיין לעיל [סי' שע ס"ח] שהבאנו שנחלקו בזה הרמ"א והמהרש"ל, ולענין מעשה הקלו בזה.

<u>אורח שרגיל לבוא לפחות משלושים יום</u>

כתב הגר"ז [סי' שע ס"י] דאורח הרגיל, היינו שרגיל לבוא ליותר משלושים יום, ולכן הוא אוסר מיד. אך בשעה"צ [סי' שע ס"ק לג] הניח דבריו בצ"ע, דהא מהמהרש"ל שכתב לאסור ביריד לובלין באותם הרגילים לבוא, משמע להדיא שלא היו באים לשלושים יום.

<u>אורח שאינו רגיל לבוא</u>

כתב השו"ע שאורח שאינו רגיל לבוא אינו אוסר עד אחר שלושים יום, ומשמע שזה אף באופן שקבע מתחילה להתארח יותר מל' יום מ"מ אינו אוסר עד שיעברו ל' יום, וכן מפורש בגר"ז [סי' שם ס"י].

<u>בדברי הביה"ל ד"ה אינו</u>

הביה"ל הביא את קושית האחרונים שהקשו למה נקטו כאן הפוסקים שאורח גוי אוסר אחר ל' יום, והרי בסי' שפב [ס"א] הביא הרמ"א את תשובת הרשב"א שכתב דישראל שהשכיר בית לגוי אינו אוסר עליו, שלא השכיר לו על דעת לאסור עליו, והבאנו לעיל [סי' שפב ס"א] את תירוצי האחרונים ואת העולה מהם לדינא.

<u>גוי שיש לו חוב על הבית ונכנם בו שלא ברשות</u>

כתב המג"א [ס"ק ב] דגוי שנכנם לבית לדור בו בעד חובו אוסר אף כשנכנם שלא ברשות, שזהו דינו שיכול לטרוף את הבית בחובו. וכתב השעה"צ [ס"ק ג] שיש להבחין בזה בין שני אופנים:

א. אם נכנם לדור בקביעות הרי הוא אוסר מיד.

ב. ואם נכנם רק בתורת אכסנאי בעד חובו אינו אוסר עד ל יום.

והמשנ"ב [ס"ק ג] הביא את דברי המג"א, והביא עוד דיש מקילים בזה, והם הנהר שלום והעצי אלמוגים שציינו לסמ"ע [חו"מ סי' רלו ס"ק ז] ולש"ך [שם] שהביאו את שיטות כמה מהפוסקים שנקטו שאין הגוי יכול לטרוף את הבית בחובו ואפשר לסלקו בזוזי, ולכן נקט הנהר שלום דהלכה כהמיקל בעירוב ונקטינן שאין לגוי זכות ברשות.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין של השו"ע הוא בתשובות הרשב"א המיוחסות סי' רכ והב"י הביא חלק מדבריו, ונתבארו בשו"ע שתי הלכות:

א. אנשי חיל המלך שנכנסו לבתי היהודים אוסרים, אף כשנכנסו בחזקה.

ב. אם יש ליהודי תפיסת יד בבית שנכנם בו הגוי אין הגוי אוסר.

ביאורים והערות

סי' שפב ס"א בביה"ל] דין זה הוא פשוט, שהרי אם לא השאיל או השכיר לו יכול לסלקו, אך מסתבר שגם להפוסקים שנקטו דלא סגי בזה שיכול לסלקו, מסתבר שיודו כאן כיון שלא השאיל לו את הרשות כלל ואין לגוי שום זכות ואין סיבה שיאסור.

קנין הלכה

מראי מקומות

א] בגוף הדין שאנשי חיל המלך שנכנסו לבתים אוסרים אף כשנכנסו בחזקה, ציינו המג"א [ס"ק ב] והגר"א [ס"ק א] שבתשובת הרשב"א עצמה [בהמשך הדברים, שלא הובאו בב"י] מפורש להיפך, שאלו שנכנסו שלא ברשות אינם אוסרים, ולמד דבריו מהירושלמי [ה"ב], ולפי"ז צ"ל שמה שכתב הרשב"א בתחילת הדברים שרק אם יש תפיסת יד אין הגויים אוסרים, מיירי בנכנסו ברשות.

עוד הקשה המג"א על גוף הדין, למה אוסר השו"ע כשנכנסו בחזקה, והרי בסעיף א כתב שגוי שנכנס לחצר שלא ברשות אינו אוסר לעולם. ודן המג"א לתרץ דאפשר דחיל המלך חשיבי כנכנסים ברשות מחמת דינא דמלכותא דינא. אך צ"ע שבתשובת הרשב"א הנ"ל נקט שאם נכנסו חיל המלך שלא ברשות אין הם אוסרים. וכתב החיי אדם דאכן צ"ל דהשו"ע נקט שאוסרים מחמת דינא דמלכותא, ומה שהקשה המג"א מתשובת הרשב"א, כתב הא"ר דצ"ל דאיירי שנכנם שלא ברשות פקידי המלך הממונים עליהם, וכן הביא המשנ"ב [ס"ק ו].[47]

עוד הקשה הט"ז [ס"ק א] סתירה בדברי הרשב"א, שהרמ"א הביא [סימן שפב] את דברי הרשב"א [עבודת הקודש] שכתב שישראל שהשכיר או השאיל ביתו לגוי אין הגוי אוסר עליו, שלא השאיל לו ע"ד לאסור. ולמה כתב כאן הרשב"א שהגוי אוסר גם כשנכנם ברשותו.[48]

ותירצו התוספת שבת [ס"ק ב] והמאמר מרדכי [ס"ק א] דכיון שאנשי חיל המלך נכנסים גם שלא מדעת הבעלים לא שייך לומר שהבעלים עושים תנאי או שיור בהשכרה, שלא יאסרו עליו.

והגר"ז [הובא בביה"ל סעיף א ד"ה אינו] כתב דהא דאמרינן דישראל לא נתן ביתו ע"מ שיאסור עליו מיירי דוקא בשכירות או שאילה לזמן מרובה, דאין סברא שיאסור חצירו עליו לזמן מרובה, אבל כשהגוי נמצא בבית רק חודש ימים או מעט יותר לא הקלו כלל בגוי. ולפי"ז מתיישב גם דין אנשי חיל המלך.

<u>פרטי דינים באיסורים של אנשי חיל המלך</u>

א] כתב החזו"א [סי' צ ס"ק לז] שאנשי חיל המלך אוסרים רק כשהם דרים בחדר נפרד, אך אם הם דרים בחדר אחד עם בעל הבית אין הם אוסרים, דמגורי בעה"ב עמם עדיפי מתפיסת יד, ולכן חשיבי אורחים לגביה ולא אסרי.[49]

ב] עוד כתב החזו"א [סי' צ ס"ק לח] דיש לדון שאנשי החיל האלו אוסרים אף כשאינם אוכלים בחדרם רק ישנים בו, כיון שטפי

ביאורים והערות

47. והגר"א [ס"ק ח] הביא דברים נוספים מהירושלמי [הלכה ב] שגוי הנכנס בחזקה ובידו להוציא את הישראל מביתו, אוסר כאילו הוא הבעלים, ומה שהתיר הירושלמי [הלכה ב] באכסנאי שנכנס שלא ברשות היינו שלא שאל רשות אך לא נכנס בחזקה, א"נ כשאין בידו להוציא את הישראל מביתו אלא כל אחד דר בחדר אחר, אבל כשהגוי יכול להוציא את הישראל בחזקה מביתו הגוי אוסר. והמשנה ברורה לא הביא דברי הגר"א כלל, והחזו"א [סי' צ ס"ק לו] תמה על כך.

48. והתמיהה גדולה עוד יותר, שבתחילת התשובה הנ"ל אכן כתב הרשב"א להתיר מחמת הסברא הנ"ל, שלא השאיל לו ביתו ע"מ שיאסור עליו, וא"כ דברי הרשב"א סותרים מיניה וביה, ולמה הוצרך אח"כ להתיר כשיש תפיסת יד, והרי כבר כתב שהגוי אינו אוסר כלל. אמנם בתשובת הרשב"א בכתב יד [וכן נדפס בהוצאת מכון ירושלים] אחרי שכתב את הסברא שלא השאיל לו ע"ד שיאסור עליו, הוסיף "ויש בזה מקום עיון גדול", והיינו דלא פסיקא ליה להתיר מחמת סברא זו, ובעבודת הקודש צירף לסברא זו טעם נוסף, שאין זה מצוי שאדם ישכיר ביתו לגוי, וכיון שמן הדין דירת גוי לא שמה דירה ורק מחמת גזירה אסרוה, י"ל דבמילתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן, ואין סברא זו שייכת באנשי חיל המלך. והב"י לא הביא את תחילת התשובה הנ"ל, ואולי משום שהיה לפניו נוסח הכת"י שבתשובת הרשב"א עצמו לא פסיקא ליה הך סברא.

49. ולא דמי למה שנתבאר [סי' שפב סט"ו] שישראל ונכרי הדרים בבית אחד צריך לשכור מהנכרי, דהתם שניהם שותפים בשוה ואין דיור הישראל בבית נחשב כתפיסת יד ברשות הנכרי.

הוי ניחא להו אם היו מביאים להם את סעודתם לחדר שלהם.

ג] כתב בשעה"צ [ס"ק ו] שאם בא לשכור את רשות אנשי החיל האלו משר העיר ה"ז מותר רק אם יש בכוחו לסלקם, אך אם אין בכוחו לסלקם א"א לשכור ממנו. והחזו"א [סי' צ ס"ק לח] כתב שאם שכרו את הרשות מהשר קודם שבאו אנשי החיל ואח"כ באו, נשארת השכירות משר העיר בתוקפה, דלא גרע מאם שכרו ממנו לזמן ועבר מתפקידו.[50]

ב] הדין השני שבשו"ע [ומקורו ברשב"א במיוחסות] הוא אם יש לישראל תפיסת יד [פי' כלים מוקצים או כלים שכובדם קובעם] בחדרים אליהם נכנסו אנשי החיל, אין הם אוסרים.

וכתב החזו"א [סי' צ ס"ק מ] שמדין זה מוכח שהיתר דתפיסת יד מהני בכל גווני, ודלא כהרמ"א [סי' שע ס"ב] שפסק כרבינו יהונתן שהיתר דתפיסת יד נאמר רק כשאין דיורין נוספים עמהם בחצר או שהעירוב בא אצלם [אל בעה"ב או אל הבית שיש לבעה"ב בו תפיסת יד] אבל כשמוליכים עירובו לבית אחר בחצר אין היתר דתפיסת יד. וכאן מוכח ברשב"א שהיתר תפיסת יד נאמר בכל ענין. וכתב החזו"א דכן מוכח גם בחידושי הרשב"א [דף סד], וסיים החזו"א דנראה להקל כהרשב"א.

עוד כתב החזו"א [שם ס"ק לח] דהיתר דתפיסת יד מהני רק כאשר בעה"ב דר איתו באותו היקף מחיצות [באותה חצר, א"נ באותה עיר אם העיר מוקפת מחיצות] דרק כשדר עמו באותו היקף נחשב השני כאורח לגביו.

<u>**למה לא סגי בזה שיש לבעה"ב זכות להשאיר כלים בחצר של הגוי**</u>

השו"ע התיר רק באופן שיש לבעה"ב תפיסת יד ברשותם של אנשי החיל שנכנסו לביתו, והיינו שיהיו כלים מוקצים או כלים כבדים. והקשה המג"א [ס"ק ב] למה לא סגי בכלים כל שהם, אף שאינם מוקצים או כבדים, מחמת הדין המבואר [סימן שפב סי"ח] שאם גוי השכיר לגוי בית ויש לו רשות להניח כלים סגי בזה שיחשב שכירו ולקיטו. וכתב הביה"ל [ד"ה כלים] דמשמע דאכן המג"א מצדד להקל בזה.

והביא הביה"ל שהא"ר [סי' שפב סי"ח] תירץ דהתם שאני דע"י שיש לו זכות להניח חפץ הו"ל כשכירו ולקיטו, משא"כ הכא שהוא הבעל הבית. והדברים טעונים ביאור, וצ"ע.

והחזו"א [סי' צ ס"ק לו] כתב דכוונת הא"ר דדין שכירו ולקיטו הוא שיש לשכיר רשות שימוש מכוחו של הגוי, שהגוי הרשה לו להשתמש ברשותו, אבל כאן שהישראל הוא בעל הבית, אם נשארה לו הזכות להשאיר חפצים בא זה מכח עצמו ולא מכח הגוי, והרי הם כישראל וגוי הדרים בשותפות בבית שצריך לשכור מהגוי וא"א לשכור את הרשות מהישראל.[51]

והחיי אדם כתב דאה"נ דיש כאן גם הדין של סי' שפב [סי' ח], אלא דהתם הוי בגדר שכירו ולקיטו וצריך לשוכרו ממנו, ואילו כאשר יש לו תפיסת יד הוי הגוי כאורח בעלמא וא"צ שכירות. גם הפמ"ג כתב כהחיי אדם שמדינא [דסי' שפב סי"ח] היה צריך לשכור ממנו, אך משמע מדבריו ששכירות זו נעשית מאליה, מיניה וביה, דכיון שבעה"ב דר בחצר ורוצה לשכור את רשות הגוי, ומאידך הוא עצמו משמש גם כשכירו ולקיטו של הגוי שהרי יש לו רשות להניח חפצים בחצר המושכר לגוי, נמצא שהוא צריך להשכיר לעצמו, ושכירות זו נעשית מאליה ללא כל מעשה קנין. וממילא כאשר הגוי נמצא בחצר מערב שבת אכן א"צ שיהא

ביאורים והערות

50. והוסיף החזו"א דאף שבזמן ששכרו מהשר היתה הרשות הזו שייכת לישראל, ורק כשנכנסו אנשי החיל עברה הרשות לחזקת הגויים, מ"מ נהגו להקל שהשכירות מהשר לכמה שנים מועילה גם לרשויות שהיו בבעלות ישראל ועברו לבעלות הגויים.

51. ובסי' שפב [סי"ח] דמיירי שהגוי השכיר ביתו לגוי אחר, ויש לו רשות להניח חפצים, צ"ל שגדר הדבר הוא שהשכיר לו את כל רשותו, אבל השוכר הרשה לו להניח חפצים, דבכה"ג הוי כיש לו את הרשות מכח השוכר.

קנין הלכה

מראי מקומות

לבעה"ב תפיסת יד ברשותו של הגוי [פירוש חפצים מוקצים או כבדים] אלא די בזה שיש לו רשות להניח חפץ כל שהו, אך אם בא הגוי בשבת אז לא מהני רשות זו להתיר את החצר, דמשעה שבא הגוי בטל העירוב, ואף שמיד שוכר הבעה"ב את רשותו של הגוי [שכירות הנעשית מאליה וכנ"ל] מ"מ העירוב אינו חוזר וניעור, משא"כ אם יש לבעה"ב תפיסת יד ברשות של הגוי הרי הוא כאורח ואינו אוסר כלל, וסיים הפמ"ג בצ"ע.

<u>להלכה</u>: הביה"ל סיים דכיון שהמאמר מרדכי נקט שאכן א"צ תפיסת יד ודי בזה שיש לו רשות להניח חפצים, לכן אפשר שיש להקל בשעת הדחק.

והחזו"א [סי' צ ס"ק לו] כתב שאין כאן דין שכירו ולקיטו כיון שהרשות שיש לו אינה מכוחו של הגוי, וכפי שהובא בשמו בביאור דברי הא"ר. ועוד הוסיף כהחיי אדם, דאף את"ל שיש כאן דין שכירו ולקיטו מ"מ צריך לשכור ממנו.[52]

<u>סימן שפה</u>

<u>סעיף א</u>

במשנה [דף סא: כפי שנתבארה בגמרא דף סח:] נחלקו ת"ק ור"ג אם צדוקי שאינו מקיים תורה שבע"פ ומצוות חכמים, דינו כגוי או שאין דינו כגוי, ופסקו הרמב"ם [פ"ב הט"ז] והרא"ש שאין דינו כגוי.

ולכן יכול הוא לבטל רשותו לשאר בני החצר, וא"צ לשכור את רשותו. אמנם כתב הרמב"ם [שם] שאין הצדוקי יכול לערב עם בני החצר, והטעם משום שאינו מודה בעירוב, דעירוב הוא מצוה דרבנן שאין הצדוקים מודים בה.

המקור לזה הוא במשנה [ר"פ הדר] שדימו מי שאינו מודה בעירוב לגוי לענין שהם אוסרים בחצר, והיינו שא"א לערב עמם. והגר"א ציין מקור נוסף במשנה [דף לא:] שאמרו השולח עירובו [עירוב תחומין] ביד חרש שוטה וקטן או ביד מי שאינו מודה בעירוב אין עירובו עירוב, וכתב הגר"א הטעם משום דמאן דליתא בעירוב ליתא בשליחות. ופשוט להגר"א דכשם שאינו שייך בעירובי תחומין כך אינו בעירובי חצירות.[53]

<u>למה אין הצדוקי נחשב כגוי משום שמחלל שבת באיסורים דרבנן, ודין תינוק שנשבה</u>

תוס' [דף סט. ד"ה כאן] הקשו למה צדוקי יכול לבטל רשות ואינו נידון כגוי, והרי הוא מומר לחלל שבתות בפרהסיא, ואף בדרבנן דינו כגוי. ותירצו שהצדוקים היו מתיראים מן הפרושים ולא היו מחללים שבת בפרהסיא רק בצינעא, ואין דינם כמומרים. וכן כתבו הרא"ש והריטב"א והריא"ז.

והב"י כתב דכיון שהרמב"ם הביא את הדין של צדוקי בפשיטות, ולא כתב דמיירי דוקא בעושה בצינעא, מוכחת אחת משתי דרכים, או דס"ל דמחלל שבת בדרבנן אין דינו כמומר וכגוי, וא"נ ס"ל דדינו כגוי, מ"מ הני צדוקים כאנוסים דאוחזין מעשה ידי אבותיהן בידיהן, והוו כתינוק שנשבה בין האומות.

וקצ"ע שהב"י כתב סברא זו מדנפשיה, ולא הביא שכן כתב הרמב"ם בהלכות ממרים [פ"ב ה"ב] לגבי בני הטועים שאינם מאמינים בתורה שבע"פ.

והט"ז והמג"א העתיקו בפשיטות את דברי הב"י האלו.

ביאורים והערות

52. ומבואר מהחזו"א [וכן מהחיי"א] דלא ס"ל כחידושו של הפמ"ג ששכירות זו נעשית מאליה ע"י שהוא שוכר מעצמו.

53. והנה בגמ' [דף לא:] אמרו דמי הוא שאינו מודה בעירוב, כותי, אך עיין להלן [סעיף ב] שבמועד מאוחר יותר עשאום כגויים גמורים שגם אינם יכולים לבטל רשות, ורק הצדוקים הם בגדר אינם מודים בעירוב.

קנין הלכה

מראי מקומות

והנה השו"ע [יו"ד סי' קנט ס"ג] כתב דהקראים אין להם דין מומרים, ולכן אסור להלוות להם ברבית. וביאר הב"י הטעם משום דברי הרמב"ם דהוו כתינוקות שנשבו. והש"ך [שם] הביא שהנ"י כתב שדין הקראים כגויים, ועוד הביא שכן כתב רבינו שמשון [בתשובה המובאת בשו"ת המבי"ט] וכן דעת המהרש"ל והראנ"ח, ולכן נקט הש"ך לדינא דלא כהרמב"ם אלא דדין הקראים כגויים.

המשנה ברורה [ס"ק א] הביא את דברי התוס' והרא"ש וסיעתם [שכתבו דאם מחלל שבת בפרהסיא דינו כגוי] כחולקים על הרמב"ם, ותמה למה הב"י לא חשש לשיטתם. והחזו"א [סי' פז ס"ק יד] כתב דאין זו מחלוקת, אלא דהצדוקים שבזמן הש"ס היו מזידים גמורים, משא"כ בני הקראים שבזמנינו, שרק לגביהם כתב הב"י את דבריו.

גם לענין עיקר מה שדנו האחרונים אם בני הקראים והמומרים חשיבי כתינוק שנשבה, כתב החזו"א שאין כאן מחלוקת עקרונית רק מחלוקת בשיעור הידיעה שידוע להם על מציאות ישראל ותורתם, אי חשיבי מחמת זה כמזיד. וכתב החזו"א שבאמת היה צריך לדון על כל איש ואיש בנפרד, והוסיף דמי שאבותיו פרשו מדרכי הציבור, והוא נתגדל ללא תורה צריך למוד שיעור ידיעתו, ואותו שנחשב כאנוס זוכין עירוב בעבורו.

עיין שעה"צ [ס"ק ב] שהקשה עוד דאף אם בני הצדוקים נחשבים כתינוק שנשבה, מ"מ יש ליתן להם דיני גויים לענין דיני עירוב, כיון שעיקר טעם האיסור הוא שמא ילמד ממעשיהם. והחזו"א [סי' פז ס"ק יד] כתב דאין זו טענה, דלא גזרו חז"ל אלא במי שדינו כגוי, ולא לכל מי שמתנהג בדרך עיקש.

<u>סעיף ב</u>

הכותים למ"ד גירי אמת הן, נשתנה דינם מזמן חכמי המשנה לזמן הגמרא, שבזמן חכמי המשנה היה דינם כישראל שאינו מודה בעירוב, כמבואר בגמרא [עירובין דף לא:] ולכן לא יכלו לערב אך יכלו לבטל רשות, ולא היה צורך לשכור מהן רשות, וכדין הצדוקים [בסעיף הקודם].

אבל בזמן האמוראים גזרו עליהם ר' אמי ור' אסי שיהיו כגויים גמורים, כמבואר בגמ' חולין [דף ו.] ואמרו שם שנפק"מ שמעתה אינם יכולים לבטל רשות אלא צריך לשכור רשותם.

<u>סעיף ג</u>

המקור להא דישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא אינו יכול לבטל רשות ודינו כגוי שצריך לשכור ממנו, הוא בברייתא המובאת בדף סט:, וביארו שם בגמ' דהאי תנא חמירא ליה שבת כעבודה זרה, וכשם שהעובד עבודה זרה דינו כמומר לכל התורה כולה והוי כגוי, כן המחלל שבת בפרהסיא דינו כמומר לכל התורה כולה.[54]

<u>האם מחלל שבת באיסור דרבנן נעשה מומר</u>

הפוסקים נחלקו במומר לחלל שבת באיסורים דרבנן אם דינו מדרבנן כמומר לכל התורה כולה או שאין דינו כמומר:

א] בספר בית הלל [יו"ד סי' ב] וכן הבית מאיר נקטו שדינו כמומר, ולמדו כן מדברי הראשונים בסוגית הגמרא שנקטו שנעשה מומר משום שהוציא למבוי. [עיין רש"י דף סט. ד"ה במזיד].

ביאורים והערות

54. וכתב הרשב"א דפרהסיא היינו בפני עשרה מישראל, והתבואות שור [סי' ב] הוסיף דה"ה אם ידוע שיתפרסם לעשרה, כדמצינו גבי אסתר שאמרו בגמרא דאסתר פרהסיא היתה, והובא בפמ"ג [יו"ד ש"ד ס"ק יז] ובמשנ"ב [כאן ס"ק ב].

קנין הלכה

מראי מקומות

ב] הפר"ח כתב דאינו נעשה מומר, וטעמו משום דקיי"ל דהחשוד לדבר קל אינו חשוד לדבר חמור, וכ"ש שאינו נעשה מומר לזה. ורק לגבי דיני עירוב, כיון שכל עיקרם דרבנן אמרו חכמים שהמחלל שבת בדרבנן אינו יכול לערב ולבטל רשות אלא יהא דינו כגוי.

והמשנה ברורה [ס"ק ה] הביא את שתי הדיעות, והחזו"א [סי' פז ס"ק ח] נקט שאינו נעשה מומר, עיי"ש שפירש כן את סוגית הגמרא.[55]

<u>בכמה פעמים נעשה מומר</u>

הראשונים נחלקו אם המחלל שבת נעשה מומר בפעם אחת, או שרק מי שרגיל בחילול שבת נחשב מומר:

א] תוס' [דף סט. ד"ה והוציא] והריטב"א [שם], והגמי"י [פ"ב עירובין אות ע] כתבו שבפעם אחת אינו נעשה מומר.[56]

ב] רש"י [דף סט. ד"ה במזיד] והרמב"ם [פיהמ"ש פ"ק דחולין] והר"ן בחידושיו [שם] נוקטים שגם בפעם אחת נעשה מומר.[57]

וכן פסק הש"ך [יו"ד סי' ב ס"ק יז].

המשנה ברורה [ס"ק ד] הביא בסתמא את דעת הסוברים שבפעם אחת אינו נעשה מומר, ומשמע שדעתו לפסוק כן.[58]

והחזו"א [יו"ד סי' ב ס"ק טז ד"ה ועיקר] כתב דמלשון הרמב"ם [פ"ג הלכות תשובה] מבואר דשם מומר היינו ברגיל בכך. ועוד הביא תשובת הרשב"א [המובאת בב"י סי' קיט] שכתב דרק בג' פעמים נעשה מומר, וכתב דכן יש להורות להלכה.[59]

<u>מומר להכעיס</u>

בשו"ע [יו"ד סי' ב ס"ה] איתא דמומר להכעיס דינו כגוי גם בשאר עבירות, ולא רק בעבודה זרה או חילול שבת בפרהסיא. וכתב הרמ"א [שם] דכל מי שאינו משתדל לשחוט כלל ואוכל נבילות שלא לתיאבון דינו כמומר להכעיס.

מקור הדברים בסוגיא דהוריות [דף יא.] שנחלקו רב אחא ורבינא במומר להכעיס, דחד אמר דהוי מין [ופירש הרשב"א והרא"ה (תורת הבית ריש הלכות שחיטה) שדינו כגוי], וחד אמר דהוי מומר [פירוש מומר לדבר אחד, ואינו כגוי].

וכתב הש"ך [שם ס"ק יט] בשם המהרש"ל שבזה נעשה מומר גם בפעם אחת.

כל הנ"ל הוא פסק השו"ע והגר"א, שנקטו דכן דעת הרמב"ם במומר להכעיס,[60] אמנם הבעל המאור והרשב"א והרא"ה והר"ן סוברים דמומר להכעיס [שביק היתירא ואכיל איסורא] לא הוי כגוי, וכשר הוא לשחיטה [אם אחרים רואים ששוחט כהוגן].

וכתב החזו"א [יו"ד סי' ב סק"ו ד"ה ונראה] דלענין הלכה יש להקל במומר להכעיס דשביק היתירא ואכיל איסורא, אבל במי שרודף אחר האיסור יש לחוש לשיטת הרא"ה והר"ן והריטב"א [ע"ז דף כו] שדינו כגוי.

ביאורים והערות

55. ולענין מומר לטלטל מוקצה, עיין ביה"ל שהסתפק בזה אם דינו כמומר, והביא שהתפארת ישראל החמיר בזה.

56. וז"ל התוס' [שם] דמומר לא שייך אלא באדם הרגיל לחלל שבתות ואינו נזהר כלל עכ"ל.

57. ולענין השוחט בשבת, דעת הרמב"ם [שם] שנעשה מומר מהתחלת השחיטה כשהתחיל לצאת דם דהוי חובל, והר"ן סובר שרק בסוף השחיטה נעשה מומר. ועיין בהגהת רע"א לשו"ע [יו"ד סי' ב ס"ה] שהאריך בזה.

58. ובשעה"צ [לעיל סי' שפא ס"ק ב] נקט שבפעם אחת נעשה מומר.

59. טעמו של החזו"א להורות כהרשב"א, משום שהוא כתב דבריו להלכה, ולא מצינו בראשונים מי שיכתוב להלכה דלא כוותיה.

60. והחזו"א [יו"ד סי' ב ס"ק ו ד"ה והנה עיקר] כתב שאין מקור ברמב"ם דסובר דמומר להכעיס בשאר עבירות הוי מומר, ואדרבא משמע טפי דס"ל דל"ה מומר, ואח"כ הביא החזו"א מהרמב"ם [פ"ג מהלכות תשובה] דמשמע שמומר להכעיס לעבירה אחת אין דינו כגוי.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>האם מומר שוה לכל הדברים לגוי</u>

בהא דאמרו דמומר דינו כגוי מצינו כמה נידונים באחרונים:

א] **<u>ישראל יחיד הדר עם מומר</u>**

לענין יחיד הדר עם נכרי קיי"ל כראב"י דאין הנכרי אוסר. ונחלקו הפוסקים אם כן הדין גם בישראל יחיד הדר בחצר עם מומר:

א. דעת רבינו ירוחם [נתיב יב פרק טז] שאינו אוסר, והקרבן נתנאל הביא דבריו [פ"ו סימן יג].

ב. בספר אבן העוזר [על דף סח: תוד"ה למימרא הובא בהגהת רע"א לשו"ע] נקט דכיון שמומר דינו כגוי רק לחומרא ולא לקולא, לכן ישראל יחיד הדר עם מומר, המומר אוסר עליו, אך הוסיף האה"ע שבמקרה כזה יוכל המומר לבטל רשות, דעד כמה שדינו כישראל הרי הוא מבטל רשות.

החיי אדם נשאר בזה בצ"ע למעשה, ובחזו"א [סי' פז ס"ק יא] כתב להקל, דישראל יחיד הדר עם מומר אין המומר אוסר.

ב] **<u>שכירו ולקיטו של מומר</u>**

האחרונים נחלקו אם אפשר לשכור דירה משכירו ולקיטו של מומר:

א. בשו"ת גינת ורדים [כלל ג סי' כב-כג] כתב דיש דין שכירו ולקיטו גם למומר, וכ"כ החזו"א [סי' פז ס"ק יג].

ב. בשו"ת מהר"ם בריסק [ח"א סי' קיט] כתב שא"א לשכור משכירו ולקיטו של מומר בדרבנן. גם בשו"ת משיב דבר כתב דלפי מה שכתב החכם צבי שהיתר שכירו ולקיטו הוא משום שדירת נכרי לא שמה דירה, הכא במומר דירתו דירה ולכן א"א לשכור משכירו ולקיטו.

ג] **<u>האם אפשר לשכור ממומר בפחות משוה פרוטה</u>**

האחרונים נחלקו בזה:

הקרבן נתנאל [פ"ו סי' יג אות כ] כתב דאפשר לשכור ממנו בפחות מש"פ, וכן ציידד התו"ש [ס"ק ד]. והגאון יעקב [דף סט.] כתב דבעי פרוטה, דלענין דין ממון ישראל הוא, ובישראל אין דין ממון לפחות משו"פ.

<u>האם אפשר לערב עם ישראל מחלל שבת שלא בפרהסיא</u>

האליהו רבא [ס"ק א] הביא את דברי הרמב"ם [פיהמ"ש פ"ו מ"ב] שכתב ישראל מחלל שבת בצינעא מבטל רשות ואינו נותן רשות, ופירש הא"ר שהכוונה שאינו יכול לערב, וסיים הא"ר בצ"ע. אמנם בחזו"א [סי' פז ס"ק יג] מבואר דפשיטא ליה שאפשר גם לערב עם מחלל שבת בצינעא.[61]

<u>סעיף ד</u>

מקור הדין הוא בתשובת הרשב"א סי' תרסא המובאת בב"י. ויש בתשובה זו שתי הלכות שונות.

א] עירבו בני חצר או בני מבוי לכל שבתות השנה והמיר אחד מהם, מיום שהמיר ודינו כנכרי בטל העירוב ואינו מועיל לשבת שאחריו, ולא שייך לומר בזה שבת הואיל והותרה הותרה משבת זו לשבת אחרת.[62]

ביאורים והערות

61. והגר"ז כתב דמחלל שבת בצינעא יכול לבטל רשות, והוסיף במוסגר "או לערב", ומשמע שראה את זאת כחידוש ולא פסיקא לו דין זה.

62. ומה דמצינו דבעירבו לכל שבתות השנה, ונסתם הפתח בשבת וחזר ונפתח באמצע שבת חזר העירוב למקומו, היינו משום שחזר ונפתח בשבת, אבל הכא מיירי שהמומר לא חזר בו.

קנין הלכה

מראי מקומות

וכתב המשנה ברורה [ס"ק ח] דאם המיר בשבת עצמה אחרי כניסת השבת אמרינן דשבת הואיל והותרה הותרה.

ב] עוד כתב הרשב"א דין נוסף, שאם יש לגוי פתח נוסף שממנו הוא יכול לצאת למבוי של גויים, אין הוא אוסר את המבוי של הישראלים. וכתב הרשב"א שני טעמים חלוקים להיתר זה, משתי סוגיות שונות:

א. בגמ' [דף מט.] איתא דחצר הפתוחה לשני מבואות ולא עירבו עם אף אחד מהם, ומבוי אחד עירב לעצמו [פרט לחצר זו] והמבוי האחר לא עירב, דוחין אותה אצל המבוי שלא עירב, דכגון זה כופין על מדת סדום. וה"נ בנידון דידן דוחין את המומר אל המבוי של הנכרים, שלא לאסור על המבוי של ישראל.[63]

ב. טעם שני כתב הרשב"א ע"פ הגמרא [דף סז.] דנכרי שיש לו פתח ד' על ד' לבקעה אינו אוסר במבוי אף שהוא הרבה במבוי משום דבההוא פיתחא דמייחד ליה ניח"ל טפי, וה"נ נוח לו למומר לילך דרך המבוי של הגויים ולא דרך המבוי של ישראל.

<u>מומר שפתח לעצמו פתח למבוי של הגויים אחרי שהמיר</u>

המג"א [ס"ק ג] כתב שבציור שפתח את הפתח אחרי שהמיר יש לעיין בסימן שפג, והביא המשנ"ב את דבריו. וכתב הפמ"ג [א"א] לבאר דהיינו שאם עירבו לכמה שבתות וחל העירוב לשבת אחת ואח"כ המיר, ואח"כ פתח לו פתח למבוי של הגויים עוד בימות החול, י"ל דחזר העירוב לקדמותו, ונכנסה שבת בביתו, אבל אם פתח את הפתח בשבת לא הותר.[64]

ובכף החיים [ס"ק יז] הביא מהשולחן עצי שטים [לבעל מרכבת המשנה] שנקט שגם אם פתח בשבת את הפתח למבוי של הגוים חזר העירוב למקומו.[65]

<u>סימן שפו</u>

<u>סעיף א</u>

כתב השו"ע דאסור לטלטל מהחצר למבוי, והיינו לגבי כלים ששבתו בבית, אבל כלים ששבתו בחצר מותר לטלטלם למבוי, כמבואר בגמרא [דף צא:] דחצר ומבוי רשות אחת הן לכלים ששבתו בתוכם.

<u>מה נקרא מבוי לענין שיתוף מבואות</u>

כתב החזו"א [סי' צ ס"ק כג] דגם מבוי שאין בתים וחצירות פתוחין לתוכו [ולכן אינו ניתר בלחי וקורה] חשיב מבוי לענין שיתופי מבואות, דכל שמערבין רשויות של כמה בני אדם ה"ז שיתוף, אלא אם כן מערבין בתים שהם מקום דירה, ולכן בעינן דוקא פת ובעינן ליתנו בבית הראוי לדירה, אך כל שאר רשויות כגון חצירות או רחבות מהני להן שיתוף.

ומבואר מדברי החזו"א [שם] דשיתוף מהני גם בין חצר לקרפף [והיינו קרפף שאין דינו ככרמלית, דאם דינו ככרמלית לא שייך לשתף ביניהם], משא"כ עירוב לא שייך כלל בקרפף.

ביאורים והערות

63. והגר"ז [סעיף ד] תמה על טעם זה מה שייך לומר במומר דכופין אותו על מדת סדום. ולכן הביא הגר"ז לעיקר את הטעם השני של הרשב"א.

64. וצריך לחלק בין ציור זה לבין עירבו לשבתות השנה ונסתם הפתח שבין החצירות וחזר ונפתח בשבת, דשרי.

65. אמנם כתב השלחן עצי שטים שאם עברה עליהם שבת אחת באיסור נתייאשו מן העירוב, ואף אם אח"כ פתח המומר פתח למבוי של הגוים בימות החול לא חזר העירוב למקומו.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>עירוב של עיר</u>

והוסיף החזו"א [ס"ק כד] דכשמערבין את כל העיר צריך לומר בפירוש שהוא שיתוף, ואם אמרו שהוא עירוב הרי זה פסול, כיון שיש הרבה חצירות שאינן פתוחות זו לזו, ורק ע"י המבואות מתערבין כולם, וגם יש קרפיפות פתוחות מבית סאתים הכלולים בשיתוף.[66]

<u>חילוק בין עירוב לשיתוף</u>

ישנם כמה חילוקי דינים בין עירוב חצירות לבין שיתוף מבואות:

א. עירוב חצירות נעשה דוקא בפת, משא"כ שיתוף אפשר לעשותו בכל מיני מאכל.[67]

ב. עירוב חצירות צריך להניחו דוקא בבית הראוי לדיורין ששיעורו ד' על ד' אמות, ולא יהא בית שער אכסדרה ומרפסת, ושיתוף מבואות אפשר להניחו גם באויר החצר [גמרא דף פה:], וגם בבית שאין בו ד' על ד' אמות [גמ' סוכה דף ג:], וכן בבית שער אכסדרה ומרפסת [עירובין פה:][68]

טעם החילוקים נתבאר ברש"י [דף עא: ד"ה ואם וד"ה ומשתתפין] שעירוב חצירות הוא משום דירה, כאילו כולם דרים בבית אחד, ודירתו של אדם נמשכת אחר פיתו ולא אחר יין. [וה"ה דלדירתו של אדם בעינן בית הראוי לדירה].

ואין מניחין את השיתוף באויר המבוי משום דבעינן מקום משתמר, כן מתבאר בגמרא [דף פה:], ואויר חצר חשיב מקום משתמר.

<u>סעיף ב</u>

מקור הדין של השו"ע הוא בתשובת הרשב"א[69] שהובא בב"י, ולא נתפרש בתשובה למה אין המבואות יכולין לערב יחד. והמג"א [ס"ק א] ושאר פוסקים ביארו הטעם משום שאסורים לטלטל מזה לזה, וביארו האחרונים דמיירי שמפסקת ביניהם רשות גוי שלא שכרו ממנו[70] או שמפסיק ביניהם מבוי שאינו מתוקן בלחי וקורה [שעה"צ ס"ק ו].[71]

ביאורים והערות

66. לגבי מקרה שיש ספק אם דינו בעירוב או בשיתוף, כתב החזו"א [סי' צ ס"ק מב] שיאמר את הנוסח של עירוב ואת הנוסח של שיתוף, וכאשר מניח את הפת צריך לומר הריני מניח לשם עירוב, ואם צריך שיתוף הריני מניח לשם שיתוף.

67. ונחלקו הראשונים אם הא דשיתוף מהני בפת הוא לכתחילה או רק דיעבד: א. תוס' [דף עא: ד"ה משתתפין] כתבו דלכתחילה יש לערב ביין, דמינכר טפי שהוא שיתוף, וכ"כ המרדכי [סי' תקיז]. ב. רש"י [דף עא: ד"ה ומשתתפין] כתב דכל שכן דפת עדיף טפי, וכ"כ המ"מ [פ"א הי"ט] דנהגו בפת אף לכתחילה.

ולגבי המשתתפין בפת אי בעינן דוקא פת שלימה או דסגי גם בפרוסה, הביא הביה"ל [סי' שסו ס"ג] שנחלקו הראשונים: ברמב"ם משמע להדיא דשיתוף מהני גם בפרוסה, דלא גרע משאר מאכלים, ומאידך הגאון יעקב [בדף פ] הביא ראשונים שסוברים שאם עושה שיתוף בפת בעינן דוקא פת שלימה.

68. לגבי הנחת שיתוף בבית נחלקו הראשונים: א. דעת תוס' [דף עב. דיבור המתחיל בדף עא: ד"ה בפת] שיש להניחו דוקא באויר החצר, הואיל ובחצר מינכר טפי שהוא לשם שיתוף, דחצר שייכא טפי למבוי וקרוב תשמישם של חצר ושל מבוי זה לזה. ב. אמנם הרמב"ם, רש"י, הראב"ד והרשב"א כתבו שגם בבית שבחצר כשר השיתוף.

69. תשובה זו נדפסה בתשובות הרשב"א הנדפסת מחדש בהוצאת מ"י [סי' כח].

70. וצ"ל שברשות זו של הגוי דרים גם שני ישראלים, דאל"כ אין רשות הגוי אסורה כלל, א"נ אם העיר מוקפת חומה דאז כולה חשיבא כחדא חצר, וכל שיש שתי חצירות של ישראלים בעיר הרי רשות הנכרי אסורה.

71. מש"כ בשעה"צ שאם מפסיק מבוי שאינו מתוקן בלחי וקורה אינם יכולים לערב יחד, מיירי שאין העיר מוקפת חומה, דאי מוקפת חומה באופן שרגלה כחדא חצר, אין מבוי כזה גורם הפסק, שהרי כל העיר כרה"י ויערבו יחד.

קנין הלכה

מראי מקומות

ולפי ביאור זה מה שכתב הרשב"א שדלתות המבואות נעולות בלילה אינו בדוקא, שהרי אף כשיש צוה"פ או פסין ג"כ אין המבואות יכולים לערב יחד, וכן כתבו הפמ"ג והגר"א.

והבית מאיר ביאר את דברי הרשב"א באופן אחר, דאף באופן שמותרים לטלטל דרך המבואות שביניהם כגון ששכרו את רשות הגוי, מ"מ סובר הרשב"א דין מחודש, דמבואות רחוקים זה מזה ומובדלים זה מזה ע"י דלתות הננעלות בלילה אינם יכולים להשתתף יחד, אף כשאין מבדלת ביניהן רשות אסורה. [אמנם זהו דין מחודש, וכ"כ הב"מ דאפשר שזה דוקא כאשר אין המלכות מרשה לפתוח את הדלתות בלילה. אמנם הב"ח עצמו מסופק בדין זה, ועיי"ש דהיתה נפק"מ בזה למעשה בעיר דאנציג שהיתה עיר גדולה מוקפת חומה ובתוכה שתי שכונות של יהודים מרוחקות זו מזו ולכל אחת בית כנסת בפ"ע, והיו דלתות השכונות ננעלות בלילה, דלפי רוב האחרונים אם ישכרו את רשויות הגויים יוכלו לערב יחד].[72]

[ויש שפירשו דמש"כ הרשב"א שדלתות המבואות נעולות בלילה הוא כדי שלא יאסרו בני המבואות האחרים עליהם, דהרשב"א לשיטתו [דף עט:] סובר דכל זמן שאין דלתות נעולות בלילה אוסרים בני מבואות זה על זה, ולא סגי להתחלק מהם בפסין או צוה"פ. ולפי"ז להלכה דקיי"ל [סי' שצב] דלא כהרשב"א אלא אף בפסין די, אין צריך להעמיד בדלתות נעולות בלילה].

<u>בדברי הרמ"א שאם עירבו במבוי אחד אין האחרים אוסרים</u>

כתב הרמ"א ומקורו בשו"ת הרא"ש [הנדפסות בסוף ספר חזה התנופה], שמבואות של יהודים בתוך עיר המתוקנים בצוה"פ, אינם נאסרים בדריסת הרגל של היהודים הדרים מחוץ לאותו מבוי, משום שאין העיר נחשבת כחצר אחת לאסור אלו על אלו, אף שכל העיר מוקפת חומה.

והמג"א [ס"ק ג] תמה על דברי הרמ"א בתרתי:

א. מה שחשש שהיהודים הדרים מחוץ למבוי יאסרו בדריסת הרגל, צ"ע דהא כשעשו תקון צוה"פ או פסין אין דריסה"ג של אלו אוסרים על אלו, כמבואר בסי' שסג [סעיף לא], ואפילו בני מבוי אחד שאין להם דרך לצאת אלא דרך החצר השני של המבוי.

ב. עוד תמה המג"א על הטעם שכתב הרא"ש שאין העיר חשובה כחצר אחת שיאסרו אלו על אלו, דהא בסימן שצב מבואר שהעיר אכן נחשבת כחצר אחת, וכן תמה המשנה ברורה [ס"ק יג] והניח בצ"ע.

אמנם לגבי גוף הדין שברמ"א, כתב המג"א שטעם הא דאין המבואות האחרים אוסרים במבוי הוא משום שיש להם דרך אחרת לצאת ודוחין אותם לשם שלא יאסרו במבוי זה כמבואר בסי' שצב [ס"ו ברמ"א].

<u>סעיף ג</u>

כתב הטור דמהני לזכות רביעית יין שיש לו באוצר. מקור דין זה הוא בגמרא דף סח, עיי"ש שהובאה מחלוקת ברייתות אם משתתפין באוצר או אין משתתפין.

ונחלקו הראשונים בביאור טעם מאן דס"ל דאין משתתפין באוצר:

רש"י [שם ד"ה אין] כתב שנידון זה תלוי בסוגיא דברירה, ומירי כששיתף לכל שבתות השנה, האם אמרינן דהרביעית שתשאר

ביאורים והערות

72. והב"מ עצמו נקט מתחילה [קודם שפירש את דברי הרשב"א כפי שהובא לעיל בשמו] שלא יוכלו לערב כל שכונה בפ"ע אלא חייבים לערב יחד, כיון שכל העיר כחצר אחת של רבים והוי כחולק את עירובו, [וצ"ע דהא בעיר מוקפת חומה יכול מבוי לערב בפ"ע אם יש בפתחו צורת הפתח או ב' פסין כמבואר בסי' שסג סכ"ו ובסי' שצב], ולאחר שפירש את דברי הרשב"א כפירוש הנ"ל דן לומר שלא יוכלו לערב יחד, אך הניח זאת בצ"ע, כיון שלפי המג"א [כאן] והט"ז [סי' שסו ס"ק ג] יכולים לערב יחד.

לבסוף היא הרביעית שמימן עליה לשם שיתוף, דיש ברירה, או דאין ברירה.[73]

תוס' [ד"ה אמר] הביאו את פירוש הר"ר מנחם מיוני שכתב דאינו תלוי בברירה, אלא נחלקו אם מהני שיתוף ביין שלא הונח בחבית לשם כך, ורק אח"כ ייחדו במחשבה לשם שיתוף.[74]

<u>להלכה</u>: קיי"ל דמשתתפין באוצר, ולכן יכול לעשות שיתוף ע"י שיזכה לכל בני המבוי יין כשיעור הנחוץ לשיתוף בתוך החבית שלו.

<u>שיעור השיתוף</u>

כתב השו"ע דכמשפט דיני עירוב חצירות כן דיני שיתוף מבואות, והיינו דבאוכלין השיעור כגרוגרת לכל אחד ואם יש יותר מי"ח סגי בי"ח גרוגרות.

וכתב רבינו יהונתן שכל חצר די לה בגרוגרת, דהחצירות למבוי כבתים לחצר, וכשם שבבית סגי ליתן גרוגרת עבור כל בני הבית, כן הוא בחצר לגבי שיתוף המבואות. והחזו"א [סי' קא ס"ק ד] הביא את דבריו.

והריא"ז כתב שגם בשיתוף מבואות בעינן שיעור גרוגרת לכל בית שבחצר.

<u>בדברי הרמ"א בבעל הבית שהיה שותף לשכניו</u>

הרמ"א הביא להלכה את דברי הטור שכתב שאם בכלי אחד הונחו יין ושמן, ובעה"ב שותף עם שכן אחד ואם עם שכן אחר בשמן, ה"ז מועיל [אף שלא סמכו ע"ז מבעו"י לשם שיתוף].

והביה"ל הביא שרבים חולקים בזה וסוברים שיין ושמן אינם נחשבים עירוב כלל ואינם מצטרפין לשיתוף, וכן הוא בספר גאון יעקב.

ולגבי שתי ככרות שהונחו בכלי אחד שלא לשם עירוב, ובעה"ב שותף בככר אחד עם שכן אחד ובככר השני עם שכן אחר, הגאון יעקב [מובא בחזו"א שם] כתב דאין כאן שיתוף, דהרי שתי הככרות אינן מצטרפות, ואם נגע טבול יום באחת מהן לא נטמאת האחרת. והחזו"א [סי' צ ס"ק א] הסתפק בזה, דאולי כיון דהוו מין אחד הוי כיין ויין אף שאינו חיבור.

וכתב עוד החזו"א [סי' צ ס"ק ב] דדין זה של בעה"ב שהיה שותף, דמהני אף כשלא סמכו ע"ז מבעו"י לשם שיתוף אלא מצד עצם קירוב הדעת שיש ביניהם, נראה שזה דוקא כאשר בעל הבית שאצלו מונח היין שותף עם האחרים, ולא סגי בזה שאחד השכנים שותף לזה ביין ולבע"ה ביין.

וכאשר לא נשתתפו בעל הבית ושכינו בעצמם אלא שאחד זיכה להם פת או יין בשותפות, הסתפק החזו"א [סי' צ ס"ק יט] אי מהני לעשות קירוב הדעת שיועיל לענין השיתוף. ועיי"ש [ס"ק כד] שכתב שמדברי הביה"ל משמע דמהני.

ביאורים והערות

73. לפי פירוש זה של רש"י שדין זה תלוי בברירה, כתב רבינו יהונתן דבעינן שאחרי השבת יוציא יין כשיעור ויאמר ה"ז שיתוף, דהיינו דס"ל דהך ברירה הוי כאילו אמר מבעו"י אותה רביעית שאייחד אחר השבת לשיתוף תהא שיתוף מעכשיו. הב"י כתב שאין דין זה מוכרח כיון שיש ראשונים שפירשו שאין הנידון תלוי בברירה, וכשם שלמסקנת הגמ' בביצה [דף י] מחלוקת ב"ש וב"ה אינה בברירה.

74. והרמב"ם כתב וז"ל אחד מבני מבוי שהיה לו אוצר של יין או שמן וכיו"ב, הרי זה מזכה מעט ממנו לכל בני המבוי להשתתף בו ומערב בו עליהם, ואע"פ שלא הפרישו ולא ייחדו אלא הרי הוא מעורב באוצר הרי זה שיתוף עכ"ל.

קנין הלכה

מראי מקומות

סעיף ד

מקור הדין שמשתתפין בכל מיני אוכלין הוא במשנה דף כו:, ובהא דכל מיני אוכלין מצטרפין למזון ב' סעודות, מקור הדין הוא במשנה מקואות פרק י.

הרמב"ם והראב"ד נחלקו בדין זה שכל מיני אוכלין מצטרפין, הרמב"ם [פ"א הי"א] פסק שמצרפין כל מיני מאכלים לשיעור ב' סעודות הן בעירובי תחומין והן בשיתופי מבואות. והראב"ד נחלק ע"ז דדוקא בעירובי תחומין נאמר דין זה, שצריך בו מזון ב' סעודות לכאו"א, אבל בשיתוף מבואות דסגי לגרוגרת בכל אחד, אין צירוף.[75]

להלכה: השו"ע פסק כדברי הרמב"ם.

סעיף ה

הכלל של סעיף זה הוא דלשיתוף בעינן אוכל הראוי לאכילה, אבל הטעון בישול או תיקון אחר אין מערבין בו, ולכן אין מערבין בעדשים ובחיטים ושעורים, וכן אין מערבין בדבר שאינו בר אכילה.

כמהין ופטריות

לגבי כמהין ופטריות משמע בסתמא דגמרא [דף כז.] שאין מערבין בהן, וכתבו הרשב"א והריטב"א הטעם משום שאין אדם רגיל לאוכלם בתורת סעודה וגם לא ללפת בהן את הפת, אלא אוכלן באקראי בעלמא.

אמנם הגר"א חולק וסובר שמערבין בכמהין ופטריות אם הם מבושלים וראויים לאכילה. והוסיף בגמ' [דף כז] תיבת וכו', והיינו דאין הגמ' מתייחסת לדין עירוב ושיתוף אלא לדין דברים הניקחים בכסף מעשר שני, שהביא הגר"א תו"כ בברייתא דרבי ישמעאל [פ"א פסקא ה] שכמהין ופטריות אינן ניקחים בכסף מעשר משום שאינם גידולי קרקע, אבל לענין עירוב ושיתוף סגי בזה שהם בגדר אוכל, כמבואר בברייתא [שבת דף סח.], והמשנה ברורה [ס"ק כג] הביא גם את דברי הגר"א.

תבלין

דעת הרי"ף והרמב"ם [פ"א הי"א] דמערבין בתבלין כפשטות הברייתא [דף כט.], אמנם הרא"ש [פ"ג סי' ח] כתב בפשיטות שאין מערבין בתבלין, והיינו לפי שאינו אוכל. והשו"ע פסק בסתמא כהרא"ש שאין מערבין בתבלין, והביא את דעת הרמב"ם והרי"ף כיש אומרים. והתו"ש תמה דהא בעלמא פוסק השו"ע כשנים מתוך שלשה עמודי ההוראה, ולמה לא פסק כאן כהרי"ף והרמב"ם.[76]

מים ומלח מעורבים

בגמ' [דף כז] איתא דמערבין במים ומלח מעורבים. ובהמשך הסוגיא העמידו בנתן לתוכן שמן, ונקטו רוב הראשונים דזה קאי

ביאורים והערות

75. והקשה הראב"ד דהא בעינן שכל מה שיביאו בני המבוי יהיה בכלי אחד, דהחולק את עירובו אין עירובו עירוב, ואם זה יביא יין וזה יביא חומץ איך יתנום בכלי אחד.

76. והקרבן נתנאל תמה על הרמב"ם ממה שפסק [פ"ו טומאת אוכלין] דראשי בשמים אינם מיטמאים טומאת אוכלין ואינם ניקחים בכסף מעשר, והמשנה ברורה [ס"ק ל] כתב שהואיל ותבלין ראוי ללפת בו את הפת לכן חשוב הוא לענין עירוב אף שאינו בגדר אוכל.

קנין הלכה

מראי מקומות

רק על מעשר שני, דאין ניקחין בכסף מעשר כשנתן לתוכן שמן, משא"כ לענין עירוב, אך התום' [ד"ה אבל] וכן הג"א נקטו דגם לענין עירוב בעינן שיתן לתוכן שמן.

<u>להלכה</u>: השו"ע הביא בסתמא את דעת רוב הראשונים, ובתורת יש אומרים הביא את דעת התום'. וכתב המשנ"ב [ס"ק כט] דהלכה כדעת רוב הראשונים.

<u>סעיף ו</u>

<u>בשר חי</u>

בספר תוספת שבת [ס"ק יב] וכן בביה"ל [ד"ה ובשר] הביאו את דברי הרשב"א והריטב"א שתמהו דהא בשר חי לאו בר אכילה הוא, ותירצו דאירי בבשר מליח שנמלח הרבה עד שאינו נאכל מחמת מלח, דבכה"ג המלח מרככו ועושהו ראוי לאכילה קצת.[77] עוד תירץ הריטב"א דמיירי בבשיל ואינו בשיל דגם זה נקרא בגמ' חי [גבי בן סורר], וזה ראוי לאכילה.

ובאחרונים הביאו עוד מרש"י [מנחות דף ק.] שאם חל יוה"כ בערב שבת היו אוכלים את בשר שעיר החטאת של המוספין בליל שבת כשהוא חי ואינו מבושל, וכתב רש"י שזה מנהג רעבתן, אך משמע דחזי לאכילה, אך הרמב"ם [פיהמ"ש] כתב שכן הבבלים יכלו לאכול את הבשר הזה חי לפי שאיצטומכא שלהן היתה חזקה.

עוד יש לציין לדברי השו"ע [סי' שח סעי' לא] דבשר חי אינו מוקצה משום דחזי לאומצא, ומשמע שכל בשר חזי לאומצא. ועיי"ש במג"א (ס"ק נו) בשם היראים דמיירי דוקא במינים רכים, [וכתב הלבוש שם דהיינו מיני עופות ולא בשר בהמה, וכ"כ הנתיב חיים], אמנם הגר"א והנ"ח כתבו להביא ראיות שכל בשר חזי לאומצא.

<u>בשר צלי</u>

כתב השו"ע דבשר צלי הוי לפתן ושיעורו כדי ללפת בו פת של שתי סעודות. וכתב המג"א [ס"ק נ] דאפילו אם יש מקומות שאוכלים בשר צלי בפני עצמו בלא פת, יכולים הם לערב בשיעור הקטן יותר שהוא כדי ללפת בו את הפת, משום דבטלו דעתם אצל כל אדם.

ועיין בשער הציון [ס"ק לא] שדן לומר דבמקומות האלו שאוכלין בשר צלי בלא פת יצטרכו שיעור גדול, ורק אין הם גוררים את כל העולם לשיעור גדול, והביא שכן נקט הגאון יעקב. אמנם הגר"א ציין לסי' שכ [ס"ק א] שם האריך בזה, והביא את דברי תום' [שבת דף צב: ד"ה ואת"ל] שכתבו שגם כאשר אנשי המקום נוהגים במנהג מסויים אמרינן דבטלה דעתם, כדמצינו באנשי הוצל שהיו יוצאין במשאוי על ראשם ואפ"ה חשבינן לזה הוצאה כלאח"י, ורק כאשר יש סיבה לאנשי אותו מקום לנהוג בהנהגה זו בניגוד לשאר העולם, כמו אנשי ערביא שהיו מקיימים קוצים בשדותיהם לפי שהיו להם גמלים, אז אמרינן שלענין אותו מקום אזלינן בתר מנהגם ולא בטלה דעתם [וציין שם המג"א לסעיף דידן לענין בשר צלי].

<u>שיעור חומץ</u>

כתב הב"י בשם רבינו יהונתן דשיעור חומץ הוא רביעית לכל אחד ואחד, וכן הביא הרשב"א [דף פא.] בשם הראב"ד. אבל הרשב"א והריטב"א תמהו ע"ז דכיון שרביעית חומץ היא השיעור לטיבול ב' סעודות א"כ סגי בזה אף להרבה אנשים, וכן פסק המשנ"ב [ס"ק לה] דסגי ברביעית. [ועיין עוד להלן (סעיף ז ביה"ל ד"ה מלא) שהביא שדעת הראב"ד דבכל המשקין בעינן שיעור

ביאורים והערות

77. ואף שצריך לשרותו במים כדי להסיר את מלחו, מ"מ חשיב ראוי לאכילה, ואין זה כמאכל בלתי מבושל דאין מערבין בו.

קנין הלכה

מראי מקומות

רביעית לכאו"א, אבל הרשב"א (דף פ) והריטב"א חלקו עליו, וגם ברמב"ם (פ"א הי"א) מבואר שביין חי ושיכר סגי בב' רביעיות אף למרובים].

סעיף ז

ביצה חיה

כתב השו"ע שמערבין בביצים חיים, וכן מבואר בגמ' [דף ל.], וכתב הריטב"א שהטעם הוא משום דזימנין דסועדין בהן ע"י הדחק.[78]

שיעור עירוב בירק

בשו"ע איתא דשיעור ירק הוא ליטרא[79], בין חי ובין מבושל, ומכאן תמה השעה"צ [לעיל ס"ק כו] על הפמ"ג שכתב ששיעור יין חי כדי לאכול ממנו מזון ב' סעודות, ושיעור ירק מבושל כדי ללפת בו פת של ב' סעודות, דהרי בסעיף דידן מבואר דבין חי ובין מבושל שיעורו בליטרא.

שיעור עירוב במשקין

כתב הרמב"ם [פ"א הי"א] דיין חי שיעורו ב' רביעיות [והיינו רביעית לכל סעודה]. ופירוש יין חי היינו לאפוקי יין מבושל שמשמש ללפת את הפת ושיעורו פחות מב' רביעיות, כן מבואר בגמ' [דף כט.].

עוד נתבאר בגמ' [דף כט:] דשיכר שיעורו בב' רביעיות. ועיין בביה"ל [ד"ה מלא] שהביא דעת הראב"ד דבעינן שיעור הנ"ל לכל אחד ואחד, אבל ברמב"ם מבואר שהשיעור הנ"ל הוא אף למרובים, וכן דעת הרשב"א והריטב"א [דף פ.].

שיעור רימונים ואפרסקים

כתב השו"ע שמערבין בשני רימונים ובחמשה אפרסקים, והיינו משום שזה שיעור קינוח סעודה לב' סעודות. וכתב השעה"צ [ס"ק לז] שאם הם מבושלים [דאז אינם באים לקינוח סעודה] שיעורן כדי לאכול מהם או ללפת בהן.

שיעור עירוב בתפוחים

הב"י הביא את המרדכי [סי' תפו] שכתב דמה שנקטו בתפוחים שיעור קב מיירי בתפוחי יער, שאינם נאכלים אלא ע"י הדחק. אמנם כבר ציינו הב"ח והא"ר ועוד אחרונים לתוס' [דף כז: המתחיל בע"א ד"ה מאן] שנקטו דמיירי בתפוחים רגילים ואפ"ה בעינן קב.

סעיף ח

מקור הדין שמערבין לישראל בתרומה ולנזיר ביין הואיל וחזי לאחרים, הוא במשנה דף כו:. כמו כן מבואר בברייתא דף ל: שמערבין לגדול ביוה"כ, וכתב רש"י הטעם משום דחזי לקטנים.

ביאורים והערות

78. ואם ננקוט שבימינו ביצים חיים הוו מוקצה כיון שאין רגילות לאוכלן כלל, וכדמטו בשם אחד מגדולי פוסקי זמנינו, אז אין מערבין בהן.

79. בגמ' [דף כט.] אמרו ששיעור ירק בליטרא, וכתב רש"י [שם ד"ה עוכלא] שליטרא היא לוג. והרמב"ם [פ"א הי"ב] כתב שליטרא היא ב' רביעיות שהן חצי לוג.

קנין הלכה

מראי מקומות

<u>עירוב בתרומה ובחלה</u>

כתב המג"א [ס"ק ט] בשם הכנה"ג שכהיום אין מערבין בתרומה, כיון שתרומה טהורה אינה ראויה לשום אדם הואיל וכולנו טמאי מתים.

ולענין לערב במה שהופרש לחלה, כתב המשנה ברורה [ס"ק מז] דנראה שמערבין ומשתתפין. וכוונתו לחלת חו"ל המותרת לכהן שטבל לקריו, והיינו דלא אסרוהו לטמא מת,[80] אבל חלת א"י אסורה לטמאי מתים.

<u>עירוב בחרש</u>

כתב המשנ"ב [ס"ק מז] דלענין עירוב בתבואה חדשה שהשרישה אחרי העומר, הדבר תלוי באדם המערב, שאם הוא חושש לפוסקים האוסרים מן הדין ה"ז אסור, ואם אינו אוכל רק בתורת חומרא ה"ז מותר, אבל חדש שגדל בא"י אסור לכל הדעות, אלא שאינו שכיח כ"כ].

<u>עירוב בדבר שנשבע או נדר לאכול</u>

לענין מי שנשבע או נדר שלא יאכל, יש בזה כמה אופנים:

א] נשבע שלא יאכל ככר זו, מערב בה לכו"ע, שהרי חזיא לאחרים.

ב] נשבע שלא יהנה מככר זו, האחרונים דייקו מלשון השו"ע, דסובר שלפי הדיעה הראשונה [שהיא דעת הרמב"ם] יכול לערב בה. וכתבו הדרישה והא"ר הטעם משום שלא נתכוין לאסור עליו את הככר אלא דרך הנאתה ולא הנאת עירוב. אך הגר"א והדרישה כתבו שגם הרמב"ם מודה שאין מערבין בכה"ג שאסר על עצמו הנאה.[81]

ג] אמר קונם אכילת ככר זו עלי, נחלקו בזה הראשונים, להרמב"ם מערבין בה הואיל וחזי לאחריני, ולפי תום' והרא"ש אין מערבין דנדר שהוא איסור חפצא מיחלף בהקדש, [ובהקדש אין מערבין כיון שאסור לכל העולם].[82]

וה"ה אם לא אמר תיבת קונם רק אמר ככר זו אסורה עלי באכילה, גם בזה אסרו תום' הואיל ונדר הוא איסור חפצא.[83]

ביאורים והערות

80. ואף שכתב הרמ"א [סי' תנז ס"ב] בשם מהרי"ו דאין נותנין האידנא חלה לשום כהן, וטעמו משום דחיישינן שמא נתחללה אחת מאמותיו, אין זה אלא חששא בעלמא, שהרי בערב פסח נוהגים ליתן לכהן קטן או לכהן שטבל, והש"ך [סי' שכב] תמה על כך, והמג"א יישב דכיון שבערב פסח יש הרבה חלה המופרשת, אם לא יקח יראה שאינו כהן, וכעין מש"כ תוס' [חולין דף קלג. ד"ה לבד]. וגם על עיקר חומרת המהרי"ו תמה הגר"א, דהא קיי"ל שלתרומה וחלה דרבנן אזלינן בתר חזקה ולא חיישינן שמא נתחללו אבותיו או אמותיו.

81. ולא שייך לומר בזה דמצוות לאו ליהנות ניתנו, דזה נאמר רק לגבי עירובי תחומין, שאין מערבין אלא לדבר מצוה, אבל לגבי עירובי חצירות ושיתופי מבואות שעושין גם לדבר הרשות, כתב המג"א [ס"ק יא] שאין לעשות באיסורי הנאה, אף שעצם מעשה העירוב הוא מצוה ומברכין עליו.

ועיין פמ"ג [א"א ס"ק יא] שתמה מסי' שסג [ס"א] שעושין לחי מעצי אשירה הואיל ומצוות לאו ליהנות ניתנו, ומאי שנא מהא דאין משתתפין באיסוה"נ.

82. והרמ"א כתב דאם אמר קונם אכילת ככר זו עלי ה"ז אסור לכו"ע, וכמה אחרונים תמהו ע"ז דמנלן לאסור לדעת הרמב"ם. והגר"א מחק תיבות "לכולי עלמא", ועיי"ש בביה"ל שהביא שגם הרשב"א והריטב"א נקטו דלא גזרינן אטו הקדש, וא"כ גם באומר קונם אכילתן עלי ה"ז מותר.

83. כן כתב הביה"ל [ד"ה ואם] ודלא כהא"ר שחילק בין קונם לבין שאר לשון נדר.

קנין הלכה

מראי מקומות

ד] אמר קונם הנאת ככר זו עלי, אסור לכל הדעות.

סעיף ט

מקור הדינים הראשונים שבשו"ע [ככר זו היום חול ולמחר קודש ואיפכא] הוא בגמ' דף לו.

ונתבאר בגמ' הטעם דבאומר היום חול ולמחר קודש דעירובו עירוב, משום דבזמן ביה"ש מספיקא לא נחתא לה קדושה. ולשון הרמב"ם והשו"ע "שבין השמשות עדיין לא נתקדשה ודאי", וכתב בשער הציון [ס"ק מט] שנראה שנחלקו בזה הראשונים:
א] הרשב"א [עבודת הקודש] כתב שהמקדש את הככר לא רצה שתחול עליה קדושה עד שיכנס היום הבא באופן ברור ולא באופן מסופק. ולפי"ז משמע שבזמן ביה"ש אפשר לאכול את הככר.
ב] אך לשון הרמב"ם והשו"ע "לא נתקדשה ודאי" משמע שמספק חלה עליה קדושת בזמן ביה"ש. וכתב השעה"צ דמשמע מלשון זו שאסור לאכול את הככר בזמן ביה"ש, ומ"מ לענין עירוב דרבנן אמרינן דמספק לא חלה קדושה [כך לשון הגר"ז ס"ח], דכיון שלפני ביה"ש היתה הככר מותרת וגם בביה"ש אינה אסורה בודאי סגי בזה לענין עירוב.

מקור הדינים האחרונים שבשו"ע בחצר הפתוחה לשני מבואות הוא בגמ' [דף מט.].
ויש לבאר בזה כמה פרטי דינים:

א. מה שכתב השו"ע שאם נשתתפה החצר עם שני המבואות מותרת עם שניהם, היינו שמותר להוציא כלים ששבתו בבית שבחצר זו לכל אחד מהמבואות, [ודלא כחכמים שגזרו שמא יבוא לטלטל כלים ששבתו בבתי מבוי זה אל המבוי האחר].

ב. ומה שכתב השו"ע שאם חצר זו רגילה עם שני המבואות הרי היא אוסרת בשניהם, לא נתפרש בגמרא בכמה פעמים תיחשב רגילה, ועיין לעיל [סי' שסז ס"א] שהבאנו שהתו"ש ציין לדברי הר"ן נדרים [דף מו.] בשם הירושלמי [לענין קנם שקנסו שותף בחצר שרגיל להדיר את חברו] דרגיל היינו ב פעמים. והפמ"ג [סי' שסח א"א ס"ק ח] הביא זאת, וסיים דעכ"פ בג"פ מיקרי רגיל. עוד הבאנו שם את דברי החזו"א שהסתפק אם רגיל היינו בפעם אחת או דבעי ג' פעמים.

אמנם יתכן שגדרי רגיל שונים זה מזה לפי הנושאים.

ג. עוד כתב החזו"א שכשהתירו במבוי שאינה רגילה, אין הכוונה שאין רגילים לעבור בו כלל, אלא שבמבוי השני רגילים יותר.

ד. בהך דינא דחצר שלא נשתתפה עם המבוי אוסרת בו, כתב הריטב"א [דף נט:] דהיינו אף אם חצר זו עירבה לעצמה, ולא נאמר בזה הכלל שרגל המותרת במקומה אינה אוסרת שלא במקומה,[84] וכתב הב"מ [סי' שצב ס"ו] וכעין זה החזו"א [סי' ב ס"ק י], והובא לעיל [סי' שסג סעי' לא] שרק בשתי חצירות זו לפנים מזו [וה"ה במבוי שנחלק לשנים] אמרינן דרגל המותרת במקומה אינה אוסרת בדריסת הרגל שלא במקומה, דיש לבני החצר הפנימית חצר משלהם,

ביאורים והערות

84. וכתב הריטב"א [בדף מט. ד"ה לא] איפכא, שאם עירבה החצר לעצמה אינה אוסרת מבוי מחמת הך כללא דרגל המותרת במקומה, וצ"ע.

ולכן אינם צריכים את תשמיש החצר האחרת. אבל כל חצר זקוקה למבוי, ולכן אף שעירבה החצר לעצמה אוסרת היא במבוי.

ה. כתב המשנה ברורה [ס"ק נח] דכאשר דוחין את החצר שלא נשתתפה למבוי שאינה רגילה בו [אם המבוי שרגילה בו נשתתף לעצמו והחצר הזו לא נשתתפה עמו], הכוונה שלא תעבור במבוי זה בשבת. וכעין זה כתב גם בס"ק נט בהא דכופין על מדת סדום, שכופין אותה לעבור במבוי שלא נשתתף והוא אסור בלאו הכי.

והחזו"א [סי' צה ס"ק יז] הביא את דברי הנוב"י [תנינא סי' לט] שהאריך בדינים אלו, דפעמים אסורים רק בהשתמשות ופעמים אסורים גם בהילוך. והחזו"א עצמו נקט [שם וכן בס"ק כ] דמסתימת הפוסקים משמע דכל הנך סילוקים אינם אלא סילוקים מלהיות בעלי זכות טלטול שם, אך עצם השימוש והטלטול לא נאסר עליהם כלל.

<u>סימן שפז</u>

בברייתא דף עא: הובאה מחלוקת ר"מ וחכמים, דר"מ מצריך עירוב בחצירות ושיתוף במבוי כדי שלא לשכוח תורת עירוב מן התינוקות, וחכמים אומרים או מערבין או משתתפין.

ומבואר מזה שמן הדין גם ר"מ מודה דלא בעינן תרתי, אלא בשיתוף לבד סגי וכן בעירוב לבד סגי, אך חייש שמא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות ולכן הצריך תרתי. וחכמים לא חיישי להכי, ולכן לשיטתם סומכין על שיתוף לחוד, א"נ על עירוב לחוד.

ופליגי אמוראי בגמרא אם מחלוקת ר"מ וחכמים נאמרה רק ביין, אבל אם עושה שיתוף בפת מודה ר"מ דסומכין על השיתוף וא"צ לערב בחצירות, או איפכא, שהמחלוקת היא בפת, אך ביין מודו חכמים שאין סומכין על השיתוף במקום עירוב.

עוד נחלקו בגמ' כמאן הלכתא, דר"י אמר רב הלכה כר"מ, ור"ה אמר מנהג כר"מ וריו"ח אמר נהגו העם כר"מ.

<u>**להלכה**</u>: נחלקו בזה הראשונים:

א] הרמב"ם [פ"א הי"ט] והרשב"א [עבוה"ק שער ד פ"ו] פסקו כר"מ דאין סומכין על שיתוף במקום עירוב, שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, אבל אם שיתפו בפת ה"ז מועיל אף במקום עירוב וא"צ לערב בחצירות כלל.

וכתב הרמב"ם הטעם שאם שיתפו בפת מהני, הוא משום שהתינוקות מכירין בפת [ופירש הב"י הואיל והפת היא חיי נפש]. והרשב"א כתב הטעם דכיון שהתינוקות רואים שטרחו לעשות שיתוף מעולה יותר, בפת שלימה ובשאר אוכלין, לכן יהא להם היכר שלא לשכוח תורת עירוב.[85]

וכתב הרשב"א והובאו דבריו במ"ב [ס"ק ג] דמה דמהני גם לר"מ אם שיתפו בפת הוא רק באופן שנתנו פת שלימה ונתנוה בבית שבחצר כדיני עירובי חצירות, דאז נמצא שהשיתוף הזה כולל בתוכו גם עירוב.[86]

ב] שיטת הרא"ש והטור דקיי"ל כחכמים דסומכין על שיתוף במקום עירוב אף אם שיתפו ביין ובשאר אוכלין.

ביאורים והערות

85. מלשון הרשב"א נראה דחולק על הרמב"ם, שהרמב"ם כתב שאין התינוקות מכירים במה שנעשה במבוי אא"כ נעשה בפת, דדי בזה שיודע להם ששיתפו במבוי וכבר לא תשתכח תורת עירוב, ומהרשב"א נראה שהתינוקות מכירים במה שנעשה במבוי, והם יודעים שעשו שיתוף, אך עלולים לשכוח שמלבד שיתוף יש גם דין עירוב, ורק כאשר עשו שיתוף בפת שלימה אז ניכר להם שטרחו לשתף באופן שיהא בו גם תורת עירוב.

86. החזו"א [סי' צ ס"ק טז] כתב דנראה דלפי הרמב"ם סומכין על שיתוף אף אם הניחוהו בחצר ולא בבית, ונראה דכוונתו אף כששיתף בפת, דא"צ ליתן בו כל דיני עירוב ולהניחו בבית.

קנין הלכה

מראי מקומות

והנה הב"י נקט שיש מחלוקת נוספת בין הרמב"ם לבין רש"י והרא"ש ועוד ראשונים, והיא בביאור עיקר הדין דסומכין על שיתוף במקום עירוב, שהרמב"ם נקט דכאשר סומכין על השיתוף הרי זה מועיל אף אם לא עירבו כל חצר לעצמה, דמכח השיתוף מותרים גם להוציא מהבתים לחצר, ואילו רש"י והרא"ש נוקטים דרק אם כל חצר עירבה לעצמה אז נאמר הדין דסומכין על שיתוף במקום עירוב, שיוכלו לטלטל גם מחצר לחצר אף שלא עירבו בין החצירות, אבל אם לא עירבה כל חצר בפ"ע אין השיתוף מועיל כלל להתיר לטלטל מהבתים לחצירות.

אמנם הב"ח ושאר אחרונים חלקו על הב"י, דאין משמעות כלל בדברי רש"י והרא"ש לומר כן, ואדרבה, אם עירבה כל חצר לעצמה וגם עשו שיתוף, מותרות לטלטל מחצר לחצר גם לפי ר"מ, דזו עיקר תקנת עירוב ושיתוף, שתערב כל חצר בפ"ע ואח"כ ישתתפו במבוי, ועוד דהא לא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות דהא עירבו בחצר, ומותר מעתה לטלטל מחצר לחצר אף שלא עשו עירוב בין חצר לחצר, דהשיתוף מחברן, כ"כ רש"י והריטב"א. וסובר הרא"ש דלהלכה סומכין על שיתוף במקום עירוב אף כשלא עירבו כל חצר בפני עצמה, ומכח השיתוף מותר גם לטלטל מהבתים לחצר.

וטעם הדין ששיתוף ביין יועיל גם במקום עירוב ויתיר לטלטל גם מהבתים לחצר, כתב הגר"א [סי' שסו ס"ג] שהוא מטעם מיגו, דמיגו שהועיל השיתוף לעשות את כל החצירות לחצר אחת הועיל נמי לעשות את כל בתי החצר כבית אחד, וכ"כ הפמ"ג [מ"ז ס"ק ב], והחזו"א [סי' צ ס"ק טז] כתב וז"ל דכיון דעשו כולן מעשה שיתוף נתפרסם איסור הוצאה מרשות לרשות ולא הצריכו עירוב עכ"ל.

<u>להלכה</u>: השו"ע הביא בסתמא את דעת הרמב"ם הפוסק שביין אין סומכין על שיתוף במקום עירוב, אך בפת סומכין.[87] ולדעת הרמב"ם היינו דאם שיתפו בפת ה"ז מתיר אף להוציא מהבתים לחצר אף אם לא עירבו בחצירות כלל. ובתור "יש אומרים" הביא השו"ע את שיטת רש"י והרא"ש כפי הבנת הנ"ל, שהם מחמירים ונוקטים דאף כשעושה שיתוף שסומכין עליו במקום עירוב מ"מ בעינן שתערב כל חצר בפני עצמה. [ולפי הב"ח ושאר אחרונים אין שיטה כזו, ומשמע שכן הסכים הביה"ל].

והרמ"א פסק כהרא"ש והטור שאף ביין סומכין על שיתוף במקום עירוב. ופשוט דזה אף כשאינו נותן את השיתוף בבית שבחצר אלא בחצר עצמה. וכתב החזו"א [סי' צ ס"ק טז] דיש להקל כשיטה זו.

והמנהג שנהגו באשכנז הוא לעשות שיתוף בפת וליתנהו בבית הכנסת [שדינו כחצר ולא כבית דירה, דאינו ראוי לדירה מחמת קדושתו], ולא נהגו לערב בחצירות כלל.[88]

ויש קהילות שנהגו כהרמב"ם כמבואר בשו"ת דבר שמואל [הובא בשערי תשובה], עיי"ש שכתב שא"א לעשות שיתוף בשמן אם רוצים לסמוך עליו במקום עירוב. והרשב"א כתב שנהגו לעשות שיתוף ועירוב, ושניהם בפת ולהניחם בבית שבחצר.

<u>בדברי הרמ"א בביאור המנהג שעושין רק שיתוף ולא עירוב</u>

כתב הרמ"א דנראה דמה שנהגו להקל בשיתוף לחוד,[89] הוא משום שהמנהג הוא שכל בית מבתי העיר נותן קמח לשיתוף, וזה

ביאורים והערות

87. ולעיל הבאנו שהרשב"א הצריך ליתן את הפת בבית שבחצר, ושתהא פת שלימה, כדין עירוב, והחזו"א נקט בדעת הרמב"ם דא"צ ליתן את הפת דוקא בבית.

88. מנהג זה הוא ע"פ הרא"ש וסיעתו שפסקו דסומכין על שיתוף אף ביין, א"נ אף לפי הרמב"ם וע"פ מש"כ החזו"א שגם להרמב"ם א"צ ליתן את העירוב בבית דירה.

89. והקשה המשנ"ב [ס"ק יא] דלכאורה טעם המנהג פשוט הוא, שהרי עושין שיתוף בפת, ובזה גם להרמב"ם והשו"ע מהני השיתוף במקום עירוב. ותירץ שהרמ"א בא לבאר למה המנהג שלנו מועיל גם לדעת הי"א שבשו"ע הסוברים שאף כששיתפו בפת זה מועיל אם

מועיל בתורת עירוב ושיתוף יחד, משא"כ בזמן הגמרא שכל חצר עירבה בפני עצמה ורק בית אחד מהחצר נתן לשיתוף, בזה אין השיתוף כולל גם עירוב ולכן הוצרכו שיתוף ועירוב.[90]

אמנם לכאורה דברי הרמ"א צריכים ביאור, דכיון שהמנהג הוא שנותנים את השיתוף בבית הכנסת שאינו ראוי לדירה מחמת קדושתו, א"כ אין זה כולל גם עירוב, דעירוב צריך להיות ניתן בבית שבחצר.

והמשנה ברורה [סוס"ק יב] כתב [אחרי שהביא את קושיות הלבוש על הרמ"א] דיותר טוב לומר בפירוש בזמן הנחת השיתוף שמניחו גם לשם עירוב,[91] שבזה יוצא לכו"ע כמובאר בריטב"א. והחזו"א [סי' צ ס"ק יז] תמה על דבריו כמו שהקשינו לעיל, דהריטב"א איירי כשנותן את השיתוף בבית ולא כשנותן בבית הכנסת שדינו כחצר, אלא כתב החזו"א דהעיקר הוא שאנו סומכין על שיתוף אף כשלא עירבו החצירות לעצמן.

<u>האם יש חשש ברכה לבטלה כשמברך גם על העירוב</u>

בגמרא [דף עב.] אמר ר' יוחנן נהגו העם כר' מאיר, והיינו שנהגו להחמיר ולהצריך גם עירוב בחצירות מלבד השיתוף. והביאו תוס' [ד"ה נהגו] מהגמ' [תענית] דלשון "נהגו" מורה שאין מורין כן, אך אין מוחין ביד מי שנוהג כן, והקשו תוס' דכיון שר' מאיר מחמיר מה שייך לומר דאין מוחין ביד מי שמחמיר כר"מ לעשות עירוב ושיתוף. ותירצו דהיה מקום למחות בעדם משום חשש ברכה לבטלה, קמ"ל דאין מוחין.

והב"י הביא בשם תשובות אשכנזיות [והיא תשובת מהר"ם דפום פראג סי' פט] דכיון שאין מורין לעשות גם עירוב ודי בשיתוף לחוד, לכן מי שעושה שניהם מברך ברכה לבטלה. וכן כתב גם הרמ"א אחרי שביאר דשיתוף שלנו עדיף משיתוף שנעשה בזמן הגמרא, דמי שיברך על העירוב הוי ברכה לבטלה. ולכאורה הדברים דלא כתוס' הנ"ל [דף עב.].

וכתב החזו"א [סי' צ ס"ק כ] דנראה דמה דאין מוחין ביד אלו שנוהגין כר"מ ומברכים על העירוב, היינו דוקא כשנוהגים כר"מ בחומרותיו ובקולותיו, אבל אם לפעמים מקילין כרבנן אין להם לעשות כר"מ בשום פעם כמבואר בשו"ע [אוח סי' רלג], ולכן לדידן שנוהגין כרבנן אם יברך על העירוב הוי ברכה לבטלה, וכמש"כ מהר"ם בתשובה המובאת בב"י.

<u>מקרים שגם לפי הרמב"ם סומכין על שיתוף ביין במקום עירוב</u>

נתבאר לעיל שהרמב"ם פסק כר"מ וכמאן דס"ל דביין פליגי, אך בפת גם לפי ר"מ סומכין על שיתוף. והנה ר"מ אמר דהא דלא סגי בשיתוף ובעי גם עירוב הוא שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקות, ומשמע מזה שמעיקר הדין גם לר"מ היה צריך להועיל שיתוף ביין במקום עירוב, ויש מזה שתי נפק"מ לדינא.

א] שיתפו במבוי ביין ועירבו כל חצר בפני עצמה, ושכח אחד מבני החצר ולא עירב, נתבאר במשנה [דף עג:] שהעירוב כשר,

ביאורים והערות

לא עירבו בחצירות.

90. והמשנ"ב [ס"ק יב] הביא שהלבוש הקשה מנלן שבזמן הגמ' לא נתן כל אחד מהבתים חלק לשיתוף. ועוד שגם כשנתן רק בית אחד הרי זיכו את השיתוף לכל בני המבוי. [על קושיא השניה תירץ האבן העוזר די"ל שלא היה שיעור גרוגרת לכל בית מבתי החצירות, וכגון מבוי שהיו בו חמש חצירות ובכל חצר ארבעה בתים, אם רק בית אחד מכל חצר נתן לשיתוף שיעור גרוגרת נמצא שהיו הגרוגרות לעשרים בתים].

91. לשון המשנ"ב הוא שבזמן הנחת העירוב יאמר שהוא גם לשם שיתוף, אך החזו"א כתב דצ"ל איפכא, שבזמן הנחת השיתוף יאמר שהוא גם לשם עירוב.

וכן פסק הרמב"ם [פ"ה הי"ג]. והטעם כמבואר לעיל, דמן הדין סגי בשיתוף להתיר גם את הטלטול מהבתים לחצירות וכל הא דמצרכינן גם עירוב בכל חצר הוא שלא תשתכח תורת עירוב, והכא שעירבו בחצר ורק אחד שכח ליתן חלקו, לא חיישינן דתשתכח תורת עירוב.[92]

ב] כתב הרמב"ם [פ"ה הי"ד ומקורו בירושלמי פ"ו ה"ח], והובא במג"א ובביה"ל:

נשתתפו במבוי [פירוש ביין] ושכחו כולן לערב החצירות [פירוש שלא עירבו כל חצר בפני עצמה], אם אין מקפידין על פרוסתן סומכין על השיתוף בשבת הראשונה בלבד, ואין מתירין להן דבר זה אלא מדוחק. ופירש הביה"ל הכוונה שאם אחד שאל מחבירו פרוסת פת נותן לו. ומבאר הביה"ל דמטעם זה מקילין לראות כאילו כולם הם שותפים בפת, וזה כאילו עירבו. [והחזו"א (סי' צ ס"ק כב) דן לפרש כונת הביה"ל שהם אינם מקפידין מליתן פת לשם עירוב, הוי כאילו נתנוה לעירוב, אמנם עיי"ש שכתב דלא משמע כן בירושלמי]. גם בציור זה טעם הקולא הוא משום שמן הדין סגי בשיתוף לחוד, וכדלעיל.

<u>האם סומכים על עירוב במקום שיתוף</u>

כל מה שכתבנו עד כאן הוא לענין אם סומכין על השיתוף במבוי שלא להצריך עירוב בחצירות.

ויש בענין זה נידון נוסף, אם סומכין על עירוב בחצירות שלא להצריך שיתוף במבוי, והיינו דאם החצירות פתוחות זו לזו, האם ממילא מותר גם להוציא כלי בית מהחצירות למבוי, שהרי כבר נעשו החצירות כחצר אחת ע"י העירוב שביניהן, או דהצריכו גם שיתוף.[93]

והנה בגמ' [דף עא:] אמר ר"מ דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף, וחכמים חלקו ואמרו דסגי באחד מהשנים, או מערבין בחצירות או משתתפים במבוי.

והנה לפי הרמב"ם והרשב"א שפסקו כר"מ אך נקטו שכאשר משתתפין בפת מודה ר"מ דמהני השיתוף במקום עירוב, יש מקום לדון אם ה"נ כשעירבו החצירות זו עם זו יועיל במקום שיתוף, שהרי מערבין בפת. אמנם ברשב"א (עבודת הקודש) מפורש שאין זה מועיל, ואזיל לשיטתו שכתב דמה שמועיל שיתוף בפת גם לר"מ הוא משום שהתינוקות יראו שטרחו לעשות שיתוף מעליא שלא מן הדין, שמן הדין סגי בשאר אוכלין והם טרחו לעשות פת, וזה שייך רק בשיתוף מבוי ולא בעירוב בין חצירות. אך לפי הרמב"ם שנקט שהטעם ששיתוף בבית מועיל הוא משום שהתינוקות מכירין בפת ה"נ י"ל דכשעירבו בחצירות ביניהן התינוקות מכירין בפת. והשו"ע נקט שסומכין על עירוב, ומקורו בטור. אמנם הגאון יעקב נקט שגם לפי הרמב"ם אין סומכין על עירוב במקום שיתוף.

ולדעת הרא"ש וסיעתו דקיי"ל כחכמים, סומכין גם על עירוב במקום שיתוף, וכן פסק הרמ"א.

ביאורים והערות

92. משא"כ אם שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף שאין שיתופם חל, והטעם משום שאף שכל חצר עירבה לעצמה, אין זה מועיל כלל לשיתוף, ולכן אם אחד מהן לא נשתתף בטל השיתוף.

93. אך פשוט שאם כל חצר עירבה בפ"ע ולא עירבו החצירות ביניהן דאין זה מועיל כלל לשיתוף, שהרי ענין השיתוף הוא לאחד את כל דיירי המבוי, ואם לא עירבו החצירות ביניהן אין הם מאוחדים ופשיטא דבעינן שיתוף.

שאלות לחזרה

או"ח הלכות עירובין סי' שפב – שפז

מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז ומג"א, משנ"ב שעה"צ וביאוה"ל

<u>סימן שפב סעיף א</u>

א. האם דירת עכו"ם אוסרת על ישראל, באופנים דלהלן;
1) כשיש רק בית אחד של ישראל?
2) כשיש רק בית אחד של ישראל ויש שם כמה אנשים שאוכלים כל אחד בפני עצמו?
3) כשיש רק בית אחד של ישראל ובו שתי חדרים?
4) כשיש שני בתים של ישראלים?
5) כשיש שני בתים שמתגוררים בהם אב ובניו הסמוכים על שולחנו?
6) כשיש שני בתים שמתגוררים בהם אב ובניו המקבלים פרס ממנו?

ב. באופן שהנכרי אוסר על הישראל;
1) האם מותר לטלטל בחצר גופא או במבוי כלים ששבתו שם?
2) מה הטעם שאינו מועיל שהנכרי יבטל רשותו לישראל?
3) והאם מועיל שהישראלים יבטלו רשותם לנכרי?

ג. 1) למה מועיל כששוכר הבית מהעכו"ם?
2) האם מהני שאלה מהעכו"ם?
3) האם מהני שיתן העכו"ם מתנה לישראל?

ד. 1) האם השכירות מן העכו"ם צריך שיהיה קודם עשיית העירוב והברכה או שמועיל גם אח"כ, לכתחילה ובדיעבד?
2) האם אפשר להוכיח דין זה מהא דס"ז דאם שכר מהעכו"ם לזמן ידוע, כשיכלה הזמן צריך לחזור ולערב, ומוכח דא"א לשכור אחרי עשיית העירוב?
3) האם אפשר להוכיח דין זה מהא דסי' שפג דמבואר שהעירוב שעושין קודם השכירות נתבטל כשבא העכו"ם?

ה. ישראל שהשאיל או השכיר ביתו לעכו"ם;
1) כשבעה"ב עצמו דר שם עם העכו"ם - האם העכו"ם אוסר עליו או על אחרים, ומה הטעם?
2) ומה הדין כשאין הישראל יכול לסלקו?
3) כשבעה"ב עצמו אינו דר שם, רק השכירו לישראלים אחרים וגם לעכו"ם, האם העכו"ם אוסר עליהם, ומה הטעם?

ו. כשהבית הוא של הנכרי, וישראל שכרו ממנו וגר עמו שם, האם שכירות הבית מועיל גם לשכירות העירוב;
1) כשיש לנכרי חדר מיוחד?
2) כשאין לנכרי חדר מיוחד?

ז. ישראל שיש לו שני בתים בחצר, ובחצר יש גם נכרי שדר שם בביתו, והישראל השכיר בית אחד לישראל אחר ויש לו שם תפיסת יד;
1) האם הישראלים צריכים לערב ביניהם?
2) האם הם צריכים לשכור הבית מהעכו"ם, ומה הטעם?

<u>סעיף ב</u>

ח. האם מועיל שיבטלו הישראלים רשותם לאחד מהם כדי שיחשב יחידי אצל הנכרי, והוא יהיה עכ"פ מותר לטלטל, ומה הטעם?

<u>סעיף ג</u>

ט. שתי חצירות הפתוחות זו לזו ע"י חלון או פתח, ואין להם דריסת רגל זה על זה, ובחצר אחד דר נכרי ובחצר אחר דרים שני ישראלים או יותר, והישראלים ערבו ביניהם;
1) האם מותרים להכניס ולהוציא מחצר זו לזו דרך חלון שהוא למעלה מעשרה או למעלה מהכותל, ומה הטעם?
2) האם מותרים להכניס ולהוציא מחצר זו לזו דרך חלון שהוא למטה מעשרה או דרך הפתח, ומה הטעם?
3) האם מותרים להכניס ולהוציא מחצר זו לזו דרך המבוי, כשפתחיהם יוצאות למבוי אחד וכשפתחיהם יוצאות למבוי אחר, ומה הטעם?

4) מה הטעם שבאופן המותר אין צריכים לשכור מהעכו״ם?

<u>סעיף ד</u>

י. השוכר מן הנכרי;
1) האם צריך לפרש שהוא להתיר הטלטול?
2) והאם צריך לחתום חוזה על השכירות, ומה הטעם?

<u>סעיף ה</u>

יא. השוכר מן הנכרי;
1) האם צריך לשכור דוקא בשוה פרוטה?
2) האם מותר לשכור ממנו בשבת, ומה הטעם?
3) באיזה אופן משלם לו כששוכר ממנו בשבת?

<u>סעיף ו</u>

יב. השוכר בית מן הנכרי לזמן קצוב;
1) האם יכול הנכרי לחזור בו?
2) לדעת רש״י, אם הנכרי מחזיר הדמים האם יכול לחזור בו?

יג. השוכר בית מן הנכרי ללא זמן קצוב;
1) האם יכול הנכרי לחזור קודם שבת ראשונה?
2) האם יכול לחזור אחר שבת ראשונה כשמחזיר הדמים?
3) והאם יכול לחזור אחר שבת ראשונה כשאינו מחזיר הדמים?

<u>סעיף ז</u>

יד. אם שכר הבית מהנכרי לזמן ידוע, וכלה זמן השכירות;
1) אם אין הנכרי חוזר בו, או שאומר לו שהוא מסכים גם על להבא, האם צריך לחזור ולשכור?
2) כשחוזר ושוכר, האם צריך לחזור ולערב, ומה הטעם?
3) ומאי שנא מנסתם הפתח בחול ונפתח בשבת דהעירוב חוזר וניעור?

טו. שכר הבית מהנכרי ומת הנכרי והניח יורש שאינו מסכין לשכירות או שמסכים לשכירות, האם השכירות נמשכת;
1) כששכרו לזמן ידוע ובתוך הזמן?
2) כששכרו סתמא ללא זמן ידוע?

<u>סעיף ח</u>

טז. שכר הבית מהנכרי ואח״כ השכירו הנכרי לאחר, האם השכירות שלו נמשכת;
1) כששכרו לזמן ידוע?
2) כששכרו בסתם והחזיר הדמים וכשלא החזיר הדמים?
3) ומה הדין כשהנכרי מכרו לאחר?

<u>סעיף ט</u>

יז. חמשה ישראלים הדרים בחצר;
1) האם צריך כל אחד לשכור מהנכרי או כשאחד שוכר ממנו הותרו כולן, ומה הטעם?
2) והאם צריכים לערב יחד קודם השכירות או עדיף אחר השכירות?

<u>סעיף י</u>

יח. האם מועיל להניח לפני נכרי דמי שכירותו בעל כרחו, ומה הטעם?

<u>סעיף יא</u>

יט. כשהנכרי מוחה;
1) האם אפשר לשכור ביתו מאשתו או מאחד מבני ביתו?
2) והאם אפשר לשכור משכירו ולקיטו או מאחד המשרתים, ומה הטעם?

<u>סעיף יב</u>

כ. באופן שהנכרי אינו רוצה להשכיר לו ביתו ואחד מתקרב אליו שישאיל לו רשותו להניח שם איזה חפץ;
1) מה הטעם שמועיל?

2) האם צריך להניח שם החפץ או שיכול לסלקו?
3) והאם צריך שישכיר הבית לישראל, ומה הטעם?
4) כשזה שהתקרב אינו מבני החצר, האם צריך שכירות ועירוב לדעה ראשונה, והאם צריך עירוב לדעה שניה?

<u>סעיף יג</u>

כא. אם יחד לו מקום בבית שמשאיל לו, האם הוי כשלוחו;
1) כשיש לו רשות להשתמש במקום שיחד לו או שיש לו רשות לסלק את הישראל?
2) כשאין לו רשות להשתמש במקום שיחד לו ואין לו רשות לסלק את הישראל?
3) והאם יש נפק"מ אם מנעו בהדיא מלהשתמש בכל הבית?
4) ומה הדין אם הרשהו בכל הבית?

<u>סעיף יד</u>

כב. שכרו משכירו ולקיטו;
1) כששכרו לזמן וסילקם מהיות שכירו ולקיטו או שמתו תוך זמן השכירות, עד מתי מותרים?
2) ומה הדין אם שכרו ממנו סתם וסילקם מהיות שכירו ולקיטו, ומה הטעם?

כג. אם שכר הבית מגזבר המלך;
1) מה הדין כשנסתלק לגמרי מן המלך?
2) ומה הדין כשנסתלק רק מן הגזברות ועדיין מקבל משכורת מהמלך?

כד. 1) האם יש ליזהר לכתחילה שלא לשכור משר העיר או ממשרתיו ללא זמן קצוב, ומה הטעם?
2) וכמה שיעור הזמן שאפשר לשכור ממנו?

<u>סעיף טו</u>

כה. אם יש חוץ מביתו עוד בית שדרים בו ישראל ונכרי, מה צריך לעשות אתם כדי שלא יאסרו עליו;
1) כאשר יש לכל אחד מהם חדר בפני עצמו ואין רשאי להשתמש בחדר המיוחד לשני?
2) כאשר יש להם רשות להשתמש בחדר המיוחד לשני?
3) ומה הנידון בזה?

כו. ומה הדין כששני נכרים דרים באותו בית;
1) כשהם בחדרים נפרדים?
2) כשדרים בשותפות בכל הבית, או שיש להם חדר אחד שיש רשות לשניהם להשתמש בו?

<u>סעיף טז</u>

כז. אם יש בבית הנכרי חמשה שכירים או לקיטים ישראלים;
1) האם אוסרים זה על זה, ומה הטעם?
2) והאם אוסרים על בני החצר, ומה הטעם?
3) ומה הדין אם כל אחד אופה בחדרו, ומה הטעם?
4) וכששכרו שני ישראלים דירה מעכו"ם, האם אוסרים זה על זה, ומה הטעם?

<u>סעיף יז</u>

כח. שתי חצירות זו לפנים מזו, ודריסת רגלם של הפנימים דרך חצר החיצונה, מתי צריך לשכור מן העכו"ם והאם צריכים לערב החיצונה עם הפנימית, ומה הטעם;
1) כשישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה?
2) כשישראל ונכרי בחיצונה וישראל בפנימית?
3) כשנכרי בפנימית ושני ישראלים בחיצונה - בבית אחד או בשני בתים?
4) כשנכרי בפנימית וישראל אחד בחיצונה?

<u>סעיף יח</u>

כט. נכרי שהשכיר ביתו לנכרי אחר, האם יכולים לשכור מבעל הבית;
1) כשנשאר לו שום תפיסה בבית?
2) כשלא נשאר לו שום תפיסה בבית ויכול המשכיר לסלקו תוך זמנו?
3) כשלא נשאר לו שום תפיסה בבית ואין המשכיר יכול לסלקו תוך זמנו?

ל. כשנשאר לבעל הבית שום תפיסה בבית;
1) האם צריך שיניח שם כליו או סגי שיש לו רשות?
2) והאם יכול לשכור אז גם מהשוכר?

לא. איש אחר שיש לו תפיסה בבית;
1) האם יכולים לשכור ממנו?
2) והאם צריך שיניח שם כליו או סגי ביש לו רשות?

סעיף יט

לב. חצר שיש בו שני בתים, בית אחד פתוח לחצר זו ודרים בו ישראל אחד ונכרי, ובית שני אינו פתוח לחצר זו אלא לאחרת ודר בו ישראל שני, וחלונות בין שני הבתים;
1) האם מותר לישראל השני לטלטל מביתו דרך החלון לבית האחר ומשם לחצר ע"י עירוב, ומה הטעם?
2) ומה הדין לטלטל רק מביתו לבית חבירו ע"י עירוב?
3) והאם מועיל אם ישכרו שניהם הרשות מהעכו"ם ויערבו ביניהם?

לג. באופן הנ"ל, כשיש פתח פתוח בין שני הבתים;
1) באר דעות הראשונים האם מותר לישראל שני לטלטל דרך הפתח לבית השני ומשם לחצר, ומה הטעם?
2) איך נקטינן להלכה?

סעיף כ

לד. חצר שישראלים ונכרי דרים שם, ובין בתי הישראלים יש חלונות או פתחים שעירבו בינם דרך החלונות או הפתחים;
1) האם מותרים להוציא מבית לבית דרך החלונות או הפתחים שביניהם?
2) והאם מותרים להוציא מבית לבית דרך פתחי הבית ואויר החצר, ומה הטעם?

לה. ספינה שיש בה ישראלים רבים ונכרים, באיזה אופן יהיו מותרים לטלטל שם;
1) באופן שכל הישראלים אוכלים בחדר אחד?
2) באופן שיש להם חדרים מיוחדים?
3) כשהמחיצות אינן קבועות רק לצניעות?
4) ומה הדין כשהם בספינה פחות משלשים יום?
5) והאם סגי לשכור מהנכרי בעל הספינה או שצריך לשכור מכל הנכרים שבספינה?

סימן שפג

לו. נכרי הדר עם שני ישראלים בחצר אחד, והלך הנכרי מביתו לפני שבת, וחזר בשבת;
1) האם אמרינן הואיל והותר למקצת השבת הותר לכל השבת?
2) ומאי שנא משתי חצירות שעירבו פעם אחת לשנה ע"י פתח שביניהם ונסתם הפתח בחול ונפתח בשבת?

לז. באופן הנ"ל כשבא הנכרי בשבת;
1) האם מועיל לשכור ממנו בשבת?
2) ומאי טעמא אינו דומה למקח וממכר?
3) ואחרי ששכרו ממנו, האם מותר לשני הישראלים או רק לאחד?

לח. באופן הנ"ל כשמת הנכרי באותו היום;
1) האם צריך לשכור מן היורשים?
2) והאם מועיל לבטל אחד לחבירו?
3) והאם יש נפק"מ אם עירבו מבעוד יום או לא עירבו?
4) ומאי שנא מישראל שלא עירב עמהם שמת בשבת, שעירובן קיים?

לט. 1) מה הדין אם כבר שכרו מהנכרי מבעוד יום?
2) ומה הדין כשהיה הנכרי כאן מבעוד יום ולא רצה להשכיר מבעוד יום עד שחשיכה והשכיר אח"כ או שמת?

סימן שפד סעיף א

מ. נכרי שבא להתאכסן בבית שבחצר, האם אוסר, ומה הטעם;
1) כשנכנס שלא ברשות?
2) כשנכנס סתמא?
3) כששאל או שכר ממנו חדר להתאכסן?
4) כשנתארח אצלו ברשות מבלי שאלה או שכירות?

מא. נכרי שיש לו חוב על הבית ונכנס לבית, האם מיקרי ברשות;
1) כשנכנס לדור בקביעות בעד חובו?
2) כשנכנס להתאכסן בעד חובו?

מב. באר דברי השו״ע כאן גבי נכנס ברשות - בשאלה או בשכירות - כשאינו רגיל לבא, מהא דפסק הרמ״א בסי׳ שפב דישראל שהשאיל או השכיר ביתו לנכרי אינו אוסר עליו?

<u>סעיף ב</u>

מג. אנשי חיל המלך שנכנסו בבתי היהודים, האם אוסרים;
1) אם יש שם לבעלי הבתים כלים שאסור לטלטלם?
2) אם אין שם לבעלי הבתים כלים שאסור לטלטלם?

מד. 1) ומה הדין כשנכנסו שלא ברשות הפקידים?
2) ומה הדין כשהפקידים משנים מחוק המלוכה?

<u>סימן שפה סעיף א-ג</u>

מה. צדוקי שאינו מחלל שבת בפרהסיא או כל מי שאינו מודה בעירוב;
1) האם מועיל אם נותן חלקו בעירוב?
2) והאם מועיל שיבטל רשותו?

מו. אלו דלהלן, האם דינם כעכו״ם לענין אם מועיל ביטול רשותם או שצריכים להשכיר מהם;
1) צדוקי המחלל שבת בפרהסיא?
2) קראים בזמננו?
3) כותי?
4) ישראל מומר לע״ז - בפרהסיא או בצנעא?
5) ישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא ורגיל בעוון זה?
6) ישראל מומר לחלל שבת בפרהסיא פעם אחת?
7) ישראל מומר לחלל שבתות באיסור דרבנן ובאיסור מוקצה?
8) ישראל מומר לחלל שבתות בצנעא או שלא בפני אדם גדול?
9) ישראל מומר לשאר עבירות - להכעיס או לתיאבון?

<u>סעיף ד</u>

מז. ישראלים בני חצר אחת שערבו לכל השנה ואח״כ המיר אחד מהם;
1) האם אמרינן דכיון שהותר לכמה שבתות לפני שהמיר, הותר לכל השנה, ומה הטעם?
2) כשהמיר באמצע שבת, האם אמרינן כיון שהותר למקצת שבת הותר לכל השבת?
3) אם יש למומר פתח אחר פתוח לשכונת הנכרי, האם אוסר, ומה הטעם?
4) כמה בעינן שיהא שיעור הפתח?

<u>סימן שפו סעיף א</u>

מח. שיתופי מבואות;
1) האם צריכים דוקא פת או דאפשר גם במיני מאכל אחרים?
2) האם יכולים ליתן השיתוף בחצר או בבית שאין בו ד׳ על ד׳?
3) האם יכולים ליתן השיתוף במבוי?
4) האם יכולים ליתן השיתוף בבית ג״כ?
5) החצר שמניחין בו השיתוף, האם צריך גם הוא לתת חלקו?

<u>סעיף ב</u>

מט. שלשה מבואות הרחוקות זו מזו וביניהם מפסיק מקום האסור בטלטול;
1) האם יכולים להשתתף יחד, ומה הטעם?
2) האם יש נפק״מ אם דלתותיהן נעולות או פתוחות?

נ. כששכרו מהנכרים את הרשויות שבין המבואות ותיקנוהו כדין, האם יכולים להשתתף ביניהן;
1) כשדלתותיהן פתוחות?
2) כשדלתותיהן נעולות?
3) כשדלתותיהן נעולות ויש להם רשות לפתוח בכל עת שירצו?

נא. 1) באופן הנ״ל, כשנשתתפו יחד ותיקנו המבואות בלחי וקורה, האם אלו שלא נשתתפו אוסרים עליהם, ומה הטעם?
2) עיר המוקפת חומה, האם נחשבת כחצר של רבים?

<u>סעיף ג</u>

נב. היה משותף עם שכניו בסחורה, לזה ביין ולזה בשמן או בשני ככרות לחם;

1) האם דבר זה מהני לשיתוף כשהסחורה בשני כלים?
2) ומה הדין כשהם בכלי אחד?
3) ובאיזה אופן מהני אפי' בשני כלים?

<u>סעיף ד</u>

נג. האם צריך דוקא מאכל אחד מכולם כדי להשתתף או גם כמה מיני מאכל מצטרפין?

<u>סעיף ה</u>

נד. האם מערבין בדברים דלהלן, ומה הטעם;
1) תבלין?
2) פולין יבשים?
3) בצלים?
4) כמהין ופטריות?
5) חיטין ושעורין חיים?
6) ירקות - חיים, מבושלים, מבושלים קצת?
7) מים או מלח לבד?
8) מים ומלח ושמן מעורבין?

<u>סעיף ו-ז</u>

נה. 1) כמה השיעור שצריכים לתת לשיתוף בדברים שרגילין ללפת בו את הפת?
2) וכמה השיעור שצריכים לתת לשיתוף בדברים שאין מלפתין בו את הפת?

נו. כמה השיעור שצריכים לתת לשיתוף;
1) בבשר חי?
2) בבשר צלי?
3) בחומץ?
4) ביין חי או מבושל?

נז. האם שיעורים אלו במאכל ובמשקה הם אפי' לאלף אנשים או שצריכים לכל אחד ואחד שיעור כזה?

<u>סעיף ח</u>

נח. האם משתתפין באוכל שאינו ראוי לו וראוי לאחרים, כדלהלן;
1) נזיר ביין?
2) ישראל בתרומה?
3) ישראל בחלה?
4) בחדש?
5) נדר או נשבע שלא יאכל מאכל זה?
6) נדר או נשבע שלא יהנה ממאכל זה?
7) אמר קונם הנאתו או אכילתו עלי?

<u>סעיף ט</u>

נט. האם יכול להשתתף בככר, באופנים דלהלן, ומה הטעם;
1) כשאמר היום חול ולמחר קודש או קונם?
2) כשאמר היום קונם ולמחר חול?

ס. חצר הפתוח לשני מבואות, האם מותר לטלטל מחצר למבוי וממבוי לחצר, והאם אוסר עליהם;
1) כשנשתתף עם כל אחד מהם?
2) כשלא השתתף עם אף אחד מהם?
3) כשרגיל עם אחד ונשתתף רק עמו?
4) כשרגיל עם אחד ונשתתף עם השני?
5) כשרגיל עם שניהם ונשתתף עם אחד מהם?
6) כשהמבוי שרגיל בו שתפו ביניהם ואותו שאינו רגיל לא שתפו, והוא לא שתף עם אף אחד מהם?

<u>סימן שפז סעיף א</u>

סא. 1) אם השתתפו במבוי במאכל שאינו פת, האם צריכין לערב בחצירות, ומה הטעם?
2) ומה הדין אם השתתפו בפת?
3) אם לא ערבה כל חצר לעצמה האם סומכים על השיתוף, ומה הטעם?

סב. כשכל חצר ערבה לעצמה ואח״כ נשתתפו במבוי, האם מותרים להשתמש בחצירות שבמבוי דרך פתחים שביניהם;
1) כשלא ערבו דרך פתחים שביניהם?
2) כשעירבו דרך פתחים שביניהם?
3) והאם צריך גם שיערב כל חצר עם הבתים שלו, ומה הטעם?

סג. מה טעם המנהג שהביא הרמ״א שעושים רק שיתוף אחד בקמח ולא מצריכין שיתוף ועירוב?

שאלות הנוגעות למעשה
או״ח הלכות עירובין סי׳ שפב – שפז

א. עיר שגרים בה גוים ומחללי שבת.

1. באופן שא״א להשכיר מכולם, האם עדיף לא לעשות עירוב כלל.
2. נקלע בחו״ל לבית מלון כולו נכרים, האם יכול לטלטל בכל הבנין.
3. ואם יש שם גם יהודי אחד מומר, או כמה ישראלים מומרים.

בית מאיר ס״כ שגם בזה״ז חלילה להקל ומ״מ עדיף לערב וכעי״ז בחת״ס סימן צ״ב, ועיין שבט הלוי ח״ח צ״ז י״ד. - גויים אינם מצריכים עירוב ולכן אינם אוסרים, אבל מומרים מחד יתכן שבדרגה של תינוק שנשבו שמצריכים עירוב, ומאידך יתכן שחלקם תינוק שנשבו שמצריכים עירוב וחלק לא ואוסרים ומצריכים שכירות, אבל אם יש רק אחד ממ״נ מותר ע״י עירוב.

ב. בית מלון שבעליו יהודי חלק מהחדרים מושכרים גם לגוים.

1. האם יכולים לערב.
2. והאם יש חילוק בין אם הבעה״ב שומר מצוות או לא.
3. והאם יש חילוק בין אם הבעה״ב נמצא בשבת או לא.
4. והאם שונה כאשר הכניסו עד שיצטרך את החדר.
5. וכן מי שיש לו בבנין שגר בה דירה ומשכיר אותה לנכרים, או מחזיק את העובד זר שלו ביחידה בבנין שלו האם יכול לערב את הבנין.
6. והאם יש חילוק אם נמצא בשבת או לא נמצא.

סעיף א׳ רמ״א, מ״ב סק״ז, ביה״ל ד״ה אינו.

ג. דירה המחולקת לכמה יחידות.

1. בכל אחת מתארחת משפחה אחת, האם יכולים לערב ביחד.
2. כמה משפחות נמצאים במתחם וגם בעל במקום נמצא והוא גוי או מחלל שבת האם רשאים לטלטל בכל המתחם, כאשר המשפחות אוכלים ביחד או בנפרד.
3. וכן קומה בבית מלון שלכל אחת חדר, וחדר אחד לעובד זר, או בעל הבית מחלל שבת.
4. ואם כל אחד אוכל בדירה שלו אבל ראש המשפחה הביא את האוכל לכולם.
5. וכן בית הארחה שכולם אוכלים בחדר אוכל ובעל המקום מחלל שבת גם נמצא במתחם.

רמ״א ס״א, מ״ב סק״ב- ג, שעה״צ סק״ג, אמנסכל זה כאשר ישנם שם סתם גוים, אבל אם רק הבעה״ב נמצא שם וכולם נמצאים רק לכמה ימים בחלק מהאופנים מוגדרים כאורחים ואינם אוסרים וא״צ עירוב לפי פרטי סימן ש״ע ס״ח.

ד. שתי חצרות, בנינים, באחר גר מחלל שבת, יש מעבר המחבר בין הבנינים.

1. כאשר לכל אחד יש יציאה לרחוב שלו, האם יכולים לערב ולהוציא מעל הגדר של החצר שאין בה מחלל שבת.
2. והאם יכולים להוציא דרך פתח או שער שיש בין החצירות.

סעיף ג', מ"ב, וביה"ל ד"ה ואין צריכים.

ה. כאשר הגוי או המחלל שבת מקשה או מפחד להשכיר.

1. האם ניתן לשכור מאשתו, או בן שלו שגר אצלו.
2. יש לו גם פועל זר בבית האם ניתן לשכור ממנו.
3. ואם גר אצלו פועל שלו יהודי.
4. לשכור מבלי לכתוב על זה שום מסמך.
5. להתנות עמו מפורש שלא צריך לתת כל רשות שימוש בפועל בדירה.
6. לשכור רק מקום מוגדר בדירה פינה וכדו' ולא כל הדירה.
7. לבקש בהשאלה, או מתנה.

ס"ד, סי"ב, מ"ב סק"ו, ביאור הלכה ס"א ד"ה ממנו, סי"א, ס"ט. מ"ב סקל"ב וסקל"ד,

ו. נשכר בשבת שלא שכר.

1. האם יכול לשכור בשבת.
2. ואם הגוי חזר בו באותה שבת, או אחרי שבת.

ס"ח, ס"ו.

ז. מפחד להשכיר.

1. האם יועיל שישכיר רק לאחד מדיירי הבנין שמכירו.
2. והאם יש הבדל מתי שכר ממנו.
3. והאם מספיק שיניח מפתח שלו אצלו כפקדון או צריך שכירות.
4. ואם השכיר רק לו ואח"כ הלה עבר דירה.
5. ואם לא עבר דירה אבל שבת אחת אותו שכן ששכר נסע מהעיר האם העירוב באותה שבת לא מועיל.
6. האם ניתן לשלוח לו מכר חבר חיצוני שלא מדיירי החצר שישכור ממנו.

ס"ט, ביה"ל ד"ה בשביל, חזו"א פ"ב סקל"א.

ח. אחד מדיירי הבנין שיש לו גם יחידת דיור.

1. 1) השכירו לעובד זר.

2) וכן השכיר דירה לגוי והשאיר שם חלק מחפציו.

3) וכן חדרי אירוח שבחלקם נמצאים מחללי שבת, ויש לבעה"ב רשות להניח חפץ ביחידה או השאיר חפצים בדירה ולא נמצא בעיר בשבת.

4) משפחה שיש להם עובד זר ונשאר לבד בשבת.

5) או רח"ל יש להם בן שירד מהדרך ומחלל שבת בפרהסיא ורק הוא נשאר בשבת.

סי״ב, ותלוי בב׳ טעמים האם צריך שכירות וממילא כשלא נמצא בשבת לא מועיל או שלא צריך אלא עירוב וממילא אין חיסרון שלא נמצא.

ט. משכיר יחידה לעובדים זרים או מחללי שבת, רוצה ששכירות שלהם לא יפריע לשכנים לערב.

1. האם יועיל שלפני כן ישכיר גם לשכנים.
2. וכן אם כבר השכיר להם ובחוזה כתוב שיכול לסלק בהודעה של שלושים יום מראש האם יכול להשכיר לשכנים מעוד שלושים יום ואילך.
3. ולהיפך עשו שכירות מהגוי ובפועל החוזה שכירות שלו עצמו נגמר אחרי תקופה קצרה רק עשה הארכת חוזה האם צריך לשכור ממנו שוב.

סי״ח.

י. בנין כמה קומות רוצים לערב ביחד.

1. בקומה ראשונה גר מחלל שבת עם שתי יהודים בקומות העליונות גרים רק שומרי שבת, האם העליונות יכולות לערב ולטלטל מזו לזו.
2. ואם בקומה ראשונה גרים רק שתים אחד מחלל שבת ואחד שומר שבת האם ניתן לטלטל בכל הבנין.
4. ואם בקומה ראשונה ושלישית גרים רק שומרי שבת ובקומה אמצעית גר מחלל שבת להיכן מועיל וניתן לערב.

סי״ז, שעה״צ סקנ״ט, חזו״א סימן צ׳ סקי״ח.

יא. עובד זר שגר ביחידה בבנין.

1. בפועל משכיר אותו לחברים שלו, האם אוסר את העירוב.
2. והאם יש חילוק אם עובד בעיר או מחוצה לה.
3. אם עובד במוסד וכדו׳ שחוזר רק בשבת אחה״צ.

סימן שפ״ג, ומ״ב סק״ב, חזו״א סימן פ״ב סקכ״ד.

יב. שכן חילוני מחלל שבת.

1. שמקפיד לא לנסוע לעיני השכנים, האם פוסל את העירוב.
2. האם יש חילוק בין אם עושה זאת משום כבודם, או דרכי שלום או אי נעימות.
3. אם ברור שמחלל אבל לא ראו מעולם בפועל שעושה זאת.
4. ואם ברור שלעיני רב חשוב ומפורסם, משום כבודו לא יחלל.